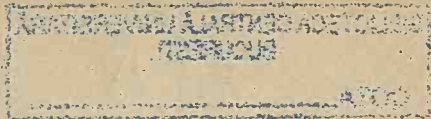

In. 6716.

In. 8518.

CHESTIUNI PEDAGOGICE

DE

BIBLIOTECA CENTRAL
UNIVERSITARA
BUCHARESTI

TOMA DICESCU

Directorul Liceului „Alexandru Hașdeu”

12326.

— BUZĂU —

Tipografia «Modernă» B. Davidescu

1906

371

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

BUCUREȘTI

COTA

8518

1961

D

Toate exemplarele vor purta semnătura autorului.

B.C.U. Bucuresti

C12326

*Invățătorul, educator al poporului**

Mi s'a dat de Comitetul de recepțiune plăcuta însărcinare de a deschide serbarea de azi prin o conferință, și am crezut că cea mai potrivită temă de tratat la această ocaziune n'ar fi alta de cât aceasta : „Invățătorul educator al poporului“.

Voiu căută ca în scurt să schitez întreg materialul, atingând mai cu seamă acele puncte, care ne interesează mai mult pe toți.

În timpul actual s'a recunoscut că influența școlii asupra moravurilor poporului este de cea mai mare însemnătate, și de aceea se cere ca învățătorul să fie și educatorul poporului. Se cere adică ca partea educativă a instrucției să fie cea predominantă, și cu drept cuvânt. Permiteți-mi să vorbesc mai întâi de școala ce o reprezintă, de școala ce formează pe viitorii învățători — ai fiilor poporului. Formarea dascălilor este o înaltă problemă socială și de aceea se cade a vorbi despre școlile normale, cari n'au menirea de a forma numai învățători bogați în cunoștințe, iscusiți în metode, ci deplin formați spre a influența în bine asupra poporului. Să ținem dar socoteală, că dascălul poporului trebuie să fie omul poporului și al timpului său ! Noi dorim ca el să fie înzestrat cu ceea ce se numește cultura poporană, fără ca această cultură, să aibă lipsurile și neegalitățile cum în de obște se observă la omul din popor.

În lucrarea noastră vom deosebi anume două puncte : 1. Chestiunea întrucât poate contribui școala normală la formarea învățătorului — educator al poporului ; 2. vom expune principiile conducătoare ale adevăratului educator al poporului.

Arătăm din capul locului că spre a ajunge la ținta dorită, instrucțiunea în școlile normale să n'aibă întipărirea prea științifică. Expresiunea „științifică“ se poate lua de altfel cu înțelesuri diferite. Dacă înțelegem prin tratare științifică prezentarea materiei în mod educativ din principiile cele mai superioare abstracte, o

*) Cuvântare ținută în ziua de 5 Iulie 1902, cu ocazia serbării școlare date în onoarea și amintirea *Congresului didactic primar* din acest an, în Câmpulung, de Toma Dicescu, profesor în acel an la școala normală Carol I.

S'a publicat pentru prima oară în Almanachul învățătorilor și învățătoarelor din România (anul III, 1903).

astfel de tratare nici nu se poate în școlile normale, lipsind timpul necesar și elevii neavând pregătire pentru aceasta.

Instrucția în școlile normale să fie tipul cum viitorul învățător va comunica cunoștințele școlărilor săi, adică să fie elementară în formă. Instrucțiunea prea științifică în școala normală, repetăm este imposibil să se facă, și nici n'ar corespunde chemării sale. Avem nevoie de învățători culti, nu savanți. Din experiență știm că nu totdeauna sunt cei mai buni învățători acei ce au dobândit cele mai bune note în școală, ori la examenele de capacitate, ci acei ce se dedică vocațiunii lor cu seriozitate și entuziasm, acei cari își îndeplinesc conștiințios datoriile lor și a căror activitate servește de pildă bună tuturor. Școala normală dar numai atunci își va îndeplini pe deplin datoria, dacă va îngriji să conducă pe elevii ei spre reala reflexiune personală; dacă cu interes și voință fermă îi va deprinde să iubească adevărul, binele și frumosul, contribuind a le forma caracterul, așa de mult necesar omului în viață.

Să urmărim pe tânărul normalist eșit de curând din școala normală. Cu multe greutate a avut el de luptat până să poată dobândi titlul de învățător. Eșit în lume, cerințele ce i se fac sunt foarte mari.

I se cere adică variate cunoștințe teoretice și practice pe terenul economiei rurale, cunoștințe de grădinărie și cultura pomilor, cunoștințe industriale, cunoștințe de legi, de administrație comunală, de igienă și multe altele, pentru ca învățătorul să poată fi purtătorul viu al culturii și un luminat sfătuitor. Și unde să fi putut învăța învățătorul toate acestea? Se înțelege în școlile normale! A fost nevoie dar ca toate aceste învățături să fie luate în considerațiune, și de aceea apar în programe când unul, când altul din aceste obiecte variate, care au încărcat programul de studiu în mod simțitor. E adevărat, câte odată numai ca niște adause, cari după oarecare timp dispar, după cum s'a întâmplat cu serviciul militar și cu limbile străine.

E departe de mine ideea să nu recunosc că învățătorul are o chemare înaltă în Statul nostru, și prin urmare urmează ca și pregătirea lui să i se facă în vederea acestui mare scop. Cine trăiește în mijlocul poporului și vrea să lucreze pentru el și cu el, trebuie să fie inițiat în vederile și aspirațiunile poporului, să-i cunoască faptele, ocupațiunile, să-i aprecieze temerile, să-i înțeleagă și simtă speranțele, să-i împărtășească bucuriile și durerile, și nu trebuie ca învățătorul să stea la o parte de popor, dintr'o disprețuire vanitoasă, ori din nepriceperea lucrurilor. Negreșit, chiar din școala normală să-l inițiam în totul ce ar fi necesar, însă se ivește și un rău tot adăogând programelor astfel de obiecte suplimentare, cari nu fac parte direct din studiul propriu zis. Neajunsul acesta stă în cheltuiala timpului consacrat studiului profesional; și apoi

nici nu se câștigă mult numai printr'o învățare cam fragmentară de cunoștințe nesuficiente, foarte variate de felul lor, dar cari nu fac posibilă o pricepere complectă.

Spoiala aceasta de cunoștințe ar putea să înșele pe unii învățători să dea sfat acolo unde ar trebui să hotărască numai o știință complectă și o experiență practică, și prin urmare ar putea deveni ridiculi în fața țaranului simplu, dar cunoscător în ale sale!

Poporul nu voește să vadă în învățător un critic al afacerilor sale, și crede că binele cel mai mare ce l-ar putea face învățătorul, ar fi să îngrijească de binele comunei, învățând pe copiii lor să judece. Nu doară că poporul nu vrea să asculte de povețele învățătorului, să știi numai să-i dai povața și el o primește bucuros. De aceea noi recomandăm tinerilor deșzăli să nu uite nici odată ca exemplul personal să întărească cuvântul său; grădina sa bine îngrijită va servi de învățare vie săteanului, și mai bine de cât orice sfaturi și teorii de cultură. Instrucțiunea propriu zisă a acestor ramure de cunoștințe s'o lăsăm pe seama tinerilor eșiți din școalele speciale, cum ar fi școalele de agricultură, silvicultură, ori pe seama specialiștilor ambulanți, trimiși de autorități.

Cu aceasta nu voim să zicem că avem intenția de a lipsi pe viitorii învățători de o cultură mai întinsă și mai variată. Nu! În timpul pregătirii lor necontenit avem în vedere de a face pe elevii noștri doritori de știință; dar declarăm că dorim, ca ei să aibă mai puțină știință, dar mai solidă; și dacă din cauze nefavorabile nu putem ajunge la ținta noastră, atunci preferăm principiul: puțin și bun, și suntem mulțumiți când un elev înlocuește prin moralitate aceea ce i-ar lipsi nivelului său intelectual. Lipsurile acestea se pot împlini și mai târziu, când tânărul învățător e coprins de sentimentul datoriei față de elevii și consătenii săi.

O chestiune importantă să n'o trecem cu vederea. S'a zis și cu drept cuvânt, ca viitorul învățător să fie familiarizat încă din școală cu formele sociale de bună creștere, spre a se prezenta cuviincios și cu demnitate în fața publicului. Elevii noștri cunosc traiul de țară; ei vin de acolo cu tot felul de maniere grosolane, stângace, ce odată ajunși învățători n'ar mai fi ertat să le aibă niei în mijlocul țaranilor. Ei sunt datori în timpul petrecerii în internatul Statului să-și fi însușit formele exterioare ale bunelor maniere, spre a ști cum să se prezinte la diferite împrejurări și a avea pe cine să imiteze țaranii. E vorba însă de buna cúviință în ținută și mișcări, iar nu de acele maimuțării ce degradează pe om!

Se tot acuză școalele normale, că dacă unii învățători n'au maniere delicate, e de vină internatul care împiedecă însușirea acestor forme sociale. Ba unii merg până a condamna cu desăvârșire internatele, comparându-le cu cazarmele! Un singur răspuns e

de dat acestora, că din lipsă de cunoștință mai aprofundată a lucrurilor fac această confuziune și această apreciere greșită.

Suntem de părere că frecventarea prea deasă a elevilor de la țară cu mediul social orășenesc poate avea adeseori urmări rele. Este adevărat că se obicinuesc mai lesne cu formele exterioare, dar se naște în ei și o opiniune falsă, că aceasta ar fi lucrul principal în educațiunea unui tânăr, și aceasta îi înstrăinează de munca serioasă, deșteptând în ei dorințe ce nu le pot îndeplini niciodată; ca rezultat rău se naște în ei nemulțumirea de sine însuși în cât se pierde mai mult din curățenia internă sufletească, de cât se câștigă prin formele exterioare. Aceasta a fost și una din cauzele de ce s'a căutat ca școalele speciale să fie mutate sau prin orașele mai mici, cum s'a întâmplat cu școala noastră mutată din București; sau să fie duse tocmai la marginea orașelor mari spre a scăpa pe tineri de societatea rea, șgomotoasă și seducătoare a acestor orașe. Afirm, că internatul bine organizat și bine condus este foloșitor, mai ales pentru școalele speciale. Și să nu crează cineva că eu ași fi de părere ca internatul să fie hermetic închis, nici chiar pentru seminariști n'am această părere. Să li se acorde și internilor oarecare libertate, calea de mijloc și aici ca pretutindena e cea mai bună. Profesorii din școalele normale și-au înțeles rolul lor și în acest punct. Ei se silesc de a scăpa pe elevii lor de manierele necioplite, de limbagiul incult, de mișcările stângace, și neconțenit le recomandă politețea, conduita demnă, și mai cu seamă podoaba cea mai frumoasă pentru un tânăr: modestia.

—Dacă aceste calități și le-au însușit elevii noștri, și dacă sunt unite cu o pricepere clară a chemării lor, cu o inimă caldă și cu o voință hotărâtă spre bine, atunci astfel de învățători se pot introduce în toate cercurile sociale și nimeni nu le va refuza stima cuvenită.

Pe lângă exemplul și sfaturile ce primesc elevii de la profesorii lor, mai au ei ocaziune de a veni în contact și cu alte cercuri sociale pe când sunt în școală. Citez în treacăt festivitățile școlare și participarea la serbările pentru binefaceri; câte odată asistarea la reprezentarea de piese alese, clasice ori naționale; plimbări și excursiuni, la care iau parte profesorii și chiar publicul ce voește a se interesa de înaintarea tinerimei; și în fine au și permisiunea de a vizita din când în când rudele și familiile cunoscute, care se bucură de o bună reputațiune în localitate. Iată momente însemnate când tânărul normalist poate prinde ce e frumos și e vrednic de imitat!

Trecem la partea pozitivă a temei, scoțând la iveală câteva puncte principale, pe care nu trebuie a le pierde niciodată din ve-

dere, dacă voim să formăm pe elevii noștri gata de o muncă spornică în mijlocul poporului.

Mântuitorul lumii vorbește de năimiții cari își părăsesc turma când se aproprie vrășmașul; cari nu caută de cât interesul lor, și cari muncesc numai pentru plată. Astfel de mercenari nu sunt una cu turma lor, pentru interes o vând chiar, căci banul e totul la aceștia. Un învățător nu trebuie să fie ca *năimitul* din biblie, dacă voește a fi ascultat, respectat și iubit de toți. Să știe învățătorul că chiar sâteanul cel mai de rând cântărește pe dascălul din satul său, și când țărani se vor convinge că învățătorul lor lucrează numai atât cât e plătit, atunci s'a isprăvit cu influența lui educatoare printre ei. Să ne aducem cu toții aminte de frumoasele cuvinte ale lui Rousseau: «Prima calitate ce se cere de la un învățător este aceea de a nu se lăsa să fie cumpărat. Sunt vocațiuni de o așa înaltă demnitate, la care nu poți a te dedica pentru bani, fără a nu te face nedemn de ele».

Noi dorim ca între școlari, săteni și învățător să se formeze o strânsă legătură de simpatie, care nimic să nu fie în stare a o rupe. Dar la acest fericit rezultat, nu se poate ajunge de cât numai atunci, când învățătorul s'a hotărît să rămână pentru totdeauna în același loc, să lucreze cu inimă pentru săteni, să simtă cu ei bucuriile și durerile lor.

Numai împrejurări serioase, ar putea să siliască pe tinerii învățători să-și părăsiască comuna unde pentru prima oară au venit. Tinerii învățători să-și aducă aminte și de proverbul : „*Piatra ce se rostogolește nu prinde mușchiu*“, și că nici o simpatie nu se poate naște din partea locuitorilor către învățătorul ce n'are gând să rămână mult printre ei. Cu totul altfel este când învățătorul petrece 20 și mai mulți ani la un același loc; cei mai mulți din locuitori au fost școlarii săi, datorindu-i numai lui cultura lor; cuvântul său e bine primit de toți; în toate afacerile importante ale comunei se cere și părerea d-lui învățător; el e membru în consiliul bisericesc, cuvântul său e ascultat de fruntașii satului, e membru al societăților înființate în comună; relațiunile lui cu locuitorii sunt strânse, prietenești și influența lui binefăcătoare trece în afară de școală pretutindenea în comună. Iată ce isbânzi urăm noi elevilor noștri. Noi, profesorii școalelor normale, ne depunem toate silințele ca elevii noștri la părăsirea institutului să plece entusiasmași de chemarea lor și cu un ideal în sufletul lor de a săvârși opera bună acolo unde Statul i-a trimes. Scoala normală spre a ajunge la această țintă nu se mulțumește să înzestreze pe elevi numei cu o sumă de reguli și cunoștințe variate, numai cu practica pedagogică, cu cunoașterea legilor școlare și a regulamentelor, aceasta n'ar fi de ajuns, căci dacă s'ar mărgini numai la atât, n'ar reuși

să inoculeze în sufletele elevilor iubirea de carieră, ei ar forma numai niște dascăli, cari ar fi în stare să execute programe, dar n'ar fi pătrunși de însemnătatea menirii lor și în tot locul nu s'ar auzi din gura lor de cât veșnice plângeri de starea lor materială, fiind totdeauna nemulțumiți de pozițiunea lor. Astfel de învățători n'ar câștiga nici o dată iubirea elevilor și a locuitorilor. Și țăranii Domnii mei, măcarcă mulți din ei în munca lor au în vedere numai partea materială, tot au un respect oarecare de sentimentul ideal, când văd că fără mare răsplată învățătorul lor are răbdare nemărginită cu coplii lor!— Da, putem afirma, că noi nu ne mulțumim numai cu executarea programelor și cu practica pedagogică, noi plantăm în tineri *interesul pedagogic!*

Elevii noștri trebuie să se pătrundă de acest mare adevăr: că tocmai ce e mai elementar în știință, tocmai aceasta e lucrul cel mai greu; că trebuie cunoștințe sigure pentru o solidă tratare elementară; ei trebuie să știe că munca instrucțiunii formează un total, ce se bazează pe legi trainice ale asimilării intelectuale; că în toate obiectele trebuie să urmăm aceiași cale și că *aceste căi sunt de natura cea mai simplă*; și astfel se va clădi un cerc de idei, de noțiuni și legi pedagogice, cari vor dezvolta o forță ce va produce minuni, dând impuls la lucru, cu însuflețire și năzuințe mari. Cine vrea să aibă înrâurire asupra societății în care se mișcă, trebuie să cunoască bine mediul social. Așa dar învățătorul nu trebuie să trăiască izolat, el trebuie să cunoască țara și oamenii, el trebuie să fi cutreerat în tinerețea sa munții și văile, să cunoască izvoarele de traiu, diferitele ocupațiuni ale oamenilor, fie de la țară fie de la oraș. În școlile normale în această privință se face iarăși totul în limitele posibilității. La ocaziuni bine venite atragem atențiunea elevilor la frumusețea naturei, a localităților de oarecare însemnătate, comercială, industrială, istorică; li se vorbește despre moravuri și obiceiuri și ce influență au acestea pentru binele poporului; anume îi îndemnăm să contribuie la păstrarea acelor obiceiuri demne de conservat, în care e o frumoasă parte a traiului poporului și-i facem să știe că de multe ori dispărând obiceiul vechiu, dispare și o parte din bunele moravuri.

Din când în când elevii școlilor normale fac excursiuni, vizitează împrejurimile pitorești interesante, localitățile industriale și astfel se probează că sunt multe ocaziuni pentru bucuria neprefăcută și pentru îmbogățirea intelectuală. Introducând pe elevi în comorile intelectuale ale națiunii se inițiază de asemenea cu frumoasele cântece ale poporului, emanațiunea cea mai nobilă și cea mai curată a sufletului poporului; încă din școală se deprind de a face alegere de cântece și în comuna lor vor învăța din această colec-

ține pe școlari și pe adulți, și prin această alegere se vor înlătura unele cântece obscene sau nu în deajuns de frumoase din cântarea poporului. Poporul nostru este înzestrat cu un simț natural pentru ce e frumos și nobil și știe a deosebi un cântec frumos de unul disgrațios. Ce îmbucurător este pentru un învățător când în serile de vară va auzi executându-se de foștii săi școlari cântecele învățate de el! Pe lângă acestea elevii școalelor normale sunt inițiați și cu bunele scrieri populare, spre a putea orienta pe săteni și pe acest teren. Învățătorul e în stare ca împreună cu preotul să întocmiască o bibliotecă populară, spre a avea sătenii la îndemână hrană spirituală sănătoasă, fiind astfel scăpați de scrierile pline de otravă sufletească, scrise și vândute de oameni fără conștiință.

Se deprind elevii noștri și în ținerea de conferințe, spre a învăța pe țărani adevărurile de căpetenie de care se simte mare trebuință în populația noastră de la sate. Aceste conferințe sunt un puternic mijloc de acțiuni luminătoare și moralizatoare. Așa la diferite ocaziuni, învățătorii tratează despre agricultură și foloasele ei, despre igiena satelor și a familiilor, despre datoriile civice ale sătenilor, despre autorități, serviciul militar și altele.

Am arătat cum profesorii școalelor normale ținesc să inoculeze în elevii lor bunurile ideale ale poporului, accentuez acum la bunul cel mai ideal, care trebuie să formeze baza muncii educatorului, e vorba de terenul vieții religioase, fără care un popor nu poate fi fericit. Și ce om cu mintea sănătoasă ar tăgădui importanța acestui factor în viața poporului? Învățătorul oricât ar fi de deștept în comună, de dibaci în școală, oricât de bun sfătuitor în daraverile sociale, nu-și va înțelege pe deplin rolul său de adevărat educator, dacă nu va voi să fie în mijlocul poporului în orele lui de bucurie sau de restriște; dacă nu va încuraja pe sătenii săi prin credința în Dumnezeu; dacă nu-i va mângâia în nenorocirile lor prin nădejdea în *Părintele ceresc!* Calea la inima poporului numai prin simpatie nefățarnică se găsește.

Școalele normale contribuiesc la dezvoltarea înaltului sentiment religios nu prin învățături teologice savante, ci prin propagarea adevărurilor evanghelice, prin exemplu, prin moravurile cari au ființă în aceste institute de cultură; cu un cuvânt elevii sunt călăuziți să poată găsi oricând în credința religioasei consolare și speranță pentru viață, plăcere, curaj și forță în chemarea lor de învățători ai poporului. Și astfel școala normală contribuie a formă din elevii lor viitori dascăli, înzestrați cu cunoștințe folositoare pentru viața practică, dar și coprinși de iubirea pentru copii și pentru popor, de iubire pentru bunurile sale ideale, pentru care

sunt chemați să le înmulțască, să le păstreze și să le protejeze.

Am zis de la început că partea a doua a conferinței noastre este: *cari sunt principiile conducătoare în cariera sa a educatorului poporului?* Vom răspunde în trăsuri generale, având puținul timp ce ne-a mai rămas pentru aceasta. Învățătorul având responsabilitatea școlii sale, trăind în mijlocul elevilor săi, ia parte și la dezlegarea marilor chestiuni vitale sociale, care agită societatea modernă, adică la chestiuni religioase, politice și sociale. Și la acestea învățătorul modern nu trebuie a rămânea indiferent, dacă nu voește ca activitatea sa culturală să rămână zero. De a lucra însă cu prudență, aceasta se recomandă învățătorului. În chestiunile religioase să manifeste cel mai profund respect pentru religia strămoșească și pentru servitorii altarului, cari au și ei de asemenea un rol important în societate. În școală și în mijlocul poporului va predica cele două idei fundamentale ale moralei: ideia demnității personale și ideia dreptății cu imediata ei consecință: *solidaritatea în acțiuni bune*. În politică, atitudinea învățătorului nu poate fi alta de cât dedarea absolută în serviciul Statului. Învățătorul trebuie a fi omul ordinii, el nu trebuie să uite că e al tuturor, iar nu al unei coterii politice. El are datoria de a lumina pe alții, iar nu a se lua după curentul masei poporului. Tact și prudență este cea mai bună recomandățiune asupra acestui punct!

Cât privește chestiunile sociale, rolul educatorului este imens. Vrajmașii de moarte ai omenirii sunt: ignoranța, mizeria și moartea înainte de vreme. Boalele ce bântuesc satele noastre au mai adeseori de cauze primordiale mizeria fiziologică provenită din griji morale sau materiale, din locuințe defectoase, din muncă exagerată care dehulează trupul și sleiește puterea nervoasă. De multeori însă originea boalelor este: necumpătarea, excesele alcoolismului precum și ignoranța celor mai elementare legi igienice și ale lumii fizice în care trăim. Din ignoranță isvorăsc mii de nenorociri, vicii, neprevederi!

Ce câmp de activitate pentru învățător în lupta sa în contra acestor rele cari au năvălit asupra societății românești! Rolul social al educatorului este binefăcător; învățătorul poate combate aceste rele prin exemplu bun, prin instrucțiune și prin stăruință pe lângă familii.

Mijloacele prin care învățătorul poate contribui la formarea rațională a poporului, la regenerarea moravurilor și prin urmare la fericirea lui sunt:

Iniințarea prin sate a azilurilor pentru copii mici, numai pe timpul zilei, unde micuții lipsiți de îngrijirea de mamă care e dusă pentru câștigarea hranei zilnice, sunt adăpostiți, hrăniți și feriți de

nenorociri, boale și altele. Inființarea acestor aziluri e de urgență cerută din cauza multor nevoi ale populației rurale, și cu bună chibzuială s'ar putea înființa în toate comunele.

Al doilea loc unde educatorul își arată puterea sa de regenerator al soartei poporului sunt școlile primare. Aci poate el desvoltă și fortifică puterile fizice, intelectuale și morale ale copiilor, și să le înzestreze mintea cu cunoștințe necesare în viața practică. O organizațiune conformă cu cerințele timpului o va da înalta autoritate școlară. Noi ne-am depărtat de tema noastră, dacă am insistat asupra acestui punct. Ar fi de dorit însă ca în această organizare să nu se uite adevărata menire a școlii primare. Moda și excesul pot aduce rezultate contrare de cele așteptate !

O instituție bună, pe cari cu toții să o încurajăm, aparținând mai mult inițiativei private, după cum am arătat aceasta încă din 1892, sunt cantinele școlare. După nevoile locale se vor organiza și acestea. Oricum ar fi, folosul lor e foarte mare și mult va câștiga în stima sâtenilor învățătorul care va înțelege însemnătatea lor ! - Vin la rând școlile de adulți, în care se continuă și se fortifică cultura începută în școala primară. Ce legături strânse de prietenie poate lega învățătorul cu familiile sâtenilor, se poate vedea în comunele unde învățătorul a înțeles scopul acestei instituțiuni, ajutătoare școlii primare. Și învățătorul va face plimbări și excursiuni nu numai cu elevii din școala primară, ci și cu adulții.

Dar activitatea moralizatoare și luminătoare a învățătorului nu se va opri numai la aceste mijloace de cultură. El va înființa coruri țărănești, va da ființă bibliotecilor populare, va îndemna pe sâteni să înființeze case de economie și bănci populare, cu syndicate agricole ; la nevoie va sfătui să se înființeze colonii de vacanță pentru a se îngriji pe timpul verei de sănătatea copiilor slabi ; va da serbări școlare și va organiza șezători sâtești ; va ține conferințe și va găsi destul timp pentru toate acestea, când e voință și când are un ideal în sufletul lui, care îl mișcă spre bine și-i dă puteri noi spre atingerea acestui măreț ideal !

Dacă noua generație va fi călăuzită din pruncie până la maturitate după principiile indicate, cu bunăvoință și pricepere, va fi imposibil ca această generație să rămână inferioară în civilizațiune celorlalte popoare, cari ni se dau mereu de pildă !

Prin toate aceste nenumărate binefaceri ce învățătorul va revărsa asupra poporului, el va ajunge să câștige în comună o situație morală, care va înzeca puterea sa de acțiune, implinind în același timp o operă patriotică și o datorie mare către Stat, și va merita cu drept cuvânt numele de apostolul propagator al luminei.

Și acum, Domnilor și stimați colegi, să ne înălțăm cu toții
inimele și mintea la Marele educator al poporului românesc, la iu-
bitul nostru Rege! Să trăiască deapănarea respectat și iubit de
Românii de pretutindenea!

Trăiască Dinastia, scumpă nouă tuturor!

Trăiască România, mare și în veci glorioasă!

Dr. Constantin Florescu

Dr. Teodor Ștefănescu

etc.

=====

*Rolul școalelor normale în învățămîntul românesc. *)*

Eră în anul 1895, când s'a terminat mărețul edificiu în care ne aflăm aci adunați. Plecaseră lucrătorii cu mistria, ciocanul și dalta și lucrători noi i-au înlocuit: bărbați înzestrați cu știință, încinși cu sabia cuvîntului viu și pătrunși de idealul școlii, și avînd înaintea lor un material viu de clădire pe care ei aveau să-l întocmiască în mod intelectual și după o măsură înțeleaptă. Intre primii lucrători ai acestui atelier intelectual se aflau: veneratul meu amic, Dimitrie Scureiu, ca profesor și director, Paul Cucleșcu, Ștefan Velovan, Gheorghe Șapcaliu, Constantin Zamfirescu, Ioan Ștefănescu, D. Mirea, P. Juran, I. Sibianu, Pr. P. Dragomirescu, N. Adam și eu; dintre aceștia unii au trecut la alte posturi, ori sau retras la pensie, fiind înlocuiți cu D-l Ilarian Velculescu, profesor și director, Haralambie Dimitrescu, Ion Luca, T. Vasilescu, I. Tutuc, P. Chirulescu, M. Ionescu și I. Grecu; și acum a sosit momentul să es și eu din cercul acestor colegi, cu cari am lucrat în armonie în interesul acestei școlii. Acest moment de amintire îmi dă prilej să vă vorbesc pentru ultima oară *despre înaltă chemare a școalelor normale.*

Timpul actual este un timp de luptă și de năzuință pe toate terenurile. Strigătul pentru civilizație, pentru lumină răsună din locașurile științei, precum și din ale agriculturii, industriei, ale artei și ale comerțului, străbătînd pînă în satele cele mai depărtate. Școala avînd chemarea de a răspîndi în popor sămînța ideilor mari, care mișcă sufletele, tocmai de aceea timpul prezent a făcut să crească pe terenul învățămîntului florile cele mai frumoase și cele mai bogate. Eră natural ca undele timpului a acestei năzuințe spre cultură să bată și în locașul de pregătire a acelor oameni cari sunt chemați să deschidă luminei porțile; căci numai fondarea de școlii nu e de ajuns, ci trebuie format un corp învățătoresc pătruns de cultură, priceput și harnic. Prin urmare cea dintîi chemare a școalelor normale este o chemare științifică. Când după absolvirea cursului, normalistul trece ca învățător la vreo comună, el

*) Cuvîntare ținută cu ocaziunea despărțirii mele de elevii școlii normale «Carol I.» din Cîmpulung, prin trecerea la liceul Alexandru Hașdeu din Buzău. S'a publicat pentru prima oară în revista „Convorbiri didactice” No. 3, Iunie 1905.

cere de la locuitori deplină încredere, că el va fi un deșteptător și un educator priceput al vieții intelectuale a copiilor încredințați lui. Ei bine, unde se cere credit, acolo trebuie a fi și un capital bogat. Acest principiu nu-și are valoarea sa numai pe terenul economic, el se cere imperios și pe terenul educației și al instrucțiunii poporului. Ceeace privește scopul, modul, întinderea culturii învățătorului, au fost multe păreri, multe șovăeli; aproape fiecăre deceniu ca să nu zic an, a adus un alt ideal al formării învățătorului. La început se cerea un învățător cu foarte puține cunoștințe; apoi *unul savant*, mai în urmă ca sfătuitor agricol, industrial, financiar, sanitar, gospodăresc, chiar juristic, și de aci felurimi de pretențiuni școalelor normale, de aci schimbări repezi de programe, de legi și de regulamente. Legea din 1901 hotărăște chemarea școalelor normale, *de a forma din normalişti un corp didactic instruit cu variate cunoștințe, moral și bine pregătit pentru toate obligațiunile chemării sale*. Acesta este idealul, dar dacă și totala organizare, mecanismul și mijloacele întrebuintate vor duce spre acest ideal, aceasta rămâne de discutat, de controlat mai pe urmă. Finitul bun încoronează totdeauna opera!

S'a deschis normalistului un câmp mare de știință, și totuși nu e bine ca el să aibă pretenția de a fi atotștiutor, căci nu extinderea științei este de folos viitorului învățător, cât *impulsul intern intelectual*. Intreaga instrucțiune nu trebuie a se pierde în amănunte minunțioase, ci în prezentarea punctelor mai însemnate de vedere care să serviască de regulator în conducerea vieții. În școalele normale pe lângă cultura generală necesară viitorului învățător se năzuiește la acea sinteză a culturii, care se ridică de la amănuntele cunoștințelor la aprecieri și idei generale, Didactica școlii normale are ca țintă: claritatea și vioiciunea cunoștințelor dobândite, vigoarea sentimentului, năzuința continuă spre dezvoltare, disciplina severă a cugetării, înobilarea firei morale și cultura simțului estetic prin instrucțiune. Prin aceasta se aprinde adevărata plăcere pentru știință și străduința neobosită, acea virtute specifică a școlii; prin aceasta obiectul de studiu devine un obiect de plăcere, devine posesiunea durabilă a duhului și hrana intelectuală a vieții, care mai târziu va fi pentru învățător după munca zilei un izvor neseecat de forțe nouă, de plăcere și entuziasm.

Scoala normală anume țintește la învățarea cu temei a studiului pedagogic, căci acest studiu este știința esențială a acestor școli. Intocmirea sferei ideilor pedagogice se face numai prin examinarea științifică a scopului și a țintei întregii educațiuni, a condițiilor și a mijloacelor prin care ajungem la scop. Toate principiile fundamentale pedagogice și didactice pot fi transplantate în sufletul elevilor noștri printr'un studiu solid al psihologiei, care

premerge și însoțește instrucțiunea pedagogică, servindu-i de bază și ca o știință auxiliară de mare preț. Procesul nașterii imaginilor psihice, de la prima lor activitate până la ultima dezvoltare și formare a organismului intelectual, este prezentat normalistului pe cale genetică; din fapte psihologice se dezvoltă și se deduc principiile pedagogice și regule metodice, în cât teoria intră imediat în raport viu cu practica. Știința psihologiei se preface prin exerciții continue în arta observațiunii de sine pe baza experiențelor făcute și în legătură neîntreruptă cu viața.

Pe lângă baza psihologică se ocupă studiul pedagogic și cu baza istorică. De aceea școlile normale introduc pe elevi și în istoria pedagogiei, le prezintă idealurile și mijloacele de educațiune ale timpurilor trecute; le demonstrează ce a fost școala în cursul secolelor, le face cunoscut ce a emoționat învățătorimea pe timpul unui Rousseau, a filantropilor, a lui Rochow, Pestalozzi, Dinter, Diesterweg, Herbart și alți mulți; și astfel le face convingerea că în orice timp toate încercările de reformă pedagogică s'au împlinit în concordanță cu mișcarea istorică a omenirii. Și cu aceasta normalistul devine capabil de a urmări literatura revistelor pedagogice a timpului actual și poate pricepe legislațiunea școlară; și în fine este pus în stare de a încerca și a reuși în practica pedagogică.

Toată aprofundarea pedagogică nu face pe bunul învățător; instrucțiunea nu e numai obiectul priceperii, și încă mai puțin obiectul instinctului natural, ci este mai mult o artă, mișcată de un ideal, călăuzită de reguli și însușită prin practică continuă. Ca un câmp rodnic de exerciții pedagogice școala normală deschide normaliştilor săi *școala de aplicație*, care nu este numai o *stațiune* de încercare. ci un organism viu și normaliştilor să o considere ca o școală de model, în care să asiste la practica instrucțiunii făcută de învățătorii respectivi și sub conducerea profesorului de pedagogie; apoi prin propriile lor încercări și prin critica acestor încercări se maturesc într'atâta până devin conștienți de modul cum trebuie tratat materialul din punctul de vedere limbistic, real și moral. În școala de aplicație normalistul e coprins de sfințenia chemării învățătoresci; aci primele raze ale bucuriei îi pătrunde inima sa tânără; aci se aprinde în el focul sacru de iubire pentru copii; aci se dezvoltă acel entuziasm, prin puterea căruia învățătorul lucrează cu drag. Si timpul ne-a probat că școala noastră a dat elevilor săi o cultură bună științifică și pedagogică și o pricepere ideală a chemării de învățători, căci din școala normală «Carol» au eșit multe serii de învățători, cari nu-și îndeplinesc funcțiunea lor în mod mecanic, ci învățători pătrunși de duhul științei, modești, morali și posedând bine arta de a instrui pe alții.

Timpul actual se mai caracterizează printr'o mișcătoare viață

socială politică, printr'o conștiință vie și mândră de vitalitatea românească. Precum Minerva se zice, că s'a născut din capul lui Jupiter, tot așa ni se prezintă ca o minune gloria și mărirea României. Visurile Românilor de independență și regalitate ce fluturau în sufletele noastre ca o fantasmă poetică s'au realizat. Si dacă acum domnește în țară o viață viguroasă; dacă cetățenilor li se impun multe datorii și drepturi politice, fie ca alegători, jurați, magistrați, ori funcționari administrativi, din această rezultă pentru școala normală în special, că ea are și o chemare națională. După o comparațiune figurată a lui Rochow, învățătorul este șoricelul care poate să roadă mrejile ce încătușează forța de leu a poporului. De aceea școala normală crește pe elevii ei la inima patriei ca pe cei mai buni fii ai săi; aprinde în ei adevăratul patriotism, cu care se întovărășește pe lângă dorul duios către locul natal și conștiința mândră de sine și curajul cutezător de jertfiri, fiind hotărâți la vreme de nevoie să apere țara lor scumpă chiar cu sângele lor în contra dușmanului.

Tânărul dispus pentru entuziasm și pentru tot ce e bun, mare și frumos, se va dedica cu totul patriei, căci școala normală i-a amintit de trecutul glorios al țării sale, i-a prezentat pe eroii neamului înconjurați de o aureolă sfântă. Profesorul de istorie nu i-a vorbit numai de văjiitul arcelor, de zăngănitul săbiilor, de bubuițul tunurilor, de îngrozitorul sgomot al bătăliilor, ci și de starea culturală a timpului, împodobindu-i fantazia cu descrierea marelor puteri ce au mișcat timpul trecut, făcându-i cunoscute legile istorice și dându-i de citit și imitat frumoaseilde din istoria poporului românesc de pretutindenea. Profesorul de Geografie cutreeră cu școlarii pământul românesc de la Tisa până la Mare și de acolo până la Pind, ca să simtă misterele fermecătoare ale pădurilor, frumusețea romantică a munților, liniștea idilică a vâlelelor; să afle tradițiunile și legendele vechi; să asculte huruitul din fabrici, șueratul mașinelor, ciocănitul în adâncimea pământului; cutreeră cu ei județele unite prin rețele de cale ferată, ori după împrejurări prin alte mijloace de comunicațiune; se oprește în orașele și locurile gloriei și mândriei neamului românesc, și admiră rămășițele trecutului, observând cu băgare de seamă și tot ce se găsește demn de studiat la popor. Profesorul limbei materne se scoboară în sanctuarul poporului, în sufletul lui, în dulcele său graiu. El vorbește școlarii săi într'o limbă curată românească de modul de cugetare a poporului, de limba lui, de cultura și obiceiurile lui; le comunică minunățiile cântate de poeți; îi face să se inițieze cu monumentele strălucite ale literaturii, neuitând nici creațiunile fermecătoare ale poporului, care mai mult de cât oricând oglindesc caracterul neamului și respiră o suflare vie a virtuților

poporului din toate unghiurile românismului. Și iată cum profesorul de limba română ca și cel de cânt, de istorie, geografie, științe naturale, în fine ca toți profesorii unei școale normale știu să dezvolte în școlarii lor sentimente patriotice! Că lucrul manual, cunoștințele de agricultură, pomicultură și grădinărie, precum și deprinderea în ale gospodăriei țărănești contribuiesc în a da o educație integrală și armonică viitorilor apostoli ai culturii românești este în afară de orice discuție, cel puțin în această ocaziune. Dar să nu uităm pe maestrul de gimnastică, care îngrijește pentru complectă dezlegare a *chemării naționale*. În edificiul nostru avem și o hală de gimnastică pentru a dezvoltă forța fizică, pentru cultura rațională a gimnasticeii. Aci școlarii noștri nu fac exerciții numai pentru a fi apărați de urmările rele ale unei vieți sedentare, ori numai spre a da corpului mlădiere și grație, ci scopul este mult mai serios, aci ei se prepară pentru timpul când îi va chema odată *Patria*, atât în lupta în contra *ignoranței*, cât și de a fi voinici pe câmpul de războiu. De aceea maestrul de gimnastică exercitează pe elevii săi în lupte și jocuri fizice, și le insuflă curajul ca nu vreodată când *Patria* va fi în pericol, ei să fie mai pre jos de alții în bărbăție, energie și bravură.

Formați astfel, elevii noștri părăsesc școala normală cu inima plină de iubire pentru *țară* și cu brațul viguros.

Și când aceștia își vor ocupa locul lor în vre-o comună, cum să nu fie ei învățători, cari să considere funcțiunea lor, ca o sfântă datorie către *țară*, cari nu se dau înapoi de la nici o oboseală, de la nici o jertfă și cari nu lucrează numai pentru leafă, ci din dragostea carierei! Și astiel de învățători vor servi de pildă tuturor, semănând în calea lor credința, supunerea, respectul în fața legilor, iubirea de *Tron și Dinastie*, pietatea istorică; și cari nu vor refuza ajutorul lor moral și chiar material acelor oameni de bine, cari se manifestă în diferite împrejurări ca adevărați prieteni ai poporului.

Despărțindu-mă de voi, iubiții mei școlari, vă amintesc încă de un fapt de o foarte mare importanță, asupra căruia să reflectați mult, atunci când veți ajunge învățători. Timpul actual este un timp de sguduire religioasă și de decadență morală. Religionea este privită de mulți cu indiferență, ba chiar cu dușmănie. Și cu toate acestea nimenea n'ar trebui să uite de marile servicii ce biserica românească a adus în trecut țării noastre!

Pentru reînnoirea vieții religioase și întărirea vieții morale școala poporului este unul din factorii principali. Învățătorul împreună cu preotul sunt amândoi datori de a face să rodiască în sufletele copiilor germenii religioși și morali.

De aceea școala normală are chemarea de a fi și o *pepenieră* de cultură morală-religioasă. Profesorul de religie consideră

12326

ca cea mai mare a sa datorie de a transforma totdeauna litera și cuvântul în spirit și viață, ca elevii să priviască pe Dumnezeu ca înaltul creator al existenței lor; să intre în raport personal și viu cu el, și să-și asimileze icoana ideală a lui Christos, în cât să simtă în ei impulsul de a călca pe urmele lui. Religionea nu le servește numai la aprofundarea și perfecționarea culturale lor, ci le este o mare putere morală.

Timpul prezent are nevoie de ființe morale, tari în caracter; are nevoie de bărbați cari prin exemplul lor să transforme locașul școlii într'o școală preparatoare de toate virtuțile creștine și cetățenești. Acest timp de progres cere învățători, cari să lucreze conștiințios la înobilirea morală a școlarii lor și cari prin întreaga lor persoană să lase a se strecură ca un fluid intelectual în inimile tinerimei caracterul etnic românesc.

Așa dar școala normală are o întreită menire: o menire științifică, o menire națională, o menire morală-religioasă.

Știința, Patria și Religia sunt cele trei pregătiri principale, pe care le are școala în vedere spre îndeplinirea scopului ei.

Pe lângă instrucțiune școala normală mai are în ajutorul ei spre a-și ajunge scopul, și internatul, care contribuie foarte mult la îndeplinirea menirii sale. Aci normalistul se bucură prin un trai regulat de sănătatea fizică; retras de orice influență turburătoare el găsește în internat dispozițiunea bună pentru muncă; în contact mai de aproape cu conșcolarii săi, el gustă toate plăcerile comunicării intelectuale dintre colegi și ale unei adevărate prietenii.

Aci capătă normalistul deprinderi bune de ordine, supunere, unire și alte obiceiuri bune ce sunt o zestre neprețuită pentru viață. Terminând vă mai dau și acest prietenesc sfat.

Nu uitați pe profesorii voștri, cari s'au ostenit pentru voi, pentruca întotdeauna să se bucure de voi! Nu uitați niciodată acest mare edificiu, unde Statul v'a crescut și v'a dat o carieră nobilă, în care lucrând cu tragere de inimă veți fi folositori vouă și țării voastre! Este natural că într'o instituție așa de mare cum este școala noastră normală trebuie să domniască o disciplină severă, legea trebuie să vi se pară ca ceva inviolabil, la care sunteți datori a va supune voioși, fără nici o abatere; și aceasta se va face ușor, dacă iubiți și aveți încredere în directorul vostru și în profesorii voștri; dacă vă îmbrăcați cu scutul de oțel al unui caracter adevărat nobil, moral, și dacă observați încontinuu buna cuviință ce trebuie a fi podoaba unui viitor învățător.

Când femeea Spartană dete fiului său scutul spre a merge în războiu, îi zise „sau cu el, sau pe el“, și prin aceste vorbe ea îi cerea, ca și mama lui Ștefan cel Mare, ca sau să învingă, sau să moară, căci numai așa va fi demn de ea! Și școala normală

zice fiilor ei aceleași cuvinte, îndemnându-i să nu lănceziască nici odată în entuziasmul lor, căci entuziasmul este baza cea mai solidă a muncii, a faptelor mari, a progresului.

Când veți fi odată învățători, arătați școalei voastre recunoștință prin stima către profesorii voștri, socotind cu ce greutate este unită cariera de profesor; arătați recunoștința voastră prin zelul neconținut al perfecționării voastre, prin purtarea exemplară și prin punerea în practică a cunoștințelor ce ați dobândit. Veți contribui prin aceasta la renumele școalei și aceasta să nu vă fie de loc indiferent, căci *opiniunea publică despre școalele normale este strâns legată cu aprecierea culturii și cu aprecierea persoanei învățătorului*. Școala normală vă va recunoaște atunci ca niște membrii vrednici de ea, și noi muncitori modești în ogorul învățământului, vom găsi mângâierea și răsplata noastră, în voi.

Și acum luându-mi rămas bun de la voi, iubiții mei școlari, vă urez sănătate și toate fericirile omului cinstit.

Rămâneți sănătoși!

Trăiască Patria!

Prosperă neîncetat școala normală „Carol I”.

Sfaturi colegiale. *)

„Prin școală spre viață“

Școala are menirea de a da oricărui individ *cultură generală, cultură umană și cetățenească, ocupându-se cu partea intelectuală, etică și estetică a vieții spirituale*; însă nu mai puțin și cu îngrijirea de dezvoltarea corpului, căci s'a zis de mult și veșnic neschimbat va rămânea adevărul: *„minte sănătoasă în corp sănălos“*.

Cât de necesară este sănătatea pentru afacerile noastre și pentru fericirea noastră, este de prisos a mai vorbi aci. Dar cred necesar să dezbatem și să lămurim teza importantă, *că nu pentru școală, ci pentru viață trebuie instruită tinerimea*.

Observarea mediului ce ne înconjoară, cultura rațiunii practice, dobândirea cunoștințelor ce pot fi folositoare elevului în viața lui de mai târziu, în fine însușirea unei conduite, conform pozițiunii sale în societate, acestea sunt ce le cer de la discipulii lor toți pedagogii veacurilor trecute, și după dânsii toți pedagogii moderni și oamenii de școală le-au tot repetat, dându-ne ei prin scrierile lor hrană spirituală, învățăminte și îndemn în cariera ce ne-am ales.

Instrucțiunea interesantă dată de învățătorul, care nu uită nici odată să o aplice la viața practică, care știe să elimineze cele netrebuincioase și posedă multă experiență didactică, această instruire a lui deslușită și luminoasă, poate să contribuie foarte mult de a formă pe omul practic și capabil pentru bunul mers în profesiunea sa. Practica să nu fie considerată de noi altfel, de cât ca un copil al cugetărei, și *totdeauna ca o probă a ei*.

Cei antici de la cari *noi modernii* tot împrumutăm mereu idei, voiau să scurteze calea instrucțiunii, ei nu voiau să instruiască

*) Discurs ținut la Giurgiu, cu ocazia conferințelor generale ale institutorilor și învățătorilor din județul Vlașca, în 1894.

Autorul, pe atunci revizor școlar, din considerațiuni pedagogice a lăsat afară tot ce priviă direct pe învățătorii din Vlașca, publicând numai ce i-s'a părut de interes general.

S'a publicat pentru prima oară în revista: „Învățământul primar“, 1898.—

mult prin *audiare*, ci prin exemple ; ei formau pe școlarii lor mai puțin prin cuvinte și mai mult prin exemple și acțiuni, pentruca cele învățate să nu fie admise în sufletul lor ca o știință ce se uită, ci ca ceva natural ; nu ca ceva învățat, ci ca o posesiune innăscută și trainică. Școlarul să nu reciteze dar lecția mecanicește, ci să o execute, să o întipăriască în memoria sa, *prin exercițiu, interes și atențiune*. Învățătorul poate face pe elev să profite de învățătura sa, dacă el arată prudență în acțiunile sale, dacă domnește seriozitatea, dreptatea și bunătatea în purtarea sa și în vorbele sale. Atunci numai poate zice învățătorul, că a contribuit și el la dezvoltarea *eului ideal* în copil :

Ușor de zis, dar cam greu de realizat, mi-ar putea obiecta unii dintre Dumneavoastră, și în multe cazuri cu drept cuvânt !

Este adevărat, Domnii mei, grea este vocațiunea învățătorului ; viața sa este o luptă cu împrejurări multe și grele. Dar nu este viața oare în genere o luptă ? Chiar de la naștere *copilul—om* are să se lupte cu elemente vrăjmașe, ce amenință să-l prăpădiască !

Câte lupte nu vedem în sfera intelectuală a vieții ! Conștiința în luptă cu voința, necredința cu credința. Dar lupta cea mare pe terenul moral ! Fiecare ocupațiune, fiecare funcție dă acestei lupte o întipărire și un colorit deosebit. Se luptă în toată viața lucrătorul și meseriașul, care cu sapa, casmaua și lopata, ciocanul și burghiul, cum și cu alte unelte diferite, caută să birue tăria și duritatea materiei. Și omul de Stat se luptă neîncetat, să-și mențină pozițiunea sa înaltă dobândită tot prin luptă. Se luptă agricultorul cu toată puterea sa fizică și morală în contra vrăjmașilor, ce-i amenință nimicirea rodului câmpului și al grădinei. Se luptă medicul la capul bolnavului cu armele științei și ale experienței în contra boalei, pe care voește să o înlăture din părțile bolnave ale organismului omenesc ! De ce dar să nu se lupte și învățătorul fără a se descuraja de reușită ? Dar lupta noastră este îndoită : *lupta cu noi înșine și lupta cu școlarii noștri* ! Să privim mai întâiu punctul I. Ceeace dă omului adevărata sa valoare sunt calitățile sale morale. Bogăție, noblețe, frumusețe și puterea trupească sunt daruri ce repede pier și cari formează partea externă a ființei ; mai de dorit sunt calitățile spirituale : știință profundă, cunoaștere clară, judecată ageră, memorie escelentă. Noi admirăm pe un asemenea om, dar acestea toate nu constituiesc valoarea lui. Aceasta o găsim în concordanța, în conștiința sa, a ființei și a vieții sale cu morala. Numai calitățile morale sunt adevăratul și unicul criteriu al vieții și al activității educatorului în funcțiunea sa. Că certificatul de absolvire al unui învățător ar avea numai nota zece și că prinurmăre posedă cunoștințe corespunzătoare funcțiunei sale ; că el e maestru în didactică, în arta de a explica și preda ; că e

stăpân pe materie și are metoda cea mai bună, toate acestea negreșit sunt bune, de lăudat, de pismuit, de dorit și de admirat, și justifică judecata: «adevărat un bun dascăl!» Inșă în ochii săi proprii și mai cu seamă în fața aceloră ce pricep, care este adevărata valoare a unui învățător, el este apreciat ca lipsit de aceste trei calități morale; mai bine zis virtuți, indispensabile oricărui învățător: *buna credință, conștiința morală și răbdarea.*—*Buna credință* în puterea căria învățătorul pune totul în serviciul funcțiunei sale; știința sa, voința și timpul său; *conștiința* morală, prin puterea căria el nu face nimic ce ar fi în contra datoriiilor funcțiunei sale; în fine *răbdarea*, în fața nereușitei :

„In pământ zidită tare,
„Forma arsă stă de lut,
„Puneți mâna cu ardoare !
„Astăzi clopotul cel mare,
„Astăzi este de făcut !

„De pe fruntea înfierbântată,
„Calde sudori să curgă cată,
„De vrei laude din lucrare
„Și onoruri a merită.“

(Schiller)

Aceste frumoase cuvinte ale genialului poet se potrivesc pentru toate atelierele: pentru muncitorul cu brațele, ca și pentru filosof, pentru poet, ca și pentru savant, pentru meseriaș ca și pentru artist. De ce să nu fie și pentru munca învățătorului ?

«Am găsit-o», a strigat deodată Archimede cel mai mare matematic al anticității, când a descoperit legea greutății specifice, cercetând conținutul de aur din coroana lucrată pentru regele Siracusei, Hieron.

«Am găsit-o», va fi strigătul de bucurie al învățătorului, dacă va birui toate greutatețile din calea misiunei sale !

Aceste calități să mai aibă de tovarăși iubirea către copii, blândețea, dreptatea, imparțialitatea, zelul și statornicia.

Prin luptă se vor dobândi și aceste calități. Dar această luptă e lupta cu *omul intern*, ce n'are alt privitor de cât pe sine însuși !

Ne întrebăm, sfera calităților intelectuale nu oferă și ea o luptă ? Voesc să vorbesc de luptă științei cu experimentarea, de luptă teoriei cu practica și vice-versa.

Precum mustul prin ferbere se limpezește și devine o băutură înveselitoare, tot așa și cele învățate la tinerețe să căutăm a

le clarifica, continuând observațiile și studiul nostru, spre a fi în todeauna în curent cu știința.

O altă osteneală să ne mai dăm, spre a întipări în memoria noastră cele citite, căci atât știm, cât poate păstra memoria noastră. Deaceea trebuie să ținem memoria într'un exercițiu continuu, care exercițiu regulat o întărește și ne face stăpâni pe materie. Memoria e întocmai ca și magnetul : pu'erea ei crește, deși încet, în măsură cât i se dă să poarte.

Apoi avem osteneala de a comunica cele știute. A instrui va să zică a preda știința. Învățând pe alții, învățăm noi de a predă. Să ne observăm dar noi pe noi înșine, spre a vedea unde am greșit, și această recunoaștere a greșelilor noastre este primul pas spre îndreptare. Să instruim apoi cu plăcere, cu bunăcredință și conștiință, și de sigur vom birui o dificultate după alta.

Să trecem acum la punctul al II-lea : *lupta noastră cu școlarii*. Tratarea noastră va fi și mai concretă. În lupta învățătorului cu el însuși observăm o procedare subiectivă, cea cu școlarii este reală. Învățătorul în lupta cu școlarii are în vedere activitatea educativă, pe când în punctul I tot temeiul s'a pus pe activitatea instructivă. De altfel trebuie știut că orice instrucțiune să fie totdeodată și educativă. Niciodată să nu uite învățătorul, că el este și trebuie a fi pedagog, adică educator.

Să ne luptăm în contra defectelor morale ale școlariilor, cari sunt : lenevia, neatențiunea, distracțiunea, limbușia, neastâmpărul, necurătenia și altele.

Dejă în prima zi, la începutul activității sale, învățătorul, înțeleg pe cel din oraș ca și pe cel de sat, trebuie să se arate maestru în combaterea acestor defecte. Elevul să se convingă cu cine are a face.

„Opune-te bărbătește la început, căci mai târziu nici un mijloc nu mai folosește“.

Dar când, tu învățătorule, ești biruitor, să nu strigi ca *Brenus* :

„Vai celor învinși“.

Acum, amice, ascultă încă un bun sfat ! Dacă ai făcut pe mincinos să mărturisască adevărul ; dacă ai câștigat supunerea celui îndărătnic ; dacă cel greșit își recunoaște singur greșeala și se căește de fapta sa, mulțumește-te cu atât, ferește-te de *batjocură și ironie*, și fii generos, blând și bun ! Și dacă ai fost nevoit vreodată să întrebuințezi dojana serioasă, vorbe aspre, cum și alte pedepse de regulament, fii numai de cât *Samariteanul milostiv* !

Numai procedând totdeauna astfel, vei câștiga iubirea și încrederea școlariilor tăi. Și aceasta este biruința cea mai glorioasă ce poate s'o dobândească un învățător !

*Importanța conferințelor didactice săptămânale. *)*

Prin art. 132 din regulamentul pentru aplicarea legii asupra învățământului primar, s'a hotărât de Minister a se ține conferințe săptămânale, la cari sunt datori să ia parte toți membrii corpului didactic primar urban, fără deosebire de sex.

Scopul acestor conferințe este de a atârta și îndemna pentru prgătirea continuă a institutorilor și institutoarelor, maicuseamă în materiile prescrise de programa în vigoare.

Dorința mea ăra, venit în mijlocul dv. să contribuim împreună ca aceste conferințe să intre cât mai curând în moravurile noastre școlare, alegând teze din terenul bogat al instrucțiunii educative, și cu toții apoi să le desbatem în aceste conferințe; dar împovărarea serviciului revizoratului cu lucrări de cancelarie urgente și mergerea prin județ spre a inspecta școalele rurale a zădărnicit această intimă dorință a mea, și după cum am constatat și a dv. proprie.

Intrând repede în materie, declar de la început că spre a reuși aceste conferințe trebuie totdeauna o prealabilă pregătire a materiei de discutat; căci e de toți cunoscut, că nu poți comunica deslușit altuia ceea ce tu însuși nu pozezi îndeajuns. Duhul se comunică duhului, cugetarea vie deșteaptă o nouă cugetare în altul; cuvântul numai atunci este bun și temeinic, când dă mărturie de deplinătate, de realitate.

Dar aceste conferințe numai atunci vor corespunde în totul scopului lor, când se va proba că un duh liber domnește printre învățătorii copiilor poporului.

Condițiunile fundamentale ale reușitei conferințelor didactice

*) Aceste câteva povețe didactice au format subiectul unei conferințe ținute de mine ambelor secțiuni ale corpului didactic primar urban din Giurgiu, secțiuni întrunite la școala de băieți No. 1, într'una din serile luniului Mai, 1894, în calitate de revizor școlar.

S'a publicat pentru prima oară în „Gazeta săteanului“, 1894, Septembrie.

constau după mine, mai cu seamă în dispozițiunile spirituale. Adevărate dispozițiuni spirituale sînt : iubirea de profesiunea îmbrățișată, devotament pentru scopul vocațiunei, identificarea participanților, armonia sinceră între colegi, zelul și năzuința de a se perfecționa în toate direcțiunile, sentimentul patriotic, dorința de a participa la tot ce înaintează scopurile finale ale umanității, dorința de a lucra fiecare după puteri, ca lucrările de interes comun din ce în ce să se îmbunătățiască.

Citez cu această ocazie cuvintele lui Bornes luate dintr'o dare de seamă despre însemnătatea asociațiunilor didactice :

„O societate de natura aceasta, zice el, apropie oamenii unii de alții, cari câștigă prin a se cunoaște; le dă ocaziune să-și manifeste vederi folositoare spre a se lumina reciproc; slăbește egoismul ce naște din izolare și ațâță iubirea de muncă și izbândă.

În conformitate cu instrucțiunile din circulara Inspectoratului școlar, publicată în Buletinul oficial No. 16 din acest an, dăm sub formă de povețe didactice aceste reguli, cari să serviască oarecum ca călăuză spre a nu rătăci în dezbateri :

- 1) Să nu ne ocupăm de lucruri ce nu stau într'o legătură directă cu năzuințele corpului învățătoresc, conștient de misiunea lui;
- 2) Să nu credem că cultura unui institutor ar constă în cunoașterea aprofundată de sisteme științifice înalte; ci, e mai de folos, ca totul să corespundă trebuințelor practice ale școalei și ale vieții, așa cum se așteaptă de la niște bărbați înțelepți ai școalei poporului, mergând negreșit în paralel cu înaintările reale ale timpului. O a treia recomandare ar fi să se cultive cu ocaziunea tinerei conferințelor cât se poate vorbirea liberă; să se facă cât mai mult prin viuul graiu, cât mai puțin prin scris. Vorbirea liberă câștigă mult în valoare; și apoi nu arareori se întâmplă să fim nevoiți ca să vorbim în adunări mai mari, bunăoară în conferințele generale, în congrese didactice; ori în adunări mai mici, fie chiar în fața școlarilor.

În conferințele săptămânale nu numai că se vor ține lecțiuni de model, după care vor urma discuțiuni; ori că se vor citi și explica câteodată monografiile și alte scrieri pedagogice cu referire la școala primară, dar accentuăm că tocmai aci e locul unde s'ar putea încerca și discuta proceduri noi, conform cu principiurile pedagogiei raționale moderne; lucru ce ar fi de mare folos tuturor, dar mai ales institutorilor tineri, cari la cereri de numirea definitivă au de probat înaintea comisiunei aptitudini didactice și cunoștințe sigure.

Că tot ce aparține școalei, trebuie să ne intereseze, nu mai încapă îndoială. Numai acela merită numele de bun institutor, care

oricând cu fruntea senină poate zice: „Nimic ce ține de școală nu-mi este indiferent!“

Repet și acum ceea ce în conversațiuni particulare cu dv. am mai zis: nu e scopul acestor conferințe, ca să aducă membrii la ordinea zilei ceva cu totul nou, cum aceasta s'ar crede. Nu! Ținta acestor conferințe este agitărea subiectivă a membrilor între ei, cu năzuință de înaintare în cultură și stimă. Tot ce nu contribuiește la aceasta, trebuie exclus.

Ne vine cam greu să spunem deadreptul unui membru că materia aleasă de el este cam nepotrivită, încă și mai greu a-i spune cum că tratarea ar fi greșită sau necompletă. De aci necesitatea absolută ca fiecare membru să nu ia cuvântul de cât fiind bine pregătit.

Fiecare membru are drept să facă o critică serioasă, dar dreaptă și binevoitoare; are dreptul de a notă și de a face chiar rezumări din tezele ținute, fără a supăra pe nimenea.

„Institutorul e dator să vadă totul de aproape și prin urmare să nu priviască nimic prea de sus. Detaliurile trebuie să-l absoarbă; el nu poate și nici nu trebuie să se ridice la cunoștința totului. Cu cât el se arată minuțios, cu atâta mai bine răușește“. Astfel se exprimă Barrau.

Părerea noastră este că a provoca un efect salutar spiritual printre colegi este mai de mare folos de cât chiar dacă s'ar face încercări să se scrie cărți didactice, căci nu toți pot fi autori de cărți bune! Vorbim mai cu seamă pentru cursul primar ce în prima linie ne interesează.

În dezbateri să nu ne domine un egoism neînțeles pentru ce, căci nu învățăm totdeauna numai unul de la altul, ci mai de multe ori prin altul. Toți știm că se întâmplă adeseori când unul voește să enunțe o cugetare, aceeași cugetare se naște spontan și în noi, în cât am voi să-i luăm vorbele din gură, exprimându-mă în graiul poporului. Comunitatea vie naște și idei noi; ideile ce dormitează în noi se deșteaptă, prind claritate prin enunțarea făcută de alții. Numai unirea aduce dezvoltare, izolarea este lăncezire!

Cererea de a vorbi în conferințe, trebuie să se facă de toți fără deosebire: tineri ori mai în vârstă. Dacă cei mai tineri așteaptă de la noi idei judicioase, idei, dobândite prin experiență; noi, cei mai bătrâni, așteptăm de la ei zel, răbdare, și ceea ce le lipsește în maturitate pedagogică, să o înlocuiască prin neobosită activitate.

Această participare a tinerilor și a celor mai bătrâni este de mare folos pentru conferințele noastre. Când cei mai bătrâni vorbesc, tinerii ascultă, și când tinerii enunță cugetări bune, bătrânii se bucură. Nu există o bucurie mai mare de cât aceea de a vedea

dezvoltându-se în generațiunea nouă ceea ce noi înșine am căutat să punem în evidență. Și iarăși, de a audiă pe un om matur, când el comunică sincer convingerile, ideile și opiniunile sale, cât de mare plăcere sufletească nu simte un tânăr, care negreșit știe să aprecieze meritele altuia !....

Din toate cele expuse, se vede că conferințele acestea aduc o mișcare salutară printre membrii corpului didactic. Fără mișcare internă nu poate fi însă un progres moral, precum nu este posibil un progres fizic fără o mișcare externă; prin urmare aceste conferințe bine conduse, sunt produsele și factorii dezvoltării învățământului.

Libertate, mișcare liberă, spontaneitate, progres, iată ce se cere de la învățătorul român !

Independența totului însă este imposibilă fără independența individului, cea externă imposibilă fără cea internă.

Națiunea așteaptă de la fiecare din noi să contribuim la dezvoltarea libertății și a independenței. Ne întrebăm, cine poate face aceasta, dacă nu se formează omul, *el pe el însuși*, în orice direcțiune; dacă nu năzuește cu convingere și fermitate spre independență; dacă educatorul tinereții nu lucrează cu statornicie în acest sens, spre a înrăuri binefăcător asupra societății, asupra colegilor, asupra școlărilor săi !

Să nu întârziem dar, Doamnelor și Domnilor, de a arunca sămânța cea bună în brazda școlii românești, spre a se primi știri bune despre înflorirea corpului didactic din țara noastră în genere, și județul nostru în parte.

*Escursiunile școlare *)*

În anticitate Grecii a fost poporul care a dat importanță mare escursiunilor lungi pe jos, considerându-le foarte necesare pentru sănătatea și pentru activitatea nesilită a vieții. Nu numai în Gimnaziul căpătau grecii dibăcia, forța fizică și întărirea durabilă a corpului, dar și prin marșuri mai scurte, ori mai lungi, ce eră un bun și foarte răspândit obicei la ei. Armata iăcea zilnic marșuri lungi, spre a nu se da oameții la lenevie, și să se deprindă pentru împrejurările grele. Itinerarul unui marș de zi al armatei era de 3—4 mile, dar găsim în anumite cazuri și marșuri de la 6—10 mile. După bătălia de la Salamis, Euchidas, ca să aducă focul sacru de la altarul lui Apollon, făcū calea de la Platea până la Delfi și înapoi, adică el a străbătut într'o zi 1000 de stadii sau 25 de mile, sau 185 de kilometri; firește că a căzut victima patriotismului său, dar a fost în stare să facă aceeași jertfă!

Noi nu vom merge așa departe ca Grecii. Nu vom considera ca Lacedemonenii orice plimbare simplă ca o molesire, ci vom recomanda plimbările și escursiunile ca un mijloc educativ de mare însemnătate și foarte folositor atât corpului cât și spiritului, după cum se va vedeă din rândurile ce urmează. Dăm de la început însă o lămurire necesară. O călătorie pe jos, o escursiune se deosebete de o plimbare simplă prin diferența scopului năzuit, apoi prin durata mai lungă, din care urmează de la sine toate celelalte diferențe. Cel ce se plimbă numai, caută în preajma locului obișnuit și cunoscut lui o recreațiune, care să-i atingă sufletul în mod plăcut fără să-l turbure. Dar mișcarea puțin obositoare, căutată de el, nu poate a-și avea efectul dorit; căci gândurile și grijile de acasă îl însoțesc și la plimbare. Nu e tot așa și cu escursionistul. Escursionistul urmărește o țintă hotă-

*) O parte din conferința ce am ținut în amfiteatrul școlii normale «Carol I», în ziua de 29 Februarie 1904.

S'a publicat pentru prima oară în revista învățătorilor și învățătoarelor din România, No. 11 și 12, 1904.

rită, ce trece peste hotarul preajmei sale obișnuite. El are o țintă, de la care așteaptă o răsplată pentru oboseala sa mai mare, pentru renunțarea de bună voie a traiului său obișnuit pentru un timp mai lung sau mai scurt. El, fiind ocupat cu ceea ce natura îi oferă în variatele ei fenomene, lasă totul în urma sa, nu e preocupat de cât de ceceaze aude și vede înaintea ochilor săi, și astfel sufletul i se umple de tot ce e mare și frumos, puterile fizice i se întremează și întăresc, el se renaște.

Un marș de mai multe ore către un punct depărtat, s. e. către un deal, la confluența unui fluviu, spre un monument istoric, către un câmp de războiu din trecut, ori către alte locuri instructive sau atrăgătoare, dacă dusul și întorsul ține o zi întreagă, un astfel de marș poate fi considerat ca o excursiune; și e și mai bine, dacă depărtarea e așa de mare, în cât pietonii sunt nevoiți să innopteze la unul sau la mai multe locuri.

Călătoria aceasta atunci e interesantă și binefăcătoare, când trăsura, vaporul și drumul de fer nu întrerupe de loc mersul pe jos al tinerilor porniți în excursiune într'un număr mai mare.

Ce plăcere oferă pregătirile de drum! Cu ce expansiune să proiecteze planul, ținta și întrebuințarea fiecărei zile! Cu veselie în ajunul plecării, când e să pregătească geanta cu proviziuni, erbariul, cutia pentru colecțiuni de insecte și de minerale!

Ce bucurie când pornește în răcoarea dimineții ceata sprintenă, curagioasă și setoasă de aventuri de călătorie. Cum răsună aerul de cântecele vesele ale călătorilor noștri! După câteva ceasuri de drum, o lume nouă se deschide pentru toți; totul deșteaptă atențiunea lor în mod uimitor, și ce a descoperit mulți ochi, din aceia profită fiecare în parte. Toți tovarășii se unesc strâns, tot mai strâns prin senzațiunile de aceeași plăcere, de aceeași trudă! De la excursiuni se poate naște prieteșugul cel mai intim, câteodată pentru întreaga viață. Observați cum suportă aceste cete pline de viață toate neplăcerile și greutățile drumului cu voinicie, ba chiar cu trufie veselă, pricepând că fiecare ar suferi îndoit, dacă s'ar posomori pe vreme rea, sau când n'ar găsi totdeauna mâncări după plac. Și iarăși, cât sunt de mărite prin camaraderie plăcerile oferite de frumoasa natură sau de vre-o întâmplare veselă; cum clocotesc toți de glume, cum chiotează de bucurie și mișcă și înveselesc și pe naturile cele mai timide dintre ei!

Firește șesurile uniforme unde se vede totul întins înaintea ochilor, unde nu se arată nici o surprindere, nu procură excursiunistului plăcerea deplină ce ar avea-o trecând prin peisaje încântătoare, oferite de frumoșii noștri munți. Dar și în aceste locuri, greutățile la început nu sunt tocmai mici pentru cei mola-

teci, greoi și nedeprinși : pământul pietros îi supără la picioare, desgrădinarea pietrelor îi sperie, urcarea dealurilor le sfârșește respirația, și amețesc pe potecile înguste de pe lângă râpele prăpăstioase; dar urcat odată sus, fiecare gustă plăcerea priveliștei ce se desfășoară înaintea ochilor; fiecare măsoară din înălțime depărtarea locurilor zărite și apreciază în liniște greutatea ce a avut de învins. Acolo sus, simte el ce însemnează puterea naturii, că aerul curat al muntelui întărește, înviorează, dă viață. Nu se mai satură de apa limpede și răcoritoare a pâraiașelor ce curg sbeguindu-se în jos la vale; el culege fragi și smeură, și la stână găsește lapte cu îmbelșugare.

Pe lângă astfel de plăceri, excursionistul mai profită foarte mult în privința dietetică, intelectuală și morală. Excursiunile sunt foarte priitoare întăririi fizice, tocmai de aceea ele sunt de recomandat în timpul nostru pentru toți, tineri și bătrâni, cari ne-am deprins a ne potrece cea mai mare parte a vieții șezând, citind și scriind.

Timpul nostru a apreciat însemnătatea gimnasticii pentru întărirea și exercițiul puterii fizice, de aceasta nimeni nu se mai îndoiește. Nu tot așa stă și cu excursiunile. Și excursiunea continuă și completează ceea ce a început gimnastica chiar în privința fizică; ea e folositoare dezvoltării corpului, îl deprinde cu privațiunile și intemperiiile vremii și oferă ocaziuni variate pentru exercițiul și agerirea simțurilor. Orașanul mai cu seamă are prilejul de a se deprinde cu viața câmpenească și, privind cu atențiune fenomenele naturii, de a i se ageri în mod minunat simțurile. Ochiul i se deprinde a deosebi de aproape și de departe felurile de cereale, arborii de câmp și de pădure, animalele în genere, plantele și mineralele. Și urechea după o observare mai lungă deosebește cu justețe fiecare sunet, fiecare glas de pasăre. Ce câștig mare pentru școlarul de la oraș!

Cu vigoarea și cu deprinderea corpului, stă în direct conex și întărirea voinței. Nimic nu întărește mai mult sentimentul demnității personale ca conștiința ajungerei țintei hotărâte prin învingerea greutăților întâmpinate. Tinerii deprinși prin multe excursiuni pe jos, privesc fără teamă furtuna și vremea rea, ba chiar doresc ocaziunile de a se lupta cu ele și a le învinge prin puterea lor fizică și morală. Și acest sentiment, fiind acelaș și al tovarășilor lor de drum, care tovarășie sinceră ajută tocmai a învinge greutățile, devine baza solidarității obștești a societății ce e temelia oricărui Stat regulat.

Excursiunile mai sunt un mijloc minunat pentru îmbogățirea și înviorarea științei. Ce viață nouă capată toată instrucțiunea din științe naturale, din geografie, din istorie, în fața realității!

Am merge prea departe cu analiza noastră asupra acestui fapt. Ne vom mărgini la priviri generale, căci nu e timp altfel într'o conferință. Există multe corpuri fizice și multe fenomene esențiale ale lor, de care școala nu ne poate da o idee destul de clară s. e. din *piuus silvestris* (chifer, chin, pin) ne mulțumim cu o ramură înflorită și cu un fruct al bradului. E oare posibil ca numai din aceasta să ne închipuim obiectul întreg? Figurile din cărțile de școală nu ne reprezintă de cât numai un moment din traiul ființei; aceste modele sunt moarte, nu ne spun nimic de modul de traiu al plantelor. O imagine cu totul altfel ne prezintă o pădure de pini în realitate față cu o ramură de pin; altfel ne instruește o trifoiște înflorită și vizitată de un roiu de albine față de o singură florică de trifoiu. Ce nu învățăm de la *necrophorus vespillo* în activitatea sa ca să îngroape un șoricel mort, în comparare cu unul prins sub sticlă sau străpus cu un ac și înfipt pe hârtie? Astfel de observațiuni și alte multe nu le putem face de cât numai sub cerul liber. De asemenea nu se poate demonstra în de ajuns în școală influența elementelor climatice; din această cauză suntem lipsiți de multe indicii caracteristice asupra firei ființelor și condițiunilor lor de traiu, precum și a relațiunilor reciproce dintre ele, și astfel ne privăm de multe observațiuni interesante, dacă nu voim a vizita școala cea mare, câmpul și pădurea, muntele și șesul, lumea nemărginită. Nu e timp pierdut, dacă mai insistăm puțin aci. Ce interes mare ne oferă un obiect, mai ales din lumea organică, când luăm în considerațiune condițiunile sale de existență depinzând de un alt obiect, comparat cu acelaș obiect studiat izolat și fără a ține seamă de aceste considerațiuni, ne probează exemplul ce urmează. Dacă dăm numai o singură descriere a fagului, aceasta nu interesează atât de mult ca descrierea unei păduri de fagi și indicarea observațiunilor și experiențelor făcute în studiarea acelei păduri. Să pătrundem în interiorul unei păduri de fagi. Ce minunate și maestoase sunt aceste colonade de trunchiuri ale unor arbori înalți de la 25—30 metri cu coaja netedă, lucioasă, cu coroana conică, cu frunzișul des și de un verde frumos; coroanele copacilor se împreunăază întinzându-și crengile lor de la unul la altul și formează bolta prin care de abia pe unele locuri se mai poate furișă o rază de soare. Sub bolta formată de coroanele copacilor domnește o tăcere adâncă, devii neliniștit în această crepusculă, în această răcoare; nu se aude nici un glas de pasăre, nici măcar ciocănitura scârțietoare a ghioanaoai; numai din când în când se aude din vârful copacilor cântecul monoton al cucului și strigătul neplăcut al uliului lacom. Care să fie cauza acestui gol, acestui pustiu în natura vie înconjurătoare? Misterul ni se destăinuiește, dacă aruncăm privirea noastră scrutătoare asupra trunchiului acestor

copaci și asupra luminiișului ce se află între ei. Copacii aceștia au coaja netedă, nu se găsește lichen pe ei, ei sunt sănătoși, viguroși, aci ciocănitorea sau ghionoaia n'are de unde să găsiască insecte să le ciocăniască sub coajă. Și în luminiișul acestor copaci nu crește nici un stuifș, în care o pasăre cântătoare ar putea să-și facă cuibul și să-și găsiască hrana sa, insectele; chiar pe pământul acoperit de frunze căzute găsim rar un locșor de plante erbacee. Nu e de mirare de unde provine această sărăcie vegetală: de o parte coroanele de so ale copacilor nu lasă să pătrundă în interiorul pădurei o rază de soare însuflețitoare și nici o picătură de rouă înviorătoare nu pică pe acolo; iar pe de altă parte puternicile ramificațiuni ale rădăcinilor acestor copaci absorb cu fibrele lor sugătoare și totdeauna flămânde toată hrana din pământul peste care se întind orizontal și nu așa de adânc sub coaja solului. Și unde nu poate pătrunde nici o rază de soare, unde nu cade nici o picătură de rouă, unde solul este supt, acolo plantele nu pot trăi!

Aceste observațiuni și altele multe le putem face în excursiuni. Așa dar ele ne sunt necesare ca să dobândim impresiuni totale de asociațiuni de traiu în natură, cari observațiuni ne servesc apoi în școală de puncte de plecare în explicațiunile și aplicațiunile noastre. Dacă în fiecare excursiune se procedează cu plan, atunci nu numai în științele naturale vom avea folos, dar și în celelalte obiecte de studiu. În geografie căpătăm nu numai cunoștințe reale despre munte, vale, șes, șir de munți, hotarul apelor, etc. ci se vor înțelege pe deplin și raporturile geografiei politice, ale celei culturale, se va înțelege variația desimeii populației, diferența între ocupațiunile de țară și cele orășânești, cum și starea și cultura variată a solului. De asemenea e folositor ca fiecare să învețe a se orientă pe câmpia întinsă sau într'o pădure mare numai cu ajutorul unei hărți. Și câte alte foloase nu se câștigă de la o excursiune plănuită în mod inteligent. Colecțiunile de minerale, de plante, de insecte măresc farmecul și folosul unei excursiuni. Vizitarea de ateliere industriale și de arte, precum și a altor instituțiuni largesc privirea și priceperea în terenul activității omenesti; cu deosebire monumentele timpurilor trecute, cu inscripțiunile lor, dau nenumărate ocaziuni pentru informațiuni istorice. Negreșit că aci e vorba de elevii unui curs mai superior.—Și astfel patria se face mai cunoscută și mai dragă școlarului, și acesta este câștigul cel mai frumos, cel mai prețios pentru escursionist!

Am ajuns la ultimul punct, la influența ce au excursiunile pe jos asupra culturai inimii. În excursiuni năzuim la observațiunea ingenioasă a naturii. Și școala năzuște la aceasta; dar ea nu poate să deștepte în noi aceste senzațiuni covârșitoare de ră-

coare și de bine, de admirațiunea ce ne cuprinde la intrarea în înaltele bolte ale unei păduri de stejar sau de fag la trecerea prin o livede înflorită; la aspectul unei holde de grâu, ale cărei spice aurii undulează și strălucesc la razele soarelui.

Pietonul vine în contact direct cu natura și se încântă de farmecul ei. Observațiunile sale, după cum am arătat, se întind asupra animalelor, plantelor, mineralelor asupra condițiilor solurilor variate și ale apelor; dar în acelaș timp el observă și oamenii în munca lor, în nevoile lor, în bucuriile lor. Și numai el are ocaziunea, intrând în vorbă cu ei, să asculte cântecele și poveștile lor, în graiul lor frumos și plin de deosebiri locale. Ceata fericită și veselă a excursioniștilor cu inima și cu mâna deschisă mângâie și ajută pe cei nevoiași ce îi întâlnesc în călătorie; tot așa sentimentul de frăție se întărește în timpul excursiunii prin ajutorul reciproc. Inima emoționată de bucurie are răsunetul său în cântare, școlarii dau graiu pădurilor prin chiotele lor de tineri sănătoși la trup și suflet; aceste cântece vesele îi fac să uite greutățile drumului, și instinctiv picioarele oboseite înaintează după tactul vioiu al marșului.

Fericiți sunt tinerii care vor avea parte de asemenea simțiri.

* * *

Fiindcă în cuvântarea mea de azi mă adresez viitorilor învățători, insist mai mult asupra folosului pedagogic al excursiunilor pentru un învățător de orice grad, arătând și care e procedura de urmat pe timpul unei excursiuni. Să ne presupunem că un învățător tinăr are de condus la excursiune pe elevii săi. În școala normală el a luat parte la excursiunile școliei, știă prin urmare care e însemnătatea unor asemenea excursiuni și cum ar trebui să se facă. Dar în școală era călăuzit de un profesor, acum e singur! Ce va face, cum să înceapă, cum va proceda? În marș va îmbărbăta pe elevi, spre a li se părea drumul mai scurt; iar la popazurile făcute la umbră va conversa mai mult cu ei. Acum învățătorul se adresează la un școlar, acum la mai mulți; se amestecă în vorbele lor, le povestește istorii vechi, ascultă pe ale lor. Afecțiunea sa le o arată în mod discret, dar sincer. Această afecțiune deșteaptă afecțiunea și încrederea din partea școlarilor; spiritul și caracterul fiecăruia se revelează în timpul excursiunii prin mii de semne cu mult mai bine de cât când elevii sunt în clasă, supuși regimului școlar. În excursiuni își poate face învățătorul o convingere sigură de aptitudinile individuale ale voinței lor și de dispozițiunile lor intelectuale. De aceea când elevii au eșit la câmp, trebuie lăsați mai liberi spre a putea

cercetă natura după impulsul lor propriu ; învățătorul să le atragă numai din când în când atențiunea la anumite particularități locale ; pe școlarii cei mni mici să-i facă atenți la fenomenele bătaoare la ochi, și cu cât puterea lor de observațiune se va desvolta mai mult, cu atât li se va îndreptă atențiunea spre fenomene mai grele de priceput. La locuri mai importante toți școlarii se strâng împrejurul învățătorului spre a-i asculta explicațiunile ce nici într'un caz nu trebuie a trece peste puterea de apercęțiune a școlarilor; de asemenea să nu uite că nu trebuie a le spune prea multe deodată. Excursiunile numai de o zi sunt mai mult excursiuni speciale, pentru un obiect oarecare din programul școliei. Pentru științele naturale ar trebui în semestrul de vară să se facă cel puțin trei, spre a se da școlarilor o imagine totală de natura fizică a locului natal ; observațiunile se întind asupra regnului animal, al plantelor, al mineralelor, asupra calității solului, cursul și comunicația apelor și altele. Notițele le trec școlarii în caiet chiar la fața locului ; și spre ușurare ei au gata un caietel pentru notarea grabnică a observațiunilor, s. e. dacă e vorba de o plantă de pădure, se găesc în el aceste rubrici :

1) Plante cu frunza aciculară, din acestea se vor notă :

- a) Acelea ce cresc la marginea pădurei, mai la lumină ;
- b) Plante ce cresc la umbră.

2) Plante cu frunza mare :

- a) Plante de pădure cu copaci mari :
- b) Plante de crânguri cu arbuști.

Pe lângă plantele importante se notează și animalele ce stau în oarecare raporturi cu plantele. Tot asemenea se va interesă învățătorul și pentru desvoltarea și întărirea cunoștiinelor și din celelalte discipline ale programei. Cu ocaziunea prelegerilor în școală se va cercetă apoi cele notate și se va rectifică ce s'a trecut greșit.

Când excursiunea se face cu elevi mai mari, când are de scop de a visită instalațiunile industriale, atelierele, fabricele, atunci se observă cu deamănuntul mecanismul mașinelor, substanțele din care se fabrică mărfurile, procedările lucrărilor, lucrătorii în timpul lucrului ; să se viziteze depozitul obiectelor gata, observându-se cum e culoarea lor, ce formă au, cum se vând, dacă se desfac iute, și altele și altele. Excursiunile cu scop istoric—cultural se vor face în zile memorabile și anume în acele locuri cari amintesc faptele zilei unde s'au dat luptele ; se vor vizită cu interes ruinele istorice, vre-o biserică a cărei clădire e demnă de văzut din punctul de vedere arhitectonic ; inscripțiunile de pe monumente se descifrează și se trec în caietul de note, indispensabil

oricărui excursionist. Să nu se uite că înainte de-orice excursiune trebuie a se face o pregătire generală științifică asupra escursiunii proiectate, spre a nu se perde mult timp cu explicațiunile la fața locului.

După aceste lămuriri, facem să urmeze programa unei escursiuni de mai multe zile după *Karl Volkmar Stoy* (1815—1885), fost profesor în Jena și Heidelberg și care în materie de pedagogie e o autoritate pentru toți. Noi o recomandăm tuturor dascălilor, cu observațiunea că prescripțiunile lui s'ar putea modifica de fiecare după timp și împrejurări locale. Mai adaug că el vorbiă pentru acoala normală de la Jena în calitate de director, când da aceste prescripțiuni:

1) Pregătirile pentru escursiune :

a) Într'o conferință generală a școlaei normale, directorul vorbește despre importanța escursiunilor.

b) Dejà cu o lună înaintea escursiunei, se vorbește despre iuteresul călătoriei, având fiecare școlar o hartă specială în mână. Se vorbește despre particularitățile geografice, istorice arhitectonice, fizice industriale ale peisagelor și locurilor ce sunt de străbătut ; se hotărăsc popazurile de noapte, fiind călăuziți de foștii elevi ai școlaei normale în locurile bine cunoscute de ei, cum și de situația geografică și naturală a localităților ; se iau diferite informațiuni și se anunță ziua sosirei la un punct hotărât.

c) sarcina instructivă în timpul escursiunei se împarte între mai mulți profesori. Unul ia asupra sa geografia, mai mulți împart între dânșii ramurile științelor naturale ; unul se pregătește pentru povești din legende și istorie, altul ia asupra sa informațiunile tehnologice. În ultimele săptămâni ce premerg escursiunea se repetă și se completează în orele de prelegeri totul ce stă în raport cu escursiunea ; o hartă de drum se desemnează de fiecare școlar și se coase în caietul destinat numai pentru escursiune.

d) Pentru o escursiune de mai multe zile se dictează școlariilor o listă de haine și alte obiecte de rufărie ce trebuie a le lua cu sine ; de asemenea fiecare e dator să aibă un briceag, baston, carte de cântece, și altele ; umbrele nu sunt permise. Puțin înaintea plecării se atrage atențiunea să nu lipsiască nici unul din obiectele prescise. Profesorii se înțeleg între ei despre obiectele comune ce trebuiesc luate, ca ochian, lupă, compas, metru și ciocanul de minerale.

e) Maestrul de gimnastică face exerciții de ordinea marșului ; cel de muzică exersează cântece de drum ; unul dintre profesori exersează cu elevii toba, fluerul și cornul sau trompeta ; un altul se oferă pentru supraveghere și continuă a sănătăței elevilor, având grijă a lua și câteva medicamente.

f) Intreaga societate a escursioniştilor se împarte în secţiuni; în capul fiecărei secţiuni este un profesor, ajutat de câte un elev fruntaş.

g) Toţi profesorii (de obicei 12—15) îşi împart între ei sarcina de a face exacta descriere din fiecare zi a excursiunii.

II) *Excursiunea* :

a) *Marşul*. Pe şosea marşul se face în voie liberă, formându-se grupe de şcolari împreună cu profesorii. În trecerea prin sate şi oraşe se închid şirurile după secţiuni, cântând alternativ secţiunea instrumentală şi cea a corului vocal.

b) *Popazul*. Ca locuri de popas se aleg lecurile cele mai nemerite, locuri umbroase. Doi dascăli merg înainte pentru a face rost de prânz şi de înnoptat. Mâncarea şi băutura se face în comun. Ploşci cu apă şi cu vin e permis a avea numai şefii secţiunilor. Ei împart conştiincios la masă mâncarea şi băutura. Fiecare masă începe cu o rugăciune şi după mâncare directorul ori profesorul conducător zice la toţi : să vă fie de bine. Toţi profesorii şi şcolarii dorm pe fân. Seara la 9 ore se cântă cântarea de seară, stînd fiecare în faţa culcuşului său. Şcolarii dau mîna cu profesorii şi zic : *noapte bună*. Turburări nu se întîmplă, căci fiecare profesor doarme cu secţiunea sa. Dimineaşa, înaintea plecării, se cântă cântarea dimineţii.

c) *Instructiunea*. Proiesorul însărcinat cu instrucţia şcolarilor dă explicaţiile necesare sau chiar ţine o scurtă conferinţă asupra punctelor interesante geografice, istorice, tehnologice şi de ştiinţele naturale ; dar ar fi mai bine dacă localii ar putea da aceste explicaţiuni. Toţi stau în bună rînduială şi linişte. În locurile cu o frumoasă perspectivă şcolarii fac o schiţă a panoramei ce se desfăşoară înaintea ochilor lor, după ce mai întîiu s'au determinat de ei punctele cardinale numai cu ajutorul ceasornicului sau a poziţiei soarelui. Se adună plante străine de flora Jenei şi se împart pe la şcolari exemplare de roci şi alte minerale spre a le duce cu ei ; apoi la un popas de mai lungă durată se fac explicaţii şi complectări mai dezvoltate.

d) *Caietul de note*. Tot ce s'a întîmplat, văzut, auzit şi găsit mai remarcabil în ziua excursiunii se notează de şcolari sub conducerea şefilor secţiunii ; schiţa călătoriei se desemnează pe hartă. Timp pentru aceste notiţe se găseşte în timpul popazurilor mai principale şi a opririlor pîntru înnoptat. Sub controlul profesorilor fiecare şcolar trimite părinţilor, o dată pe tot timpul călătoriei, câte o cartă postală informîndu-i despre sănătate şi când se va întoarce.

e) *Conferinţele*. Conferinţele profesorilor au un scop multilatera

Ele contribuiesc în mod însemnat la caracterizarea individualității școlarii prin comunicațiuni minuțioase asupra întâmplărilor favorabile sau nefavorabile, printr'o îngrijită discuțiune pedagogică asupra acestor întâmplări. Profesorii au ocaziunea de a se uni asupra pedepselor sau măsurilor de prevenire în viitor; și aleg mijloacele de perfecționarea întregului plan organizator al unei cursinii. Conferințele mai dau ocaziune la observări laudabile sau de blamat cu privire la raportul profesorilor cu elevii, la executarea dispozițiunilor și instrucțiunii, la devotamentul pedagogic și conștiințiozitate, ori de lipsa acestor însușiri la vreunul din profesori.

III) Descrierea călătoriei.

a) Școlarii fac după notițele lor o descriere a tuturor zilelor de escursiune sub conducerea profesorului diriginte al clasei superioare.

b) Descrierea escursiunii din partea profesorilor trebuie să fie o descriere minuțioasă a călătoriei, dar totdeodată și o lucrare pedagogică. Ea nu trebuie să dea numai o icoană exactă a călătoriei, ci să se vadă și marea valoare ce s'a pus pe observările pedagogice.

Acăstea sunt prescripțiunile și sfaturile lui Stoy. Noi la încheere mai amintim normaliştilor noștri, că în cariera lor de învățători, când vor avea de vizitat așezăminte culturale, să nu caute într'un institut să afle totul dintr'o dată, ci numai ce caracterizează mai mult acel institut; de acea le recomandăm să se informeze mai întâiu prin ce anume s'au remarcat mai mult acele instituțiuni ce voesc a le vizita. Poate într'una din acestea ne-ar atrage mai mult persoana directorului sau a unui profesor eminent; într'o altă parte, originalitatea metoadelor și a disciplinei școlare; într'o alta localul școlar cu condițiunile sale igienice și un bun mobilier; aiurea o bună gospodărie cu toate instalațiunile necesare. Totul perfect la un singur loc, cu greu se poate găsi. În întâlnirea cu colegi streini mai experimentați va profita mult judecata vizitatorului, ea se va ageri, cercul de cunoștințe i se va lărgi, interesul științific se va mări și suma experiențelor pedagogice se va înmulți în mod simțitor. Inșă oricărui vizitator să nu-i lipsiască această calitate mare: *Voința de a învăța și dorința vie de a profita neîncetat!* Să nu fie numai cu gândul de a critica, de a spionă, de a căută numai defectele și lipsurile meșcoale. Omul cult este întotdeauna modest; el recunoaște meritele și superioritatea altora, și la vederile slăbiciunilor sau a greșelilor pedagogice nu se îngâmfează, ci în toată umilința zice cu înțeleptul: «Cu cât mă maturesc, cu atât judec mai indulgent, căci nu văd o greșeală comițându-se, pe care n'ași fi făcut-o și eu la vremea mea».

Mai este încă o slăbicinne omenească, că noi credem că
perdem din meritul și originalitatea noastră, dacă recunoaștem bi-
nele ce-l găsim în altă parte, dacă îl primim și-l imităm conform
individualității noastre. Nu, aceasta e o mare eroare ! Să se știe.
că în cariera dascălească nimeni nu termină vre-o dată învățătura,
nici chiar acela prin al cărui păr cărunt suflă deja toamna vieții !

Școlile în Bosnia și Herzegovina *)

În anul 1897, luna Septembrie, D-nul *Otto Bismarck*, rector și inspector școlar în Eilemburg, a vizitat Bosnia și Herzegovina, ca să studieze poporul și să vadă progresele culturale de acolo.

Impresiunile sale le-a adunat și publicat într'o broșură: «*Eine pädagogische Studienreise nach Bosnien und der Herzegovina*», Leipzig, 1889, din care reproducem următoarele notițe interesante.

Aceste țări «*de jure*» încă ale sultanului, aparțin «*de facto*» Austriei, căci la anul 1878, după războiul Ruso-turc, la congresul de la Berlin, administrarea lor fu încredințată Austriei.

«*Drept egal pentru toți*», este politica ministerului de finanțe de Kallay, sub al cărui înalt control este pusă administrația unde se găsesc toate tipurile de popoare. Toți sunt Slavi de Sud, ai căror strămoși s'au colonizat aci pe la anul 600, dar le lipsește conștiința aparținerei interne naționale. Fiecare se numește după conștiința lui: Turc, Sîrb, Latin, etc.

În drumul de fa *Bosna-Brod* spre capitala Bosniei *Sarajevo*, Domnul *Bismarck* a întâlnit pretutindenea urmele culturii Austriace. În *Usora* se găsește o fabrică de zahăr și de dogărie, în *Zepce* o frumoasă școală primară, în *Zenica* o temniță centrală după sistemul irlandez, o fabrică de hârtie, o uzină de fer și de oțel și o mină de cărbuni. În *Dolnya-Tuzla* se află o mină de lignită și o salină, și în *Vares* este în floare industria de fer.—Toate aceste creațiuni nouă sunt factorii cari vor contribui să ducă la cultura modernă pe un popor rămas pe treapta culturală a evului mediu.

Ajuns în *Sarajevo*, Domnul *Bismarck* după ce își făcu o imagine de pozițiunea pitorească a capitalei, ca să studieze poporul, vizită *Carsija*, târgul compus din vre-o 60 ulițe strimte, cu prăvăliile *d-schise*; aci Mahomedanii și Spaniolii își lucrează marfa și o vând: era de văzut mai cu seamă industria vaselor de aramă. El vizită și *Besestan*, o hală întărită ce poate rezista ghiulelelor; *Begova*, una din cele mai frumoase gîmii diu toată penin-

*) S'a publicat pentru prima oară în revista: „Școala modernă” 1898.

sula Balcanică și primăria, minunat construită în stil mauric. Primarul, cu care făcui cunoștință, era *Mehmed Beg Capitanovici*, un poet cunoscut sub numele de *Narodno Blago* care a adunat 4300 proverbe bosniace. Dăm ca exemple câteva din aceste ingenioase proverbe :

«Mosafirul și peștele nu mai sunt buni a treia zi.

«Femeile sunt ca florile, unele exală parfum, altele nu.

«A se căsători de tânăr, e prea de timpuriu ; a se căsători bătrîn e prea târziu».

Domnul Bismarck vizită apoi pe Directorul Muzeului, către care avea o scrisoare de recomandație. Acestuia îi comunică că scopul principal al călătoriei sale era să studieze descoperirile preistorice ale platoului *Glaisnac*, situat la NE. de Sarajevo. Cu părere de rău a aflat el că de două săptămâni s'au închis lucrările în acea parte. Atunci arată dorința să studieze starea învățământului în Boznia și Herzegovina. D-l consilier *Hörmann* îl prezintă guvernatorului *Kutschera*, care însărcină pe referentul școlar *Dlustus* să-l conducă prin toate așezămintele școlare din Sarajevo.

Domnul *Dlustus*, om specialist în ale școlii, îi dă toate informațiunile necesare și-l însoțește în timp de opt zile în modul cel mai amabil. Mai întâiu îi făcui o scurtă dare de seamă despre starea învățământului din timpul ocupațiunii de la 1878, și de acum.

Când Austria a ocupat aceste țări a găsit învățămîntul public într'o stare deplorabilă. Conform legii școlare otomane din 1869, trebuia să existe în fiecare provincie 4 clase elementare, școli religioase, cursuri secundare cu patru clase ; apoi școli reale și școli înalte ; dar se găsiră numai clase elementare și medii, în care instrucțiunea se predă în limba turcă, limbă cu totul necunoscută locuitorilor. Aceste școli erau întreținute parte de Stat, dintr'un anume fond, parte din donațiuni.

În genere, populația cercului școlar trebuia să întrețină școlile elementare. Pe lângă aceste școli mai existau și școli private greco-ortodoxe, catolice și iudaice. În cele două dintâiu se predă instrucția în limba sârbă-croată ; în școlile evreiești ale Spaniolilor se instruiuau, pe baza limbii Spaniole, în cetirea Ebraică și în ceremoniile religioase iudaice.

Mai înainte de toate trebuia să se înființeze școli elementare publice, având limba țării ca limbă de predare ; dar nu erau dascăli formați, de aceea cei dintâiu dascăli fură aleși din sublocotenenți ai armatei austriace, cari mai târziu, după ce se fondară școli normale, fură înlocuiți prin persoane civile, iar unii din ei fură chiar numiți definitiv.

În anul 1880 în orașele Sarajevo, Travnik, Banjaluka și Bikac

s'au înființat școale elementare cu patru clase, cu programa completă. Astăzi există 168 școale elementare. Mai înainte tinereimea mahomedană evita aceste școale, astăzi ea figurează în ele cu 2600 școlari.

Afară de aceste școale elementare mai sunt în țară 1005 *Mektebs* (școale confesionale mahomedane, cu limba țării); 41 *Meddresses* (școale teologice). Școale private elementare sunt: 70 ortodoxo-orientale, 29 romano-catolice, 2 israelite și 4 germane. Școale superioare de fete: 2 comunale, 1 orientalo-ortodoxă, 6 catolice. Apoi mai sunt: 10 școale comerciale, 1 școală „*Dar-ul-mualimin*“, pentru cultura laică a *Softalelor* din școalele teologice; 1 școală pentru cultura iuvățătorilor de sat, 1 școală privată normală pentru învățătoare, 3 gimnazii superioare, 3 școale superioare reale, 1 școală tehnică, un institut teologic catolic și unul orientalo-ortodox, o școală mahomedană de legislațiune, o școală de meserii, 4 ateliere de arte și meserii și 3 stațiuni agricole.

Nu există obligativitate; 4% a populațiunei știe să citească și să scrie; aproximativ 13% a copiilor în vârsta de 7 ani frecventează școalele elementare.

În cartierul turc Domnul Bismarck vizită mai întâiu o școală secundară cu patru clase. Un dascăl mahomedan îl duse prin clase. Clasa I și a II erau frecventate de câte 100—120 școlari, și a IV de vreo 60. În clasa IV se predă afară de religie și limba țării, aritmetica (regula de trei simplă, fracțiunile ordinare și zecimale), geometria (calcularea spațiului și a corpurilor), datele principale ale istoriei universale și ale istoriei Bosniei, geografia și științele naturale. Se găsește și ceva material de intuiție pentru fizică și geografie. La această școală este anexată o școală privată normală pentru formarea învățătorilor mahomedani, având trei clase. Directorul acestei școale a urmat la «*pedagogium*» din Viena. Fiind încă școalele în vacanță, d. Bismarck n'a putut asista la prelegeri.

După prânz dascălii mahomedani însoțiră pe d. Bismarck și pe d. Referent școlar la școala *Mekteb* (școala Coranului după sistemul vechiu). Pe lângă ușa intrării era o podeală pentru păstrarea încălțămintelor copiilor și la pereți atârnavu ghiozdanele de piele ale băieților. Trei mese lungi, înalte de vreo 40 c. m. erau așezate parale în mijlocul camerei; de amândouă părțile mesei școlarii ședeau ingenuchiați în fața cărții lor de citire ce conținea texte din Coran în limba și scrierea arabă. Într'un colț lângă ferastră ședea jos pe o perină un *hoge* bătrân. Copii părăsesc unii după alții locul lor, ingenuchează înaintea bătrânului *hoge* și citeșc lecția lor din Coran, în ton cântător; apoi se întorc la locurile lor și repetă tare fiecare pentru sine lecția. Este o larmă continuă. Metoda este cea școlastică din evul mediu și cea mai

mizerabilă; trebuie să treacă 7—9 ani până ce școlarii răușesc să citiască și să priceapă textul din Coran. Spre a face pe școlari atenți *hoge*a se servește de trei bastoane: unul scurt pentru cei maideaproape, unul ceva mai lung și unul lung de patru metri pentru cei mai de departe de el; la nevoie, cu aceste bastoane atingea peste cap pe școlari și-i chema la datorie. Bătrânul *hoge*a nu voia să țină vacanță spre a nu perde taxa școlară.

De aci trecură la *Mekteb* reformat, cu trei clase. Aci se introdusese metoda fonetizării. *Hogii* primesc pe lângă taxa școlară dela elevi, și un adaos de la Stat de 300—400 fiorini pe an. In această școală se face mai mult progres în trei ani decât s'ar face în 9 ani în școalele ce urmează după metoda scolastică a eului mediu. Această școală coprinde trei sale de clasă, o sală de primire și un vestibul. Dascălul îi primi în sala de primire unde luând cafeaua și fumând țigara se deschise conversația despre școalele mahomedane, despre metodă și disciplină.

Ca instrument de bătaie servia mai înainte „*Falake*” o măciucă lungă de 1 $\frac{1}{4}$ m., în mijlocul căria era atașat un lanț de fer de 35 c. m. lungime; școlarul trebuia să se culce pe spate, i-se ridică picioarele și i le punea în lanț; doi școlari țineau *falaka* și cel vinovat căpăta 20—30 lovituri la tălpile picioarelor. Să ne reamintim de *falanga* școalelor noastre!

In această școală, în clasa I, băncile erau așezate pe la cei trei pereți, mijlocul odăii era liber. In fața lor era o tablă pe perețe, pe care erau scrise cu creta în litere arabe, trei rânduri și jumătate din textul Coranului. *Hoge*a punea pe băieți să găsiască vocalele în vorbele din rândul I, și așeză apoi consonantele împrejur. Făcea acest exercițiu mai întâiu cu toții și apoi cu fiecare în parte. Ca material didactic mai atârna pe pereți și o tablă tipărită cu litere arabice.

Era un *hoge*a șef și doi *hoge*a ca ajutoare ale lui; *hoge*a principală predă materia în toate clasele, iar ajutoarele făceau apoi exercițiile cu copiii.

In *Kursum-Medrese* (facultatea teologică) metoda este aceea a școalelor *Mekteb*, sistem vechiu, instrucția individuală. Sunt vreo zece chilii mici de studiu unde fiecare învață materia, ca s'o reciteze apoi în sala mare de studiu.

Adouazi d-nul *Otto Bismarck* a vizitat școala normală de învățători, fondată în 1886, care are ca școală de aplicație o școală elementară de băieți.

Școala normală numără 120 elevi, din care 45 au locuință și hrană în internat, iar ceilalți 75 sunt externi subvenționați. Fiecare școlar primește pe lună 20 fiorini; pentru cei interni suma se socotește în comptul întreținerii, cei externi o primesc în mână.

Lângă internat este o grădină frumoasă pentru recreația e-

levilor. Mahomedanii au bucătăria separată. Directorul locuiește în internat. Pentru ținerea disciplinei chiar elevii aleg doi monitori ; aprobarea alegerii depinde de director.

Preparandia are trei clase. Afară de director mai sunt 5 dascăli ; aceștia trebuie să fi absolvit cel puțin un curs secundar pentru a fi puși în funcțiune ; după 20 de ani de activitate li se dă titlul de profesor ; leaşa lor este de 1000 fiorini anual, 200 fl. pentru chirie, 300 fl. adaos. După serviciul de cinci ani ei primesc o gradație de 250 fl. ; după 20 de ani primesc 350 fl. Leaşa directorului este de 1600 fl. ; el mai are și locuința, precum și 400 fl. adaos ; după doi ani primește o gradație de 400 fl. și după 20 ani iarăși o gradație de 400 fl.

Cred că e interesant să se știe orarul acestei școli de pregătirea personalului didactic :

OBIECTELE	Clasele		
	I	II	III
	Ore pe săptămână		
Religia	2	2	2
Pedagogia	4	7	7
Limba maternă	4	4	4
Limba germană	6	3	3
Geografia	2	2	2
Istoria	2	2	2
Științe naturale	2	2	2
Fizica și chimia	2	2	2
Aritmetica	3	3	3
Geometria	2	2	3
Agricultura	1	1	1
Desemn	2	2	2
Caligrafia	2	1	1
Canto	1	1	1
Cântări bisericesti	1	1	1
Cântări ortodoxe	1	1	1
Gimnastica	1	1	1
Violina	1	1	1
Pian sau orga (obligatoriu p. catolici	2	2	2

Suma orelor pe săptămână în clasă I 41 ; în clasa II 39 ; în clasa III 40.

Instituțiunea aceasta ca toate așezămintele Statului este *interconfesională*. Cărțile didactice sunt aceleași ca și pentru gimnaziu.

Se predă pedagogia și psihologia de *Basaricek* în clasa I; în clasa II didactica generală și în clasa III metodică specială și istoria pedagogiei de acelaș autor.

În clasa I pentru limba germană se aplică metoda analitică directă, luându-se în considerație și conversația, scrierea și citirea.

Bucata de citire se tratează mai întâiu intuitiv, apoi se face exercițiul de descompunere a cuvintelor în silabe, în fine se scrie după dictat la tablou și corectura se face în comun. În clasa II predarea limbii germane se face prin ajutorul scrierei lui *Salzmann* « *Ameisenbüchlein* », și în clasa III-a prin ajutorul scrierei lui *Comenius*; „*Didactica magna*“. D-l *Bismarck* laudă mult această procedură practică. El s'a convins că acolo elevii în curs de trei ani fac progrese minunate la limba germană, putând înțelege tot ce citesc și conversând bineșor.

Școala de aplicație are 4 clase. Aceasta este o școală comunală, subvenționată de Stat și este *interconfesională*. Dotațiunea ei este normală. *La ușa fiecărei clase este o măsură hotărâtoare pentru mărimea potrivită a băncilor*. Copiii încep a frecventă școala de la 7 ani. Fiecare clasă are o carte de citire și o carte de aritmetică; în clasa III și a IV mai e și o geografie și o istorie a Bosniei și Herzegovinei.

Aceste cărți sunt tipărite în edițiuni separate, cu litere latine pentru catolici și mahomedani, și cu litere cirilice pentru ortodoxi orientali; ținându-se seamă că în religiunea mahomedanilor nu e permisă reprezentarea ființelor vii, de aceea lipsesc ilustrațiunile din cărțile de școală. Cărțile didactice sunt editate de guvern și lucrate în cea mai mare parte de referentul școlar *Dlustus*.

Prima carte de citire are două părți: o parte pentru fiecare semestru. Procedeu întrebuițat în partea I este analitic-sintetic. La început sunt numai vocalele. Partea doua conține materie intuitivă: școala, curtea, câmpul etc. etc.

A doua carte lărgeste cercul intuiției, adăogându-se și bucăți din literatura populară.

Cartea III coprinde: 1) povești, legende, basme; 2) schițe geografice, 3) icoane din istorie și științe naturale; 4) bucăți despre corpul uman și igienă.

Cartea a IV are aceeași întocmire, mai adăogându-se și bucăți de citire despre *agronomie*.

Cărțile de citire a II, III și IV mai au și un anex de gramatică, după metoda analitică.

Impărțirea materiei pe ore în școlile elementare este aceasta:

OBIECTELE	Clasele			
	I	II	III	IV
Religiunea	2	2	2	2
Limba	14	10	7	7
Socoteala	5	5	5	5
Geografia și istoria	—	—	3	3
Științe naturale	—	—	3	3
Caligrafia	—	4	2	2
Desemnul geometric	—	2	2	2
Agricultura pe baza cărții de citire	—	—	1	1
Limba germană (facultativă)	—	—	2	2
Canto	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$
Gimnastica	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$

Suma orelor pe săptămână în cl. I 23 ; cl. II 25 ; în cl. III 29 ; în clasa IV 29.

Candidații de dascălie din cl. III asistă la lecțiile profesorului de metodică și iau notițe pentru conferințe.

În ultimul semestru câte cinci candidați sunt activi în școala primară, și anume câte o săptămână în fiecare clasă ; ei însiși fac lecțiuni supravegheați de învățătorii școlii de aplicație.

În anul 1879 fu fondată o școală de fete, care din ce în ce se dezvoltă până la 8 clase. La 1894 clasele superioare fură separate și considerate ca școală superioară de fete a Statului. Această școală are 5 clase. Profesoarele au leafă anuală de 1200 fl. ; școala n'are local propriu ; materialul didactic este exemplar ; pentru material didactic sunt puși la dispozițiune 500 fl., iar pentru bibliotecă 200 fl. anual. Higiena se predă de un medic. În clasa IV economia domestică se predă pe baza chimică ; la lucru de mână e croiala, desenul de tipare și croitoria de rochii. În clasa V pe lângă acestea, se mai predă comptabilitatea, bucătăria, spălătoria și repararea rufelor ; pentru acestea este angajată o menajeră și o spălătoreasă.

În cultura fetelor, școala urmărește anume scopuri practice. În țară nu se găesc articole confecționate și rufărie, totul se a-

duce din Austro-Ungaria. Școala voește să vie în ajutorul familiei, deaceia 6 ore de lucru de mână pe săptămână.

La desemn se întrebunțează *motiue patriotice*.

Pe lângă institutul catolic *Sf. Iosif și Maria* este o școală normală de fete; această școală are același plan, ca și «*preparandia*» băieților. Pentru a fi institutoare, elevele școlii normale depun examenul în școală; pentru a fi profesoare la școlile secundare, ele depun examenul la *Agram*.

Domnul *Bismarck* a asistat în clasa II la pedagogie, și însuși a ales din materia tratată tema: «Noțiunea, formarea, conținutul și întinderea ei.

Conform cererei D-lui *Bismarck* materia fu tratată în limba germană, și aplicată la noțiunea: „*pasăre*“. La orice chestiune pusă de domnul *Bismarck* elevele au răspuns foarte deslușit.

În clasa III s'a deslegat problema din aritmetică :

$$*) R. 12x - 11 + R. 3x + 16 =$$

Institutul formează gratuit învățătoare pentru Stat.

Pentru trebuințele populațiunei orășenești se fondează în orașe școli cu direcție și organizație comercială, numite școli comerciale.

Aceste școli comerciale inferioare oferă o suficientă cultură generală, și pe lângă aceasta certificatul de absolvire dă dreptul la intrarea în școala normală, în școala secundară tehnică, de asemenea și în funcțiile inferioare din administrația financiară.

Școlile acestea au patru clase și nu sunt de cât o complectare a cursului primar. Obiectele de studiu sunt acestea: religiunea, limba maternă, limba germană, geografia, istoria, matematica, științe naturale, știința mărfurilor și tehnologia, geometria și desemnul cu mâna liberă, caligrafia, comptabilitatea, coreșpondența și lucrări de *comptoir*, economia politică și științele comerciale.

Domnul *Bismarck* a vizitat una din aceste școli, și anume pe cea de la *Sarajevo*, al cărei director era d-nul *Blazecovic*. Fiecare clasă avea cam câte 30 școlari. Clasa II avea o clasă paralelă. D-nul *Bismarck* a asistat la matematică, la calculul comercial la limba germană, la geografie, la desemn și s'a convins de direcțiunea practică a acestei școli.

Spre a se câștiga forțe proprii pentru treptele inferioare și mijlocii ale serviciului tehnic, s'a înființat în anul 1889—1890 în *Sarajevo* și o școală tehnică secundară. Această școală tehnică are 2 diviziuni: diviziunea *arhitecturii* și diviziunea *silviculturii*

*) Tipografia neavând semnul radicalului, s'a însemnat cu litera R.

pentru funcționarii începători ai serviciului inferior silvic. Fiecare diviziune are trei cursuri. La unele obiecte, cum sunt : religiunea, matematica, geodezia, limba maternă și limba germană amândouă diviziunile au prelegerile comune.

Desemnurile școlărilor au atras atențiunea d-lui *Bismarck*. Când i s'au arătat lucrările ultimului examen de absolvire, el a rămas surprins de talentul inventiv, de claritatea și perfecțiunea tehnică a diferitelor lucrări făcute de școlari. Erau schițe de case, de staule de vite, instalațiuni tehnice și altele.

Cu mare laudă a apreciat d-nul *Bismarck* bogatele și practicele colecțiuni, făcute chiar de profesori. Se află în muzeul școlii : 1) o colecțiune pentru geologie și geognosie ; 2) pentru conservarea forestieră ; 3) pentru botanica sistematică și biologică (o colecțiune de muguri, consistând din vlăstare de la diferite specii de arbori ; acestea toate erau așezate în cutiuțe și reprezentau copacul iarna) ; 4) o colecțiune tehnică de silvicultură ; 5) pentru cultura forestieră o colecțiune de embrioane în dizoluțiune de sare, conservate minunat ; de asemenea ramuri cu flori și fructe, cum și colecțiunii de fructe uscate ; 6) un joc de pădure pentru școlari (terenul se formează plastic din nisip, se așează pomișori artificiali pe el, ca să reprezinte luminișul, lanuriile și altele ; un mic vălătuc, ca o roată cilindrică, servește pentru plantare ; 7) o mică colecțiune de economia rurală, pentru tratarea enciclopedică a agriculturii, atât cât e necesar unui silvicultor ; 8) o colecțiune geodetică, pentru ridicarea planurilor împrejurimilor, (câte 5—10 școlari, cu rândul se duc între 10—14 zile însoțiți de un conductor și un profesor și fac exerciții practice în ridicarea de planuri) ; 9) o colecțiune de mecanică arhitectonică.

Inițiativa și activitatea profesorilor acestei școli în îmbogățirea și aranjarea acestor colecțiuni, este demnă de imitat pentru orice școală.

Gimnaziile au opt clase, după sistemul austriac. Diplomăle de maturitate au deplină valoare în Austria și în Croația-Slavonia.

În *Sarajevo*, pe lângă un gimnaziu există și un seminar clerical catolic și o școală juridică, în care se formează *Kadii*. Dreptul mahomedan își are izvorul său în *Koran*, în tradițiune și în hotărârile celor dintâi *Imami* (Chalifi), precum și în hotărârile savanților juridici, în cazuri analoage.

Domnul *Bismarck* a asistat la un examen de primire la această școală juridică. Localul școlii este o clădire măreată, în stil mauric. În front sunt : sala de primire a directorului, sala de conferințe, biblioteca și o *aula* vastă ; în partea din fund sunt *locuințele profesorilor*, dependențele necesare pentru menajiu, o vastă sală de mâncare, și odăi luminoase, simplu mobilate, pentru elevi.

Candidatul stă în genuchi pe un covor, cu o carte în mână.

Nu eră primit la examen, dacă n'avea vârsta între 20—30 ani ; trebuia să fi terminat un curs de patru ani într'o școală secundară, și pe lângă aceasta și un curs de doi ani în facultatea teologică. În mare parte candidații aparțin familiilor celor mai nobile din țară.

Candidatul se examinează tocmai din sintaxa arabă. *Reis-ul-Ulema*, cel mai înalt demnitar bisericesc, directorul și profesorii, cu toții chestionează. După examinare, *Reis-ul-Ulema* începe conversația prin intermediul d-nului Referent, cu domnul Bismarck, cărui îi spune că școala s'a fondat în 1887 pentru progresarea studiului în științele *Istanului*, și anume cu scopul de a formă candidați proprii pentru serviciul judiciar. Cursul școlii e de cinci ani. Se învață aci gramatica arabă, logica, exegeza Koranului, dogmatica, dreptul legal, istoria dreptului, morala dreptului, dreptul moștenirilor, procedura judiciară, legi asupra proprietății, principiile jurisprudenței europene, cu privire la organizațiunea și activitatea tribunalelor și a administrației în Boznia și Herzegovina, limba bosniacă, științe auxiliare matematice și geografia, deasemenea și istoria.

Corpul profesoral se compune dintr'un rector, trei profesori ordinari, un învățător și trei profesori extraordinari.

Întreaga organizație a școlii este foarte oportună, și cu tot dreptul ea se poate consideră ca o *Academie teologică-juristică*.

Ca să viziteze și stațiunea agricolă, d-nul Bismarck împreună cu referentul școlar, plecă cu trenul la stațiunea balneară *Illidze* care e departe 15 minute de capitală.

Această stațiune balneară este mărgăritarul Bosniei. De aci pleacă la stațiunea agricolă *Butmir*, așezată în vecinătatea băilor. O grupă de case formează această stațiune.

Domeniul economiei rurale coprinde staule pentru vite, împreună cu magazii de nutreț și grânare, o lăptărie, alătura cu o ghețarie, rezervoare de apă, cazane pentru producerea aburilor și altele.

Pentru slujbași și pentru 25 elevi, fii de țărani indigeni, se află o clădire frumoasă, unde elevii pot învăța între altele și cum trebuie cineva să locuiască, și cum să suporte căldura și munca zilei.

Așezământul acesta posedă 180 hectare pentru plug, apoi livezi, pășuni și păduri; se află și 69 capete de vite de rasă de la *Möhlthal*.

În timpul iernei și vara pe timpul ploios, elevii primesc trei ore pe zi instrucțiune în cetire, calcul și scriere ; însă lucrul principal este conducerea gospodăriei țărănești.

Fiecare băeat are de la stat stipendiu 50 creițari pe zi, din care sumă se șocotesc 24 creițari pentru hrană, locuința e gratis,

Astfel de școli agricole practice se mai află la *Livno* și *Gacko*.

Illidze mai posedă o școală primară publică și alături e un local pentru locuința învățătorilor și învățătoarelor. Amândouă aceste clădiri sunt foarte cu gust zidite, în stilul „*Renașterii*”.

Localul școlii primare are două secțiuni: una pentru băieți și alta pentru fete. Fiecare secțiune are câte două săli mari de clasă, cu bănci normale și cu foarte bun material didactic. Și cum această școală este destinată și pentru copiii din *Sarajevsko-Polie*, autoritatea școlară s'a îngrijit ca acești copii cu locuința departe să găsiască adăpost în locuința școlii, să fie aci o bucătărie și o cămară de proviziuni.

Domnul Bismarck întors în *Sarajevo*, a vizitat cu mare interes institutele de arte și meserii.

Școala de meserii de aci este o școală specială pentru tâmplari, lăcătuși, ferari și caretași. Elevii trebuie să aibă la primire vârsta de 14 ani, și să fi absolvit clasele primare. Instrucțiunea este gratuită. Pentru adăpostirea elevilor din alte localități îngrijește institutul.

Elevii n'au voie să părăsiască institutul peste zi. La prânz li se dă o mâncare substanțială în deajuns. Cursul e de 4 ani. După absolvire, elevii depun un examen de maestru. Obiectele de studiu sunt pentru toate clasele acestea: religia, limba maternă, împreună cu compuneri comerciale, calculul și comptabilitatea, științe naturale după cartea de citire, noțiuni asupra produselor și tehnologia, desenul cu mâna liberă, geometria, perspectiva, desen profesional și instrucția în atelier. Suma tuturor orelor de predat: în cl. I, 46; în cl. II, 48; în cl. III, 51; în cl. IV, 50. Cursul anului I este comun pentru toate obiectele de studiu; toți elevii iau parte comună la lucrările celor patru meserii în timp de șapte luni, pentru ca învățătorul să-și poată forma o idee sigură despre talentul și înclinările elevului pentru una sau alta din meserii.

În luna a opta începe specializarea elevilor. În fiecare atelier se află neconținut un număr oarecare de elevi cu un maestru.

Ca indicator al mersului gradat al planului de predare este în fiecare atelier o tablă în care sunt rânduite metodic modelele.

Aceasta este o adevărată instrucțiune practică pentru meseriași.

Colecțiunile tehnologice ale școlii sunt foarte bune. Mare preț se pune pe desenul după natură. În curtea școlii se află o căruță mare ca model de desen pentru rotari.

Atelierul Statului pentru arte și meserii este școală cu internat. Directorul predă și desenul. Se primesc numai școlari mahomedani. Institutul are 50 de școlari, din care numai 7 dorm în inter-

nat. Intreținerea însă o au toți de acolo. Fiecare școlar are un stipendiu de 5 fiorini pe lună. Cursul e de șase ani și vârsta la intrare e de 10 ani. Se predă citirea, scrierea, calculul și desemnul. Afară de salele de clase mai sunt cinci ateliere pentru cinci grupe de meserii de artă : pentru lucrări de incrustațiune a metalului prețios pe lemn ; a metalului pe oțel ; pentru ciselagiu ; pentru gravuri ; pentru montare și aurire.

Fiecare grupă este condusă de un maestru, care supraveghează și instruește calfele și ucenicii.

Scopul școlii este de a pune iarăși în floare profesiunea artistică.

Școli de felul acesta mai sunt în *Foca* și în *Livno*.

Acelaș scop îl urmărește și atelierul Statului pentru țesătura covoarelor ; în acest atelier sunt ocupate peste 200 fete bosniace. Institutul are doi directori, un tehnic și un chimist. Un pictor persan schițează modelele ; boiangeria este chiar în institut.

D. Bismarck după ce a vizitat și spitalul care avea 250 paturi și 14 pavilioane, a plecat spre Herzegovina. Toate autoritățile fură în serviciul d-lui Bismarck. Un funcționar înalt administrativ și inspectorul școlar îl însoțiau și-i atrăgeau atențiunea la tot ce ar fi mai interesant și în această parte.

Prima localitate ce a vizitat fu *Mostar*, cu instituțiunile sale culturale.

Organizația școlilor de aci este întocmai ca în *Sarajevo*.

D. Bismarck își amintește cu plăcere despre frumoasa clădire a școlii superioare de fete, înzestrată cu un bogat material didactic.

Foarte interesantă a găsit sala de desemn din clădirea cea nouă a gimnaziului, având lungimea de 19,5 m. Partea din față este destinată pentru desemn ; partea din fund pentru desemn de modele ; în această parte mesele sunt așezate semi-circular, înălțându-se în amfiteatru ; în fața meselor este așezată în centrul semicercului masa cu modelele.

D. Bismarck merse apoi cu trăsura la *Blagaz*, 12 kilometri departe de *Mostar*, spre a vizita și o școală de sat din această parte. Invățătorul, d. *Savo*, este de confesiune greco-ortodoxă.

Clădirea școlii e frumoasă ; sala de clasă e de 10 metri lungă și 7 m. lată. Pereții sunt înpodobiți cu hărțile geografice ale Bosniei, Austro-Ungariei, Europei, planiglobul, tabele pentru intuițiune și științe naturale, și tabele anatomice de *Fiedler*.

Se află și ceva material fizical și geometric și o mică colecțiune de minerale.

Băncile sunt de diferite mărimi pentru statura elevilor ; pupitrele sunt pentru câte doi școlari ; capacele pupitrelor se pot ridica și servesc ca pupitre pentru citire.

Această școală coprinde patru clase combinate. Sunt 72 școlari din care și trei fete.

În timpul lecțiilor clasele sunt astfel ocupate : clasa I exersează țifrele la tablă ; cl. II copiază o bucată de citire ; cl. III alege dintr'o bucată de citire toate numele proprii și le scrie ; cl. IV citește. Fiecare școlar citește un paragraf și comunică coprinsul cu cuvintele lui proprii ; apoi se pune cartea sub pupitrul și întregul coprins se povestește de școlari ; în fine se dezvoltă ideea fundamentală și se prezintă într'un proverb. Clasa IV trebuie să aștearnă pe hârtie coprinsul celor citite, iar învățătorul trece la școlarii de clasa II, cari de asemenea au citirea după planul lecțiilor ; și așa alternativ din clasă în clasă. Se instruesc școlarii 26 $\frac{1}{2}$ ore pe săptămână.

E de remarcat că în școlile rurale toți școlarii capătă cărțile didactice *gratuit de la Stat* ; în școlile urbane numai cei săraci.

Planul studiilor aprobat de inspectorul școlar este împărțit de învățător pe ore, și într'o rubrică se notează ceace s'a trecut din programă.

Învățătorul școlii de aci este un elev al *preparandei* din *Sarajevo* ; el se află în serviciu de 6 ani și pe lângă locuința, lemne, grădină și 500 fiorini leafă anual, mai primește 50 fiorini adaus și gradații la 10 ani de câte 100 fiorini.

Locuința învățătorului coprinde două odăi, o cămară și o bucătărie.

Învățătorul se ocupă și cu creșterea gândacilor de mătase ; folosul este al lui și Statul îi mai acordă și mici recompense de 20 fiorini. Oamenii din sat, chiar primarul cumpără ouă de gândaci de mătase de la învățător.

Cam aceștea sunt în rezumat comunicările ce ni le dă d-nul Bismarck despre starea învățământului în Bosnia și Herzegovina.

Incheind, el spune că cultura va reuși încet în aceste frumoase țări, căci caracterul particular al poporului îngreunează progresul.

Prin influența milenară a monarhiei bizantine și a Turcilor, populațiunea a devenit cu totul orientală. Și trăsura fundamentală a caracterului oriental este plăcerea odihnei și a traiului ușor. Dacă are cu ce trăi, orice progres, orice schimbare în moravuri îi pare de prisos și dacă frecventează instituțiunile culturale, scopul lor este să se facă *boeri* și să capete o funcțiune ușoară ; chiar fiii de țărani cari frecventează stațiunile agricole, nu se gândesc de loc ca mai târziu să înbunătățiască pământul prin lucrarea sistematică, și să crească avutul părintesc, ci să cred în drept de a cere vreă funcție de la comuna lor.

Dar și aci stăruința neîntrepută va duce odată la țintă și se va adevăra proverbul : „*Picătura mică găurește piatra*“.

*Câteva cuvinte despre Azilurile de copii „Knubenhorte“ din München. *)*

În anul 1891, Octombrie 20 st. n. am vizitat unul din aceste Aziluri de zi, și anume pe acela ce eră situat în Türkenstrasse No. 48. În acest institut se primiau, fără plată, băieții de la 6-14 ani, cari stau sub supravegherea unui guvernor; dar instituțiunea se conducea de aproape de consilierul *Jung*, un om de mare merit, căruia i se datoră și fondarea acestei frumoase instituțiuni din localitatea mai sus numită.

Instituțiunea se susținea de o societate, ai cărei membrii, conform statutelor contribuia fiecare cu câte cel puțin o marcă pe an. Ea, instituțiunea, avea scopul nobil de a supraveghea pe timpul zilei băieții de părinți săraci, și anume când nu erau ocupați în școală. În institut ei își preparau lecțiunile, se ocupau cu câte ceva folositor și prin diferite mijloace educative li se cultivă inima și li se luminează mintea. Aci ei se obișnuiau la supunere, ordine, punctualitate, activitate, bune obiceiuri și curățenie, și lucru foarte însemnat, *erau aci feriți de influența unei societăți rele.*

În zilele de lucru veniau băieții de la școală la ora patru p. m. și fiecare căpătă o bucată de pâine, spre a-și potoli foamea; apoi se așezau la niște mese lungi, spre a-și lucra temele pentru adouazi.

Guvernorul îngrijește de liniște, îndeamnă pe copii la silință, ici coala le dă și un mic ajutor la prepararea lecțiunilor, și-i urmărește cum progresează în școală.

Dupăce terminau temele, ei cântau felurite cântece, mai ales patriotice; jocuri cu mișcări erau permise, spre a se odihni ochii oboșiți de lucru.

Se află acolo și un mare dulap cu felurite jucării, dăruite de negustori, de asemenea și caiete da desemn, cu felurite figuri, pentru ca fantaziei să nu i se puie frâu.

Unul din băieți cel mai dibaciu făcea pe maestrul croitor; aceasta avea o cutie cu toate cele necesare de cusut, și cosea nas-

*) Din notele culese în timpul petrecerii mele de patru ani în Germania, spre a vizita și studia instituțiile civilizateelor țări ce o constituiesc.

Articolul s'a publicat pentru prima oară în „Școala Poporului” 1896.

turii căzuți de la hainele tovarășilor săi, pănăce se deprindeau cu toții să facă acelaș lucru.

Prin ocupațiile felurite ce copiii aveau în «Azil», li se dezvoltă înclinarea spre meserie, și de mici se pregăteau pentru cariera vieței, căci mai toți de aci erau să devină meseriași.

Experiența veche, că *bunătatea și compătımirea transformă în bine inimile omenești cele mai îndărătnice*, se probează și aci, ca pretutindenea. Copiii cu obiceiuri rele au căpătat în institut maniere trumoase; și am văzut cu ochii mei, cât de mult suferiau unii copii, când pentru vreo vină erau opriți de a veni în iubitul lor «Azil», la care cu toții se atașaseră atât de mult!

Fiecare băiat avea câte un libret de economiile ce făcuseră. Deși băieții n'aveau voie *de a cerși*, totuși pentru mici servicii căpătau câte ceva bani, și în loc să-i cheltuiască pe nimicuri, îi da în păstrare; și astfel se deșteptă în ei, încă de timpuriu simțul de economie*).

Mercurea și Sâmbăta, *iarna și vara*, ei făceau plimbări mai lungi, spre a fi deprinși cu frigul, cu căldura, cu umbletul mai îndepărtat; iarna erau conduși chiar să patineze, ceea ce în genere se consideră în Germania *ca un excelent exercițiu gimnastic*, în cât chiar comunele întrețin locuri de patinagiu, cu tot necesarul sub supravegherea unui priceput îngrijitor; și aci iau parte nu numai băieții dar și fetele, negreșit plătind *o foarte mică taxă*.

*) Publicăm aceste note întocmai așa cum s'au luat de noi la prima impresiune.

Caritatea și femeea *)

Având însărcinarea de a ține o conferință la serbarea societății de binefacere „Carmen Sylva“ din acest oraș, mi-am ales ca temă a cuvântării mele: „Caritatea și Femeea“, temă tocmai potrivită la această ocaziune.

Binefacerea este năzuința nobilă spre alinarea nevoilor și suferințelor altuia și contribuirea spre îmbunătățirea traiului acestuia, chiar cu oarecari sacrificii, căci caritatea și sacrificiul este unul și același lucru!

Fericirea și binele nostru personal stă numai în îngrijirea și compătimirea aproapelui nostru. Și iubirea de aproapele este focul sacru, care cu cât arde mai viu, cu atât mai mult luminează și încălzește viața.

Această virtute se poate manifesta prin milostenii și servicii făcute altora. Dar depinde foarte mult de tactul cu care facem aceasta, căci trebuie a se lua în considerare *nevoiu*, meritul celui în lipsă, averea noastră personală și mijloacele cele mai bune de întreținut.

Lucrul principal în acțiunile noastre caritabile este cugetul bun; căci ajutorul dat din vanitate, ambiție sau alte motive egoiste n'are nici un preț moral. Anume să nu facem binele din rațiunea practică, adică din calcule ca să câpătăm în partea noastră dispoziția oamenilor, spre a-i putea odată cârmui și hotări după trebuințele noastre.

E greu să faci binele, însă e fapta cea mai bună ce poate omul s'o facă! A fi folositori semenilor noștri este divin. Binefacerea să ne fie dar maxima vieții!

Factorii principali ai binefacerei sunt bărbatul și femeea, femeea însă are rolul cel mai însemnat.

Generalul american, *John Pope*, mort la 1886, crede că sexul feminin, și anume partea cultă a sexului, se caracterizează prin două lucruri: prin înclinarea de a domina și prin înclinarea spre

*) Conferință ținută la Cercul Militar din Câmpulung cu ocaziunea serbării societății de binefacere Carmen Sylva, în ziua de 23 Decembrie 1902.
S'a publicat pentru prima oară în revista „Calea Vieții“ No. 7, anul 1904.

plăcere, și anume spre plăcerea de a se distinge în viața publică, în viața socială.

Nu cercetăm întru cât Americanul are dreptate, însă noi știm că naturalul femeii are o pronunțată înclinare spre devotament, energie, de voință, abnegare de sine și o delicateță discretă: într'un cuvânt femeia este ființa dotată cu toate calitățile necesare ca să poată împlini însărcinările impuse ei de natură și societate.

Când s'a împărțit munca în marea economie a omenirii, bărbatul a căpătat o preponderantă activitate în sfera exterioară, pe când femeia a devenit sufletul casei, sufletul familiei, căci numai ea e capabilă de a transforma căminul conjugal într'un centru plăcut, dorit și foarte important pentru binele societății, pentru binele Statului.

Femeia ca mamă, soție, fiică sau soră reprezintă *unirea*; ea este legătura puternică a umanității!

Vocațiunea de mamă o au toate femeile, deși nu în totdeauna la copiii lor proprii; ele au în genere simțul și darul de a îngriji, de a păzi viața și sănătatea, și sunt gata la moment să ofere ajutorul lor. Pare că în sufletul femeii sunt în strânsă legătură inima și conștiința, căci femeile socotesc ca o datorie a lor de a compătimi cu *mizeria* și cu *nevoia*; și simpatia la femei se preface iute în fapte de ajutor și alinare. Acest impuls natural al femeii a primit o sancțiune mai înaltă prin legea creștină.

«El, Isus, a suferit pentru noi. El ne-a scăpat din robia și apăsarea păcatului! Femeia a văzut milă, de aceea găsește fericire și bucurie în fapte de milostenie. Femeile au fost cele dintâi, și cele din urmă care au stat lângă crucea Salvatorului lumii; femeile au salutat cele dintâi pe cel eșit din mormânt! Ele au fost cele dintâi recunoscătoare!

Așa dar din iubirea creștinească să iubim pe aproapele nostru!
Aveți săraci totdeauna lângă voi, zice Domnul, să aveți grijă de ei!»

Când ne gândim la săraci ni se ivesc înaintea ochilor trebuințele lor corporale, dar mai există și altfel de sărmani cărora de asemenea sa le venim grabnic în ajutor!

Cât de mulți și cât de plâns sunt aceștia, deși nu le lipsește nici sănătatea, nici mijloacele de traiu; dar le lipsește liniștea sufletească, le lipsește credința în Dumnezeu, le lipsește curajul de a trăi, fiindcă n'au conștiința clară despre ei înșiși. Pe aceștia, e drept cu anevoie îi putem ajuta, mângâia și convinge și totuși cât n'a făcut și pentru ei *caritatea*!

Precum am zis, ca să facem bine ni se prezintă două ocaziuni: 1. făcând milostenie individuală, adică când împărțim de bună voie din prisosul nostru săracilor, fără a ști *stanga ce face dreapta*; și al 2. prin servicii, adică când pe lângă obolul nostru în

bani ne sacrificăm și timpul nostru liber, asociindu-ne cu alții, formând societăți, luând parte activă la diferite instituțiuni de binefacere, spre preîntâmpinarea răului.

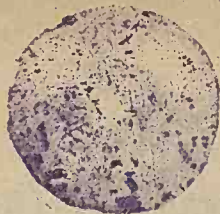
Binefacerea cea mai ușoară făcută de toată lumea e milostenia. Ocazia de a milui pe săraci se prezintă oricui prin cerșetorii, cari vin în curtea noastră, cari se postează pe la ușile bisericilor și pe strade; pe aceștia în general îi miluim fără deosebire, fără a ști dacă acești cerșetori în adevăr sunt săraci, sau fac numai o meserie din cerșetorie, cum s'a găsit adeseori bogății mari după moartea unor cerșetori.

Se mai poate întâmpla să facem pomană cu un vagabond, ce ar putea să munciască, pe când alții cu adevărat săraci trăiesc în mizerie, fiindu-le rușine să cerșiască. E plină lumea de nenorociți, din cauza boalelor și a altor împrejurări fatale cu care are să lupte sârmanul muritor! De aceea e bine ca mai întâi să ne informăm, cu discreție, cine merită ajutorul nostru; însă oricui dăm ceva, să-i dăm cu milă și cu inima bună, să nu facem ca acela care a aruncat cu dispreț un ban ologului, fiind nenorocitul nevoit să se târască după ban! Milostenia făcută în acest mod este umilitoare! Binefacerea n'are nici o valoare, dacă nu respectă persoana celui ajutat. Ajutorul nostru să onoreze pe nenorocit, căci numai atunci merită numele de milostenie creștină. Și aceasta se îndeplinește când însoțim pâinea ce va hrăni pe săracul flămând cu vizita noastră care-l va mângâia, cu sfatul nostru care-l luminează, cu o strângere de mână care-i ridică curajul. *Și această mamă, acest bătrân gârbovit, acești copilași în rugăciunile lor ferbiși se vor ruga lui Dumnezeu pentru tine!*

Așa dar, când vizităm pe bolnavi ori pe alți nenorociți în mizeria lor, să deșteptăm în ei prin amabilitatea noastră nădejdea și încrederea.

Să nu ne înșelăm însă niciodată cu iluzia că vom putea la orice ocaziune depărta sărăcia de la cel nevoiaș prin ajutorul nostru. Acela ar fi un medic prost, care ar crede că a vindecat boala, dacă a putut înlătură un simptom al boalei. De multeori trebuie să cercetăm mai adânc de cauza mizeriei și aceste cauze să le înlăturăm. De aceea când vă fi nevoie, să nu lipsiască nici dojana pentru viața neregulată, pentru neglijență și necurățenie. Și să nu mergem până acolo cu ajutorul nostru, ca săracul să considere *fapta noastră bună ca un drept al lui*, ci să ne silim să deșteptăm în el *ambitiția, demnitatea și energia voinței*, spre a se ridica cu propria lui forță din mizeria în care e căzut. Și unde aceasta e imposibil din cauză de boală îndelungată, acolo ajutorul nostru material să fie însoțit de mângâierea și încurajarea din partea noastră a acelai nenorocit.

Să depărtăm dar de la noi mândria noastră, când ne cobo-

rim în coliba mizeriei ; ca o soră și un frate inteligent și devotat să intrăm în familia sârmanului, să-i dăm ce-i lipsește, să-i ascultăm păsurile, să compătimim cu durerile sale ! În urma noastră se va răspândi atunci ca un miros plăcut sentimentul că viața nu este numai un chin, ci ceva mai bun, mai înalt, la care pot lua parte și cei mai nevoiași, și că Domnul nu-i uită, ci le trimite din când în când tocmai când e nevoia mai mare pe vreunul din îngerii săi în ajutor.

Permiteți-mi să ilustrez aceasta printr'un exemplu mișcător din istoria contimporană a Germaniei :

O văduvă cu o copilă de mână intrase în grădina zoologică din Berlin, și se așezase pe una din bănci, într'un loc mai retras. Copila se jucă prin apropierea ei, dar femeia se cufundase în amintiri triste și lacrimi îi inundau fața. Ea nu auzi că cineva se apropiase de ea. Abia atunci își ridică ochii în sus, când o mânășică caldă o atinse și când auzi o voce dulce de copil, care o întrebă : «*De ce plângi ?*» În fața ei se afla un băiețuș ca de vreo patru ani și care o privia cu compătimire. Se apropiaseră de mamă și de fetiță și două dame îmbrăcate în doliu.

«Ce ai, dragă femeie», o întrebă mama copilului ? Femeea dete din cap, așa de tare o înecă plânsul, în cât nu putu să rostiască nici un cuvânt !

Fetița ei se apropiă atunci și vorbi ea în locul mamei : «*Ne merge foarte rău, mama trebuie să coasă mereu și tot nu poate să plătiască chiria, și acum nu mai găsește nici de lucru*» !

Acum se mai liniștise și văduva și se uita la dame care după exteriorul lor arătau că sunt din înalta aristocrație. «*Sunt așa de nefericită*», suspină văduva, dacă n'ar fi copila aceasta, aș voi mai bine să mor !

«Nu păcătuți cu aceste gânduri», zicea una din doamne

«Viața este un bun prețios ! Nu știi ce-a zis iubitul nostru împărat *Frideric*. Și când văduva privi în fața damei, văzu că și ochii ei erau plini de lacrimi.

«*Invață a suferi fără să te plângi, a zis dânsul către fiul său, continuă doamna după o mică pauză.*

«*Dacă ești suferindă și în mizerie, aduți aminte cum împăratul *Frideric* a suportat suferințele lui !*

— «*El a fost bărbat, răspundea văduva, el avea curaj și putere*» !

— «*Oare noi femeile, să n'avem și noi curaj și putere, întrebă doamna !*

Apoi nobila doamnă rugă pe tovarășa ei să se plimbe nițel cu băiatul, și ea se așeză lângă văduvă.

«*Povestește-mi acum suferințele d-tale*», se rugă ea de văduvă, apucând-o de mână.

Când sărmana văduvă auzi vocea ei dulce, și simți străngerea caldă a mânei, atunci crezu că poate să-și verse focul inimii. Și printre multe lacrimi și suspinuri ea povesti tot ce-a suferit în anii din urmă! Ea fusese căsătorită cu un tâmplar onest și muncitor, care lucra într-o fabrică de mobile. Ei duceau o căsătorie fericită până l-a scos din minți un prieten, care cu ideile lui socialiste a corupt pe bărbatul ei, l-a depărtat de la calea cea bună, și care pizmuind soarta celor cu avere, nu se mai mulțumia cu simplitatea căsniciei sale. Dinceince să dădă *la beție*, până când într'una din zile fu transportat acasă bătut grav, plin de sânge și cu capul spart de un alt tovarăș de beție. Boala și moartea bărbatului înghițiră miclele lor economii și văduva căută acum să câștige cu acul hrana ei și a fetiței. Dar în timpul iernei grele fata se îmbolnăvi de răceală. Sărmana mamă veghia ziua și noaptea la patul copilei și nu putea să lucreze.

Dar fata scăpă ca prin minune și se însănătoși. Biata văduvă deși lucra acum toată ziua și o parte din noapte, nu putuse să plătiască chiria pe trei luni. Ea lucra la un magazin de rufărie. Fiindcă tocmai isprăvisse o comandă, și voia s'o ducă la negustor, luă cu ea și fetița, căci medicul comunal îi recomandase să facă dese plimbări în aer curat, spre complecta însănătoșire a fetiței. Sosind la negustor se rugă de el să-i dea mai multe bucăți de lucru, căci are nevoie mare să câștige mai mult de cât până acum. Negustorul însă îi răspunse cu răceală, că afacerile lui nu-i merg tocmai bine, și că e nevoit să-i mai scadă chiar din prețul acordat pentru lucru. Zadarnic rugă ea pe negustor să aibă milă de starea ei nenorocită! Cu sufletul zdrobit eși din prăvălie și fără a ști ce face, fiind luată de curentul mulțimei, ajunse în grădina zoologică.....

Când isprăvi nenorocita mamă de povestit, dama o întrebă: «Și n'ai mai cerut ajutor la nimeni altul?»

«La cine să mă adresez», răspunse văduva? Și apoi continuă: «Mă gândeam să mă adresez la împărăteasa noastră, că știu că este bună, dar.....»

«Și de ce n'ai vrut să faci aceasta?»

— «M'am gândit că n'o să mă primiască! La împărăteasă se adresează mulți, pe cine să mai ajute și ea? și apoi cum să ajungă până la dânsa o biată femeie săracă ca mine»

— «Să nu vorbești așa, zise doamna, eu cunosc pe împărăteasa, ea ar voi să curme toate mizeriile din împărăția ei; ea ajută pretutindenea unde găsește nevoie și suferință! Să-i vorbesc eu pentru D-ta?»

Până atunci fetița ascultase în tăcere, acum zise către doamna: «D-ta vrei să ajuți pe mama, ce bună ești! Și când te vei duce la împărăteasa, spune-i că o să mă rog lui D-zeu pentru D-eaei!

Doamna îmbrățișă cu dragoste copila, o sărută și-i spuse : «Așa să faci, draguță,» și adresându-se apoi către văduvă, îi zise :

«In timpul din urmă împărăteasa a avut multe mahniri și multe dureri. Ea cunoaște înălțimea și adâncimea vieții și știe cât de bun și cât de milostiv este Dumnezeu!» Apoi se sculă, întinse mâna văduvei, și după ce notă numele și locuința ei, îi zise : «*la revedere*» !

A doua zi, la ora 11, cineva bătu la ușa văduvei, care ședea la lucru și intră doamna din grădina zoologică.

«Sezi și spune-mi cu ce pot să-ți vii în ajutor, am vorbit cu împărăteasa de întâlnirea noastră; dânsa este foarte mișcată și voește să te mângâe».

«Dumnezeu să binecuvinteze pe împărăteasa, exclamă văduva! Voesc să lucrez, și dacă mi-ar da de lucru așa fi cea mai fericită!»

Doamna surâdea. Lucru n'o să-ți lipsiască, zise ea. Dar înainte de toate trebuie să te scăpăm de starea în care te găsești. O să-ți trimită o sumă mai mare, ca să-ți plătești toate datoriile; și de lucru vei avea destul!»

— «E prea multă bunătate, nobilă. Doamnă, zise văduva; încă o dată zic : Dumnezeu să binecuvinteze pe împărăteasa! Am o rugăciune să vă fac, spuneți-mi, vă rog, numele D-voastră, ca să știu cui datorez tot ajutorul!»

Doamna se apropiase de ușă; un surâs trist trecea peste frumosul ei obraz : «*Mă vezi în doliu, am pierdut pe cineva pe care l-am iubit ca pe un părinte. Și când în rugăciunile D-tale către cel Atotputernic îți vei aduce aminte și de mine, atunci gândește-te la o femeie căreia moartea i-a răpit două vieți scumpe într'un interval scurt! Sunt împărăteasa Augusta Victoria!*»

Și până să-și vie văduva în țire din surprinderea ei mare, împărăteasa și dispăruse!

Văduva căzî în genuchi și mulțumî lui Dumnezeu într'o rugăciune fierbinte.

Împărăteasa și-a ținut cuvântul; ea a ajutat cu generozitate. Văduva și-a plătit datoriile și avea mereu de lucru, și fetița și-a redobândit deplină sănătate. Adesea amândouă stăteau în fața portretului împărătesei, *cumpărat din primele economii și buzele lor șoptiau :*

«Domnul să binecuvinteze pe buna noastră împărăteasă și pe întreaga ei casă!»

Trecem acum la partea a doua a conferinței.

Dacă aruncăm o privire asupra diferitelor condițiuni din viața sexului feminin, vedem că multe femei trăesc sub povara grea a

nevoei, iar altele trăesc în belșug, dispunând și de timp liber și de avere.

Și unele și altele au obligațiuni de îndeplinit, obligațiuni morale grele : pentru cele dintâi să supoarte greutățile cu curaj, fără să naufragieze în valurile lumii, pentru cele din urmă să nu abuzeze de darurile acordate.

Femeea din orice condițiune socială are rolul ei important în căsătorie, negreșit că dacă căsătoria este fondată pe dragoste și stimă reciprocă. Căminul conjugal să nu fie un cerc strimt, exclusiv și egoist, dar un centru viu, lucrând prin atracțiune și luminând cu razele sale generoase sfânta viață socială. Ultimile rânduri privesc pe femeea cultă și cu stare. Către ea vorbesc acum ! Multe din femei din plăcere, ori de nevoie îmbrățișează diferite cariere. În timpul nostru acest cerc de activitate al femeii s'a lărgit foarte mult. Dar cariera cea mai convenabilă și mai potrivită pentru femeie este vocațiunea de profesoare.

Ca om de școală îmi iau voie să zic câteva vorbe pentru menirea și rolul profesoarei române. Lumea copiilor este ceva foarte important. Familia, comuna, biserica, Statul își va avea membrii ei din această lume. Așa dar formarea acestei lumi, să ne fie cea dintâi grijă ! Aceasta să ne preocupe mai mult de cât toate chestiunile politice, industriale și comerciale. În copii, în germen, stă viitorul, stă binele țării.

În școala publică se adună copiii săracilor alături de copiii bogaților. Pe când copilul din popor trebuie să se deprindă de timpuriu cu lipsa și nevoia, fiindcă poziția părinților îi constrânge la aceasta; pe când copilul sărac suferă de lipsa de îmbrăcăminte, de hrana nesuficientă și nuse bucură de o existență fără grijă, trebuind ca să ajute la lucru familiile lor, sau chiar să câștige câte ceva, copilul bogatului trăește în belșug, în deplină dezvoltare a individualității sale și este chiar un centru, în jurul căruia se grupează toți ai familiei spre a-l ajuta să progreseze !

Ce datorie rezultă de aci pentru școală ? Ea trebuie să stabilizească pe cât se poate echilibrul. În localul școlii copilul săracului trebuie să devie conștient de el însuși, trebuie să-l facem să se aprecieze și să se stimeze mai mult, ca să nu-și pearză individualitatea lui din frică și descurajare. Avem dar datoria să-l conducem pe el spre liberă dezvoltare !

Pe copilul bogatului să-l îndemnăm și să-l constrângem chiar printr'o disciplină serioasă la tot ce știm din experiență că casa părintească îl cam scutește, adică să-l îndrumăm spre supunere, respect către oamenii mari, iubire de colegi ; cu un cuvânt să-l conducem, *tot din principiul carității* la conștiința vieții, în organismul omeniței.

«Dacă ași avea doi învățători, zice pedagogul *Kellner*, unul

serios și sever ca Petru, și altul duios ca Ion Evanghelistul, as trimitte pe copilul bogatului lui Petru, iar pe blândul Ion Evanghelistul l-ași dărui săracilor !»

Ce privește educația fetelor, baza educației lor să fie obiectivitatea judecâței ; formarea voinței morale ; să le facem progresiv conștiente de datoriile lor viitoare în marele atelier al lumii.

Aci e locul să spun ceea ce am mai spus și în alte ocaziuni atât cu graiul cât și în scris, că în societatea românească în multe cazuri educația n'are un ideal hotărât. E e bâjbâială și o șovăială continuă !

Cunoaștem naturi inteligente și cu sentimente nobile, dar care nu trec cu activitatea lor din strimtul cerc al familiei lor. Menirea femeii, nu este însă numai aceasta !

Facem dar un apel călduros la Doamnele și Domnișoarele profesoare, de ori ce grad, când se află în mijlocul elevelor să aducă la desvoltare mișcările neclare ale vieții superioare sufletești și să formeze obiectivitatea judecâței elevelor lor, influențând asupra sentimentelor lor.

Din puterea unei voințe neformate se poate naște momentul impulsul la fapte mari ; poate în unele cazuri să conducă chiar la entusiasm, dar nici decum la abnegația de sine, ce se cere de la orice femeie. Vedeți Doamnelor profesoare, ce misiune nobilă v'a încredințat societatea ; D-voastră împreună cu mamele, aveți datoria să desvoltați germeii virtuali de noblețe sufletească, de abnegație de sine și de caritate, atât prin exemplul, cât și prin cuvântul D-voastră, și astfel să dați societății femei bune, luminate și gata la orice sacrificii când va fi vorba de datoriile de soție, mamă, cetățeană !

Ne întoarcem iar la chestiunea noastră.

Fericită e femeia care își întinde activitatea ei asupra ocupațiilor folositoare pentru binele obștesc. Și nu lucrând ele izolate, ci în asociațiuni de binefacere de tot felul spre înălțarea propriului lor sex.

În statele mai civilizate decât țara noastră asociațiunile femești dau roade binefăcătoare, ajutând chiar Statul în opera de luminare, încurajare și sprijinul fiilor poporului.

În Germania, țară care îmi place să o iau de model și imitare pentru țara noastră, chiar suveranele diferitelor state ce compun acest mare imperiu, precum și alte Doamne din înalta aristocrație se întrec în fondarea și susținerea multiplelor instituțiuni culturale și de binefacere.

Societatea pentru cantinele școlare din München este sub protecția prințesei *Gisela*, fiica împăratului Austriei. Împărăteasa *Friderica* acordă favoarea ei binefăcătoare coloniilor de vacanță a copiilor săraci și slabi fizicește ; ea onorează cu prezența ei

serbările și conferințele ce se țin în Berlin cu scopuri umanitare. Principele Alfred de Lichtenstein după îndemnul soției sale, a primit în castelul său Limburg în 1890 o colonie întregă de vacanță, compusă din 34 de băieți și 16 fete, copii ai populației celei mai sărace din Gratz. Un institutor și cu soția lui au condus și supravegheat pe elevi, fără a pretinde nici-o plată.

Doamna Maria Hackfeld a clădit o casă pe proprietatea ei anume pentru coloniile de vacanță, a înzestrat-o cu cele necesare și a dăruit-o societății.

Pronunțând aceste cuvinte, fără de voie se naște în sufletul meu reflexiunea : *câte curți mari boarești* la noi nu rămân goale în timpul verei pe moșiile frumoase și bogate ale proprietarilor noștri, cari petrec prin țări străine ! Dacă cel puțin unii din aceștia l-ar imita pe principile de *Lichtenstein*, ca să se bucure în timp de 3-4 săptămâni școlarii săraci de prin orașe, ofiții de sărăcie, de lipsă de mâncare și de locuințe nesănătoase să se bucure acești sărmani copii în mijlocul naturii de soarele călduros, de apa bună și de aerul sănătos de la țară !....

Și câte alte femei nu s'au întrecut sau în fondarea de instituțiuni de binefacere, sau luând parte ca membre active în diferite asociațiuni de caritate. Așa Doamna Windscheid, soția renumitului profesor Windscheid a fondat un Azil de fete în Lipsca. Scopul acestui azil eră să preîntâmpine demoralizarea.

Femeile s'au îngrijit și de îndulcirea traiului a celor închiși prin temnițe.

S'au interesat și de creșterea fetelor din popor, după ce acestea termină școala primară. În acest scop au fondat școale de menaj, școale pentru servitoare și pentru alte ocupațiuni în viața socială și casnică. D-na Windscheid într'o importantă conferință prezintă un plan cum s'ar putea uni Azilurile de fete cu școalele de menaj.

Iată ce zice ea între altele : Am avea atunci o sistematică și progresivă educație a fetelor, și anume : aziluri de copii până la intrarea în școală, aziluri pe timpul școalei primare, pentru îngrijirea morală în timpul zilei și pentru hrana lor ; apoi școale de menaj după absolvirea școalei primare. Și ea și-a terminat conferința cu aceste vorbe :

«Ar fi un rezultat îmbucurător, dacă în Lipsca s'ar face cea dintâi contopire a azilurilor de fete, a școalelor de menaj și a ospătărilor economice pentru copii, adică a cantinelor școlare. Pe cât timp nevasta lucrătorului și văduva trebuie să munciască afară din casă, ea nu poate săgrijii de hrana și de supravegherea copiilor ei. Oamenii filantropi ai acestui oraș și ai altor orașe, precum și autoritățile înalte ar câștiga prin aceste așezăminte recu-

noștința mamelor, cari văd cu durere cum copiii lor devin din ce în ce mai fără putere și mai palizi, fără să le poată veni în ajutor !»

Ce vorbe înțelepte a grăit această femeie, conștientă de menirea ei pe acest pământ !

E de laudat mult și îngrijirea nobilelor doamne pentru păstrarea bunelor moravuri ale fetelor de pe la țară, cari vin ca servitoare prin orașe. De asemenea pentru îngrijirea de servitoare, când ar deveni bătrâne, bolnave, ori fără stăpân. Pentru acest scop s'au înființat azilurile. Acestea sunt susținute parte prin donațiuni, parte prin contribuțiuni săptămânale de 10 Pf., aiât din partea stăpânului, cât și din partea servitorului, ori servitoarei.

n zilele de sărbători, după amiazi toate servitoarele se pot adună în localul Azilului și acolo Doamnele din *Societate* le țin conferințe populare despre datoriile lor.

Fiecare bătrân ori bătrână ce nu mai poate sluji primește un beneficiu din capitalul adunat de 70 Pf. pe zi, adică cam 90 de bani.

Servitorii și servitoarele cari în timp de 25 de ani slujesc pe stăpânii lor cu credință, primesc un brevet de laudă din partea autorității comunale și un dar în bani. Iată ce minuni poate să facă caritatea sfântă: și servitorii își au bătrâneșele asigurate! Am văzut în Germania că se găesc și multe familii bogate, cari dau chiar pensii regulate slugelor credincioase și le țin în casa lor până la moarte, considerându-le ca făcând parte din familie !

Există de asemenea în lumea civilizată și Aziluri de *casitate*, în care se primesc fetele pierdute, cari căindu-se de traiul lor desfrânat fug din templul *Venerii* și caută refugiul în templul *Virtuții* ! Apoi se află aziluri și pentru condamnații ce și-au terminat timpul osândeii și voiesc de acum înainte să-și câștige existența zilnică prin muncă onestă !

Oare nu e frumos și nobil, când vedem femei curagioase cari sprijinesc pe aceste ființe pocăite cu mila lor, cari se pun mijlocitoare între ei și lumea ce-i respinge cu dispreț, procurându-le și mijloace de îndreptare ?

Iată instituții ce prezintă forma cea mai folositoare și cea mai nobilă a carității creștine !

Pe terenul foarte însemnat al îngrijirii bolnavilor întâlnim iarăși femeia caritabilă. În orașele mari prin spitale, întrebați pe medici, ce ar face ei fără ajutorul femeii în căutarea bolnavilor ? El vă vor răspunde, că în cariera lor medicală au avut deseori ocaziunea să admire *curajul și abnegarea* de care e capabil sufletul femeii !

Da, admirăm cu toții devotamentul ei nemărginit în căutarea răniților, când stă de dimineața până seara în aerul stricat al lazaretelor, când se supune fără cârtire la orice serviciu, când celui

grav rănit îi duce cu îngrijire și milă lingurița cu medicamente la gură, când cu duioșie îi leagă rănile, veghează toată noaptea la patul lui și-i alină durerile !

Chiar dame de o constituție delicată au arătat în asemenea împrejurări o putere și o perseveranță ce a uimit lumea !

În diferitele războaie ale popoarelor femeia a fost totdeauna la înălțimea ei ! Cine știe toate darurile și sacrificiile ce se făceau de femei pentru purtarea războaielor ? Unele depuneau toate prețioasele lor pe altarul patriei, ca să se echipeze bine războinicii și să aibă hrană îndestulătoare ! S'au văzut femei sărace, care neavând nimic ce să dea, și-au tăiat coadele lor bogate și frumoase, le-au vândut și au dat banii pentru apărarea patriei și ușurarea suferinșelor celor răniți !

În războiul crâncen, cotropitor dintre Englezi și Buri, cine n'a rămas uimit de devotamentul, abnegațiunea, purtarea îngerească a sărmanelor femei Bure !

Femeia simte și înțelege mai bine de cât bărbatul aceea ce zice poetul țărănimei, Gheorghe Coșbuc, în *Povestea unei coroane de ofel* :

«Fericit între oameni și vrednic de viață e omul, care știe să-și rupă din bucata sa de pâine, ca să o dea la ai săi, și nebiruit e neamul care se zvârcolește și-și dă totul pentru binele țării».

Am vorbit de femei în genere și am arătat de ce este ea capabilă să facă, coprinzându-se negreșit aci și femeia română !

Imi veți permite în câteva cuvinte să vorbesc în special de femeia română, de serviciile și binefacerile ce le-a adus neamului românesc.

În trecut, de asociațiuni femeiești nu poate fi vorba, caritatea individuală în serviciul bisericii, era ținta româncei.

Nu e timp să vorbesc de toate femeile nobile ce s'au distins în cursul veacurilor prin acte de caritate. Să ne amintim numai că o femeie fondează spitalul Brâncovenesc din București, că o femeie, doamna Elena Cuza, fondează un Azil pentru fetele găsite și orfane de părinți !

Cu venirea *ingerului binefăcător al țării noastre*, s'a dat un impuls mare spre asocierea femeilor în scopuri filantropice, mai întâi în cercurile înalte ale Societății din București și Iași, și apoi treptat-treptat și în alte orașe, asociindu-se la fapta bună și femei din clasa mijlocie.

Dar ce poate femeia română s'a manifestat cu putere în timpul războiului pentru dobândirea independenței țării noastre. Atunci de la un capăt până la altul al țării, și dincolo de hotarele ei ori pe unde se găsește suflare românească, femeile române imitând exemplul „*Mamei răniților*“, al *femeii-Regine*, s'au grupat în societăți și au lucrat cu cel mai mare devotament, susținând cu

propria lor cheltuială spitale pentru răniți în mai multe orașe ale țării, colectând bani pentru familiile celor căzuți în luptă, făcând scamă pentru rănile războinicilor și strângând de toate ce mai trebuia bolnavilor!

Coșbuc tot în cartea pomenită descrie aceasta în vorbe aurițe, să-l ascultăm: «Mult bine și nespusă ajutorință, vrednică de pomenire din tată în fiu cât va fi neamul românesc, au avut răniții și bolnavii din partea doamnelor din țară. Multime de doamne, bogate și din neam mare, alcătuiră societăți prin orașe, adunând bani și deschizând spitale. Doamnele din Iași țineau cu cheltuiala lor un spital în tabăra de la Plevna, altul la Turnu-Măgurele și unul în Iași. Tot așa făcuseră Doamnele din București un spital la Turnu-Măgurele, Doamnele din Ploești unul în orașul lor. Chiar pe la sate înființaseră Doamnele spitale mai mici, parte pe moșiile lor, parte prin sate.

Doamnele nu adunau numai bani, ci de toate câte trebuie bolnavilor: haine călduroase, plăpâmi, albituri, scamă, pânză de legat rănile, ceaiu, vin, lucruri de ale mâncărei, iar celor ieșiți din spital le dădeau haine și bani de drum. Și cum erau Doamne bogate, eră prisos și belșug prin spitalele ținute de ele, așa că la urmă doctorii trebuiră să le roage să nu mai trimiată, cum trime-teau plăpâmi de mătase, haine de panură scumpă, vinuri scumpe și dulceturi, nu pentru că ar fi cheltuială prea mare, dar fiindcă nu tot ce e scump e de folos!

Multe dintre Doamne în pornirea inimii lor milostive, îngrijiau singure pe bolnavii din spitale. Le făceau ceaiul, le aduceau mâncărea, le citiau scrisorile venite de acasă și scriau altele către părinții răniților, însăși ele privegheau în bucătărie ce mâncări li se fac bolnavilor.....

Astăzi în toată țara există mai multe asociațiuni de femei cu diferite scopuri filantropice.

Urmând exemplul surorilor lor din București și Iași, de câțiva ani prin inițiativa Doamnei *Socec*, și Doamnele din Câmpulung s'au constituit într'o societate de binefacere, dându-i numele scump nouă tuturor, de *Carmen-Sylva*, și cu o silință vrednică de toată lauda și-au împlinit datoria de *bune românce și bune creștine*, ca să vie în ajutorul bătrânelor și văduvelor bolnave și lipsite de mijloace, cum și de a îmbracă pe timpul iernei pe copiii populațiunei sărace din acest oraș.

Fie ca această demnă societate să-și găsiască mulți, mulți susținuitori!

Incheiu conferința mea cu un citat din Schiller:

«Onorați femeele, ele împletesc și țes roze cerești în viața pământescă».

Lectura tinerimei școlare.)*

Pentru cel ce înțelege care e idealul măreț al școlii: «*de a crește o generație conștientă de datoriile ei, zeloasă la lucru, instruită și mulțumită, religioasă și patriotică*», nu este de loc indiferent ce învață tinerimea în școală, ce citește tinerimea în afară de școală!

Este un fapt constatat că tineretul simte trebuință de a citi și alte cărți afară de cele prescrise în programa școlii, și adeseori chiar capătă o manie de citit. Ca să preîntâmpinăm această manie și să-l ferim cât se poate de a citi cărți fără sens, ori vătămătoare, se cere imperios ca citirea să fie supravegheată de părinți. Și cum aceștia, în majoritatea cazurilor, nu sunt în stare să facă acest lucru, datoria aceasta cade tot asupra școlii.

În această privință se cere ca învățătorul de la început să sfătuiască pe școlari să nu citească prea multe cărți deodată; și să citească astfel, ca ceea ce au citit să le devie proprietate spirituală sigură!

Cărțile vor fi unele distractive, iar altele instructive, în legătură cu programa fiecărei clase; și să fie astfel de cărți, cari sunt proprii de a înainta instrucția, de a o aprofunda și de a o înviora.

Datoria principală, după alegere, este de a învăța pe școlari cum să citească cu folos, și de a se face controlul regulat și conștiincios, dacă în adevăr s'a citit și s'a priceput ceea ce s'a recomandat a se citi.

Exemplele morale din bunele scrieri se întipăresc mai adânc în sufletul tinerimei de cât povestirile epizodice din școală. Ele introduc intuitiv în situațiunile vieții de mai târziu și arată ce trebuie de făcut, ca să se satisfacă cerințele vieții.

Literatura tinerimei contribuie și la dezlegarea chestiunii sociale, fiindcă învață să se recunoască prețul economiei, a se prețui silința, ordinea, cuviosia și alte virtuți, considerându-le ca stâlpii ordinii societății omenești.

Din cele zise rezultă următoarele cerințe pentru învățător:

1. În cursul școlii, la ocaziuni bine venite să arate produsele literare cele mai însemnate, potrivite tinerimei.

*) S'a publicat pentru prima oară în revista «*Învățătorilor și învățătoarelor din România*» 1901.

2. Să lucreze pentru înființarea de biblioteci populare.

3. El însuși să fie bine inițiat în literatura tinerimei.

Și școalele normale nu trebuie să se sustragă de la datoria de a da în această privință îndemn și îndrumare.

Incheiu cu dorința intimă ca societățile și revistele pedagogice din țara noastră să îngrijiască de alegerea cărților, întocmind liste de cărți folositoare pentru tinerime și popor.

Invățătorul)*

Din punctul de vedere al pedagogiei practice.

Când normalistul a absolvit cursul școlii, dând examenul de capacitate își începe cariera sa, fiind înzestrat cu cunoștințele necesare chemării sale, cunoștințe cari își au însemnătatea lor și față de trebuințele vieții practice. Dar pe lângă cunoștințe, el și-a dobândit și aptitudinea de a aprecia puterea și valoarea morală a culturai mediului în care se va afla de acum înainte, și conform acestei aprecieri el își va întocmi planul predării instrucțiunii în școală, și își va fixa raporturile cu sătenii astfel, ca să poată deveni purtătorul și înaintătorul culturai poporului.

Cu aceste bune intențiuni se prezintă el la postul ce Statul i-a încredințat. Dar în cele mai multe cazuri întâmpină învățătorul piedici multe în comună, în dezvoltarea activității sale profesionale. Aceste piedici sunt de două feluri: unele provocate de însuși învățătorul, isvorâte din neexperiența sa cu lumea; celelalte isvorâte din reaua voință, din nepăsarea, ori din nepriceperea celor ce ar avea datoria să-l ajute în opera sa. De cele de al doilea fel nu vorbesc mai mult. Ele se cunosc de toți și toți oamenii de bine trebuie să ajute spre a se îndreptă ce e rău.

Piedicile provenite din vina învățătorului sunt: conflictele cu autoritățile locale, cari îi aduc multe neajunsuri chiar de la început; conflicte cu părinții școlarilor, fie că purtarea lui este prea mândră, ori prea aspră, sau prea familiară cu părinții. De aceea ar fi de dorit ca tinerii învățători să fie numiți pe la acele locuri, unde găsesc sfat și călăuzire în procedările lor de la învățători mai vechi, mai cu experiență. Toate aceste piedici, tânărul învățător le poate preîntâmpina și înlătură prin prudență, printr'o purtare corectă, prin energie de voință, prin constanță și răbdare.

Înainte de a sosi în comună, autoritatea școlară e datoare a-i anunța sosirea, ca să fie primit cu încredere; autoritatea comunală să-i dea locuința gratis, după cum se cuvine pozițiunii sale; și pretindem acest lucru, pentruca nu din cauza salariului mic să nu se poată prezenta cum se cuvine luminătorul satului, fiind nevoit a alerga la mila sătenilor. Această stare înjositoare

*) Răspuns la chestionarul învățământului primar, pag. 12—13, anul 1905

și jignitoare prestigiului învățătorului nu o voim, și cerem ca Statul să pună mai mult interes pentru *acela*, de la care pretinde atâtea servicii însemnate și chiar sacrificii !

Este o chestiune de tact și prudență ca noul numit să nu fie împovărat chiar de la început cu prea multe clase. Dacă școala rurală e complectă cu 5 clase, *) și anume în acele regiuni unde e o populație mai numeroasă, ar trebui cel puțin trei învățători; cel de clasa V să fie totdeauna diriginte, și în caz de nevoie să se ocupe și cu predarea practicei industriale sau agricole, după regiuni. O clasă să nu aibă niciodată mai mult de 50 de elevi, pentru ca învățătorul să poată cunoaște aptitudinile și individualitatea școlărilor săi, citind în sufletul lor ca într-o carte. La o școală de cătun, cu o populație nu tocmai mare, deocamdată este suficient un învățător. însă un bun învățător, format de asemenea în școlile normale și bine plătit.

Cât privește pe învățătoare, să fie numite mai mult la școlile de fete. La școlile mixte, din considerațiuni psihologice și morale, să predea numai în clasele inferioare, și lucru de mână la fete; și nu credem oportun ca ele să conducă o școală mixtă.

De asemenea ar fi bine ca învățătoarele să fie măritate, și să se recruteze mai mult dintre fiicele de țaran.

Învățătorul să n'aibă mai mult de 20 de ore de prelegere pe săptămână, ca să-i rămână destul timp și pentru corectură, pentru pregătire și pentru continuarea culturii sale personale. La țară e greu pentru învățător să lucreze la perfecționarea sa, lipsindu-i mijloacele de a-și procura scrierile cele mai nouă; de aceea se recomandă în vacanța cea mare cursuri libere ținute de oameni de școală reputați, trimiși de Stat în regiunile sănătoase din mai multe districte, la care să ia parte fiecare învățător doritor de perfecționare. Cheltuielile nu vor fi mari și transportul pe căile ferate va costa numai pe jumătate. Dar prin aceste cursuri de perfecționare nu înțeleg cursurile de repetiție obligatoare numai pentru învățătorii slabi, trimiși de revizorii școlari. Nu! Acestea înjosec pe învățători în fața sătenilor, și timpul fiind scurt, nu cred ca folosul să fie tocmai mare. Dar învățători inapoiți tot mai sunt, și atunci cum rămâne cu aceștia? Remediul nu e greu. Revizorul va arăta acestora lipsurile constatate, îi va îndemna să se pregătiască, le va recomanda a întreba la unele obiecte pe colegii bine formați de prin prejur, și după un timp oarecare autoritatea școlară îi va supune unui examen, prezentând și caiete de pregătirea regulată a lecțiunilor, *cu planuri lucrate de ei, zi cu zi*. Dacă se constată că sfatul prietenesc n'a fost ascultat, atunci cei îndărătnici și găsiți slabi de tot în cunoștințe să se trimită la școlile normale; dar nu o lună, ci șase luni, cel puțin.

*) Am în vedere organizația actuală. De altfel eu sunt de părere că la țară să nu fie de cât patru clase primare, ca și la oraș.

Alt mijloc de perfecționare constă în trimiterea tinerilor învățători să asiste câțva timp la lecțiile institutorilor, ori învățătorilor cari și-au căpătat un nume ca bărbați de școală și să fie îndatorați a face dări de seamă Ministerului de constatări făcute. Trimiterea se va face și în țările străine. Dar ca această vizitare să fie cu folos este necesară cunoștința unei limbi moderne. De aceea cerem introducerea limbilor moderne, germana ori franceza în programa școlilor normale, la unele una, iar la altele alta, fiind aceste limbi mijloace esecelente de perfecționare în cariera învățătorească. Argumentele ce s'au adus pentru ștergerea lor din programe *n'au fost nici sincere, nici inteligente cel puțin!*

Nu mai puțin ajută la perfecționarea învățătorilor și bibliotecile bine organizate. Accentuez acest lucru, căci majoritatea cărților din bibliotecile sătești nu merită nici de a sta într'o bibliotecă populară. Nepriceperea și mai cu seamă *hatrul* sunt cauzele ce au făcut de a fi aceste biblioteci în halul în care se gădesc.

Nu înțelegem de ce nu s'au înființat până acum bibliotecile districtuale după cum se proiectase, coprinzând ele la început oricât de puține cărți. Și odatăce bibliotecile acestea vor lua ființă, ele trebuiesc îmbogățite cu scrieri pedagogice, și revizorii să aibă datoria de a pune în curent pe învățători de coprinzul cărților, publicând dări de seamă în revistele învățătorești.

Se mai pot întocmi ca în alte țări mici cercuri de citirea revistelor pedagogice și a altor cărți de curând apărute. Revistele și cărțile circulă periodic din mână în mână și la un timp anumit sunt adunate la locul destinat la o bibliotecă permanentă.

Nimeni nu poate tăgădui folosul cercurilor culturale introduse la noi în țară de câțiva ani. Un învățător trebuie să fie în contact intim cu colegii săi nu numai pentru reciproca instruire și pentru emulație, ci și pentru recreierea lui. Și tocmai aceste adunări pot procura învățătorului câteva ore de comunicare plăcută intelectuală. Inceputul e bun, totuș o organizare pedagogică mai conformă scopului ar fi de urgență cerută. În prima linie este nevoie de un plan hotărât pentru alegerea subiectelor de tratat, modul cum să se țină și repartizarea circumscriptiilor. Tratarea să nu fie prea științifică, ori pretențioasă, și limba să fie curat românească, așa cum se cuvine a vorbi dascălii poporului. Supravegherea celor în drept să fie scrupuloasă și dări de seamă amănunțite să facă cunoscut autorităților progresul acestor instituțiuni. Ar fi de dorit ca inceputul bun de a se publica de Cassa Școlilor discursurile și conferințele învățătorilor să se continue, trimițându-se câte un exemplar la toate școlile. Ce e bun, nu trebuie lăsat în părăsire!

La orașe sunt conferințele lunare ce se țin pe la școlile primare. Plan și bună conducere se cere și aci. Trebuiesc luate note și rezultatele discuțiunilor asupra subiectelor tratate să fie

treceute în procese-verbale. Revizorii vor da rapoarte amănunțite de progresul acestor instituțiuni, arătând lipsurile și făcând propunerile necesare. Subiectele acum se trimet de inspectoratul general al învățământului, ar fi de dorit însă ca să ajungem acolo ca să fie alese de institutori împreună cu revizorul școlar. Prin muncă conștientă, cece nu se poate face acum, se va realiza de sigur în viitor.

Conferințele generale, care trebuiesc ținute totdeauna în capitala județului, oferă revizorilor cea mai bună ocaziune de a comunica institutorilor și învățătorilor experiențele dobândite în cursul a nului cu inspectarea școalelor din județ.

Pe lângă subiectele alese de autoritatea școlară, să nu se uite nici dezvoltarea simțului estetic prin muzică. Aceasta să dea viață orelor petrecute împreună de către înștitutori și învățători.

La aceste conferințe cerem cu insistență să ia parte și profesoarele și profesorii școalelor normale, distribuiți prin toate județele. Ei vor ține cuvântări asupra tratărei pedagogice; vor ține lecții de model; și împreună cu revizorul școlar, care am dori să fie un adevărat om de școală, să facă comunicări despre operele apărute, recomandându-le învățătorilor. Pentru învățători transportul va fi gratis, iar profesorilor pe lângă aceasta, li se va mai plăti și o diurnă de 20 de lei.

De cea mai mare importanță sunt șicongresele anuale ale institutorilor și învățătorilor. *In activitatea unită a lor stă garanția progresului școlai primare și viitorul învățământului.*

Și aci se cere o bună organizare și un comitet bine ales, care să prepare la timp programa chestiunilor de tratat și care să conducă cu pricepere și demnitate congresul.

Guvernul e dator de a sprijini și încuraja aceste congrese, și cu atât mai mult cu cât membrii lor observă cea mai strictă măsură și stăpânire de sine în discuțiunile și propunerile lor. Și aci este rolul profesorilor de școale normale, și în aceleași condițiuni ca mai sus.

Revizorii și inspectorii școlari, și de la aceștia din urmă cerem a fi desăvârșiți pedagogi, să fie datori a luă parte activă, spre a cunoaște pe învățători nu numai în calitate oficială, la inspecții, ori în anchete disciplinare; ci e mai bine să se nască și un raport mai intim personal între Domnii Inspectori și învățător, spre binele școalei.

Mai suntem de părere că la aceste congrese să nu vie ori cine dintre institutori și învățători, ci în fiecare an să se aleagă de corpul didactic primar al districtului împreună cu revizorul școlar câte zece delegați, cari vor studia bine chestiunile propuse, și în cunoștință de cauză vor luă parte activă la congres, fiind în-

datorați apoi de a comunica la diferite ocaziuni tot ce au văzut și aflat acolo.

Un mijloc puternic de strângerea relațiilor dintre învățători, atât individual cât și în societățile învățătoresți sunt și revistele pedagogice, cari trebuiesc încurajate, spre a fi la înălțimea lor. Aci vor scri cei mai cu experiență, cari pot îndeplini marele rol de luminători ai altora. Vanitatea nu trebuie să stăpâniască pe cei ce au ei nevoie de sfaturile altuia !

Sfârșim cu observațiunea foarte serioasă, care trebuie să preocupe pe înalta autoritate școlară. Pentruca învățătorul să-și îndeplinească în măsură dreaptă toate obligațiunile carierei sale, el are nevoie de timp, ce nu trebuie cheltuit în lucruri de prisos. De aci nevoia simțită de simplificarea lucrărilor de cancelarie. O înlesnire mare s'ar face învățătorului, dacă hârțile oficiale ar fi tipărite gata, rămânând ca el să completeze numai datele necesare. De asemenea cataloagele, matricolele, totul ar trebui să aibă cea mai posibilă simplificare. Să ținem la formă numai întrucât e necesară. Și să întrebuițăm tot timpul în a da adevărata cultură copiilor !

Reorganizarea învățământului primar și normal-primar.

Educațiunea și instrucțiunea tinerimei a preocupat pe oame-
nii de Stat ai noștri și mai cu seamă de când avem un regim
constituțional. Într'o adevărată monarhie constituțională nu sunt
și nici nu trebuie să fie clase privilegiate, toți au dreptul să as-
pire la tot ce se poate aspira. Statul așa dar are datoria și inte-
resul să îngrijiască de a-i instrui și educa în așa mod ca fiecare
să fie odată în stare să-și îndeplinească rolul său de adevărat fiu
al Patriei. De a alege mijloacele cele mai nemerite pentru ajun-
gerea acestui înalt scop este sarcina cea mai grea pentru cei
chemași să conducă destinele unei țări.

La 1893 partidul conservator a fost fericit să poată da țării
o lege a învățământului primar, care să pună capăt capriciului,
șovăielilor și nedumeririlor și de atunci neconținut eforturi de a se
lucra din ce în ce mai bine. Nu vom face istoricul acestor năzu-
ințe, ci vom arăta în linii generale părerile noastre cu privire la
înbunătățirile ce sunt de făcut pentruca învățământul nostru pri-
mar să se poată dezvoltă în libertate spre binele tuturor.

Pentru organizarea pedagogică a învățământului unui Stat e
necesar să se hotărăască de la început pentru fiecare grad ținta și hotarul
său, raporturile dintre diferitele grade și unirea lor reciprocă. Toate
școalele unui Stat trebuie să întocmite după principii egale, toate
trebuie să formeze un total bine organizat, ai căror membri în
parte să se ajute reciproc și fiecare instituție școlară să conlucreze
ca un membru organic al întregului învățământ. La această reali-
zare se opun piedici de tot felul. În starea noastră socială se ivesc
multe contradicțiuni între deprinderile spiritului public înclinat spre
trecut și între nevoia simțită de a ne adapta unei existențe noi ;
între aspirațiunile fiecăruia și între echilibrul totalității. Și apoi
viața practică este prea multiformă și prea abundentă ; împrejură-
rile școlare sunt în unele locuri nefavorabile, în cât neconținut se
ivește o problemă grea de rezolvat, și numai curajul omului de
bine, și numai înțelepciunea pedagogică poate da dezlegarea cu-
venită lucrului cu totul încurcat.

Instrucțiunea este factorul cel mai important al educațiunei

fiindcă contribuie foarte mult la formarea caracterului moral. Având aceasta în vedere, ni se impune adevărul, ca în prima linie *instrucțiunea* trebuie să ne fie călăuză pentru organizația școlii și în linia a doua ceilalți factori de asemenea foarte importanți: *disciplina și spiritul școlii*.

Și greutatea cele mai mari ce s'au întâlnit în mersul învățământului sunt la țară. Aci e rolul omului de bine să conlucreze spre a se aduce îmbunătățirile ce se cer urgent pentru cultura poporului; care cu drept cuvânt s'a numit temelie trainică a Statului.

Precizăm de la început că organizația unei școlii va ajunge la idealul său numai atunci, când vor fi adunați *într'o sală elevi numai de acelaș grad de cultură*. Numai aci va putea învățătorul neturburat să întrebuițeze toată forța sa pentru toți școlarii, va putea să egaleze într'un timp dat toate cunoștințele elevilor săi, aducându-i la acelaș nivel intelectual. Prin urmare după principiile pedagogice organizarea normală a învățământului primar să cuprindă atâtea clase ascendente câte grade de cultură există. Intreaga clasă primește în acelaș timp aceeași instrucție, aci mijloacele disciplinare sunt ușor de întrebuițat și astfel timpul și forța învățătorului nu se fragmentează, sănătatea nu i se alterează și totdeauna în bune dispozițiuni este în stare să lucreze cum trebuie pentru învățământ. Din aceasta se deduce că și la țară întocmai ca și la oraș învățătorul să nu aibă de cât o clasă sub conducerea sa! Acesta ar fi idealul de ajuns, însă împrejurările multiple de la țară sunt mai presus de cerințele pedagogice. Neajunsurile acestea au fost observate mai de mult de înalta autoritate școlară și de la 1897 s'a hotărât ca elevii celor 5 clase să fie împărțiți în trei diviziuni, și anume cl. I formă divizia I, cl. II și III divizia II, și cl. IV și V divizia III, nereducându-se câtuși de puțin programa învățământului. Timpul a probat că și cu această simțitoare îmbunătățire tot n'au dispărut greutatea și astfel la 1 Sept. 1902, s'a aplicat un nou orar, adică ca divizia II și III să urmeze numai dimineața, iar I numai după prânz. Învățătorul trebuie să se ocupe în orele de dimineață cu două grade diferite de școlari adunați la un loc pentru o instrucție comună. Este adevărat că combinația aceasta de două diviziuni pentru un complex de mai multe clase oferă avantajul în privința disciplinei, influențând în bine divizia superioară pe cea inferioară, dar celor patru clase le lipsește timpul necesar pentru trecerea materiilor fixate în programă, le lipsește timpul exercițiilor diferite foarte necesare pentru fiecare clasă; lipsește timpul cerut pentru călăuzire, control și corectură; și de aceea învățătorul harnic se vede nevoit să prelungească în fiecare zi timpul de învățământ, să întrebuițeze o disciplină de fer în paguba sa, în paguba părții etice, baza oricărui învățământ, în paguba sănătății elevilor. Și cu toate acestea pentru moment nu găsim altă măsură mai bună de cât aceasta, mai propunând

și la țară ca și la oraș să nu fie de cât patru clase obligatoare pentru toți și că în școlile rurale cu un singur învățător să nu predea de cât bărbați.

În școlile rurale cu doi sau mai mulți învățători se naște de la sine o întrebare, *dacă este bine ca școlarii să petreacă în tot timpul învățături lor cu unul și același învățător?*

Sunt unii cari răspund în mod pozitiv că rotația în școală este în contră trebuințelor naturale ale copilului, care cere schimbare; că rotația aduce *unilateralitate*, lipsă de interes și alte multe desavantaje. Pe de altă parte în școală trebuie să domniască unitate în instrucțiune și disciplină, toți învățătorii trebuie să se aplece pe același teren psihologic și să procedeze după aceleași idei și principii. Dar astfel de învățători îi putem avea, căci școlile noastre normale sunt în stare să ni-i dea. Prin urmare obiecțiunea unora cade. Și apoi învățătorul care petrece mai mulți ani cu școlarii săi, le poate cunoaște mai bine *individualitatea*. Acesta este și cel mai mare folos al rotației. Dar în starea actuală a corpului nostru didactic să recunoaștem cu toții că sunt unii care lasă de dorit atât în privința metodei cât mai cu seamă în a disciplinei, în a disciplinării personale, și de aceea eu sunt de părere să înlăturăm pentru un timp generalizarea rotației, fiind și în interesul elevilor metoda diferită a mai multor învățători, spre a se deprinde încă din școală să priviască obiectele din diferite părți și puncte de vedere; deosebite și să nu se familiarizeze prea mult și să se atașeze numai de unul, ci de toți învățătorii ai unei aceleiași școli.

Rotațiunea totală însă este necesară pentru învățătorii tineri, numai până la examenul de definitivat, căci la aceste examene fie care trebuie să dea anume probe de maturitate și de siguranță metodică, și afirm că la aceste probe s'au găsit la unii multe lipsuri, aducând ei scuze că au fost ocupați în tot timpul de trei ani numai cu una și aceeași clasă.

Concluzia e aceasta: fiecare învățător cu o singură clasă; în cazuri excepționale învățătorul însărcinat cu mai multe divizii să facă prelegirile în diferite timpuri. Rotația să fie totală pentru tinerii învățători, până la examenul de definitivat; pentru ceilalți trecerea la o altă clasă ori diviziune se va face numai la vacanță; dirigintele să aibă diviziunea ori clasa mai înaintată, și diriginte va fi numai cel ce merită această distincțiune probată atât prin hărnicie și onestitate, cât și prin scrieri didactice, ori examene; dar despre aceasta se va vorbi la un alt loc.

Trecem acum la importanta chestiune: *ce organizare se va da în viitor învățământului primar, spre a putea progresa fără împiedicări și sguduri?* Avându-se în vedere scopul învățământului primar, stabilim de la început că el va cuprinde: aziluri de copii, cursul primar, cursul complimentar, cursuri de a-

dulți; de școale primare superioare nu e timpul nici acum de a ne ocupa.

Azilul va cuprinde trei secțiuni: școala de copii mici, de ambele sexe, de la 3—6 ani, având anexate cantina, ce va servi și pentru elevii cursului primar, și școala de gospodărie pentru fetele ce au absolvit cursul primar, și cari nu pot să urmeze o școală superioară de fete. Se motivează de la sine crearea acestei instituțiuni binefăcătoare, dacă va fi bine condusă. Mulți părinți nu sunt capabili să-și educe singuri copiii, sau că au numai o iubire oarbă pentru ei, sau numai amenințări; aci îi consideră ca o jucărie, aci ca o povară. Mulți consideră educațiunea copiilor în vârstă de școală numai ca o datorie a școlai și lasă pe copiii lor, când nu sunt la școală toată ziua neobservați pe stradă unde văd și aud lucruri ce n'ar trebui să le vadă și audă; în alte cazuri nevoia silește pe părinți să lase copiii în paza Domnului, alergând după pâinea zilnică și la câte nenorociri nu sunt expuși copiii mici, mai ales la țară? De aci nevoia simțită de niște instituțiuni cari să ajute pe părinți în creșterea sănătoasă și fără pericole a copiilor lor. *Azilul* la țară este pus sub patronajul unui comitet compus din nevasta preotului, a învățătorului, primarului, proprietarului ori a arendașului, cum și a altor fruntași, luând parte și toate autoritățile din comună. Controlul se va face de revizorul școlar, de medicul plășei și de inspectorul comunal. Se va îngriji de femei de serviciu și educație, plătite dintr'un fond alimentat dintr'o dare permanentă de 20 de bani pe lună de fiecare locuitor, ce se va plăti odată cu contribuția fiscală; din dările benevole, atât în bani cât și în natură, precum și din venitul de la reprezentațiile ce se vor da la anumite ocaziuni în Azil. Cassier va fi totdeauna dirigintele școlai.

Comuna va da un loc cât se poate de mare cam în mijlocul satului, spre a se plantă o grădină cu zarzavat și mai cu seamă cu pomi, și localul se va construi din scânduri sau nuiiele în mijlocul locului; el va fi compus din două săli mari, una pentru ocupațiunile copiilor, și alta pentru jocuri, având alături și o hală lungă, fără pereți, dar acoperită pentru timpul ploios, și unde se pot jucă copiii mai în libertate. Aceasta poate servi și ca sală de mâncare în timpul călduros al verei.

În școala de copii mici nu se va învăța carte de loc, darse vor păzi și crește rațional copiii, făcându-se deprinderi intuitive, jocuri froebeliene cu cântece romanizate și povestiri ușoare. Aci se dă mai mult impresiuni și impulsuni decât instrucțiune. Se dezvoltă la ei trebuința de ordine și simetrie, facultatea de invențiune, pe lângă că li se agerește ochiul și deprinde mâna.

Un regulament de ordine va indica în linii generale mersul instituției.

Atribuțiunile comitetului sunt să vegheze ca prescripțiile igienice să fie observate; să vegheze asupra întreținerii localului, asupra conducerii copiilor, asupra hranei lor, asupra administrării fondului și asupra dărilor de bună voie în natură. Serviciul lor e onorific; numai acea membră care se ocupă direct și toată ziua și cu educația copiilor va primi o leafă până la suma de 50 de lei lunar. Durata școlii de copii mici este de șase luni, începându-se cu 15 Aprilie și terminându-se cu 15 Octombrie.

Secțiunea II o formează *cantina școlară*. Este de prisos de a motiva mai mult importanța acestei instituțiuni. S'a scris mult despre aceasta și chiar s'a experimentat îndeajuns. Aci atât copiii mici, cât și unii elevi săraci ori cari locuiesc departe de școală de la cursul primar vor primi la prânz o mâncare caldă și o bucată de pâine, iar după masă se fac jocuri în comun, bucurându-se cu toții de viața plăcută ce li se oferă de mai marii lor. La ora patru copiii mici primesc câte o felie de pâine și rămân în *Azil* până vin părinții să-i ia pe acasă.

Pentru elevii din cursul primar cantina va funcționa și pe timpul de iarnă.

Secțiunea III coprinde secțiunea fetelor absolvente ale cursului primar. În *Azil* ele se pregătesc în timp de trei ani spre a fi îndemânatică în toate treburile unei bune gospodine, îngrijind de copiii din *Azil* și dând ajutor la cantină. Conducătoarea *Azilului* va îngriji și de formarea lor. La finele celor trei ani vor depune un examen înaintea unei comisii întocmite de revizorul școlar și brevetul dobândit le va da dreptul mai târziu, când vor fi în vârstă, de a conduce o școală de copii mici la țară.

La început e greu până să se formeze conducătoarele sau „*bunicile*“, după cum le numim regretatul om al școlii, D-r Barbu Constantinescu. Încetul cu încetul însă orice dificultate va dispărea. Județele vor trimete în curs de câțiva ani câte zecă fete inteligente, absolvente ale școlilor primare și având vârsta de cel puțin 15 ani, care să asiste și să se formeze în timp de 10 luni la grădina de copii de pe lângă școala normală de fete de la «*Azilul Elena Doamna*», dând la urmă un examen de ceea ce au învățat. Ele vor fi răspândite apoi în zece comune ale județului situate în părți deosebite, și după ce se vor instala instituțiile lor, ele vor instrui pe viitoarele „*bunice*“ de prinprejur.

Pregătirea pentru *grădinărese de copii*, după cum le numește Froebel, se va face și în toate școlile normale de fete.

Și la orașe se vor înființa deasemenea *Aziluri*, și ar fi de dorit ca să se înființeze în mai multe cartiere. Se vor păzi asemenea reguli ca și la țară; negreșit în organizarea lor vor fi după împrejurări și oarecari deosebiri. Aci conducătoarea grădinei de

copii va avea o pregătire specială, mai întinsă, ocupându-se locurile acestea în urma unui examen de capacitate.

Școala primară. Am arătat în introducere că cursul școlii primare și la țară ca și la oraș trebuie a fi de patru ani, cu aceeași programă de studii, căci cultura generală elementară este tot așa de necesară și țăranului ca și orașanului.

Nu trebuie însă să ascundem că în executarea programei la țară se întâmpină oarecari greutăți, mai ales acolo unde nu e de cât un singur învățător; dar când e bunăvoință și iubire de carieră, când învățătorul înțelege statul dat de mult al lui *Montaigne* de a fi oameni de bunăcredință, adică conștiințioși către țară și tinerime, poate străbate cu bine prin multele greutăți ce le întâmpină. Să priceapă numai a întocmi un plan zilnic de programă bine combinat și să știe ce însemnează *ocupații în liniște*, adică după cum în genere se numesc *lecții indirecte*. Într'un studiu aparte mai pe larg vom da și un asemenea plan tip și cred că va fi de folos colegilor.

Scopul școlii primare este în primul rând de a da elevilor cunoștințe generale și deprinderi morale, și în al doilea rând de a-i pune în contact cu realitățile vieții prin inițieri progresive și bine calculate, căci trebuie a se știe odată pentru totdeauna că într'o școală rău condusă nu rămâne elevilor de cât presumpția, sfârșirea forțelor și puținul gust de muncă. Și noi nu voim asemenea școli! *Noi așteptăm de la ele reformarea moravurilor și a spiritului public.*

Ceeace trebuie să ne intereseze de la început este situația școlii, modul clădirii localului, având un atelier pentru lucru de mână, o locuință convenabilă pentru diriginte și o grădină pentru practica agricolă. De la 1893 încoace toate guvernele și-au dat silința pentru a corespunde acestor cerințe și trebuie să constatăm cu mulțumire îmbunătățiri simțitoare. Asupra acestui punct nici nu mai insistăm acum. Ne interesează programele de studiu care trebuie să coprindă *cantitativ și calitativ* materiile trebuincioase elevilor, conform cu vârsta și clasa în care se află, neuitându-se de legiuitor că unele obiecte *sunt necesare*, iar altele *numai folositoare*. Cât privește pe cel ce execută aceste programe de la el se cere a ști să facă o nemerită alegere cu tact și măsură, pe lângă multă bunăvoință.

Programele acestea să țintiască de a face educația simultană a tuturor facultăților elevului. Și cu privire la materiile de învățământ să nu i se dea numai *citire, scriere și socoteală*, aceasta ar fi *prea puțin pentru viitorul cetățean român*; ci pe lângă cunoștințe sigure de l. maternă, să i se mai dea cunoștințe de istoria patriei, de geografia generală și a României, noțiuni de morală și datorii cetățenești, igienă, noțiuni industriale, îndrumări pentru o comptabilitate simplă necesară oricărui gospodar; și ca întregire a pro-

gramei dexteritățile de asemenea să fie în onoare. Fără de a aprofunda vre-o știință, ceea ce nici nu se poate, elevul cursului primar trebuie să cunoască câte puțin din toate, trebuie să simtă importanța științei și să rămână cu dorința de a continua ceea ce a început.

În privința metodei, recomandăm acea metodă rațională, activă, simplă, plecând de la intuițiune, metodă ce exersează gândirea, formează judecata și vorbirea. Această instrucțiune începe deja din școala copiilor mici continuându-se și în cursul primar. Obiectele trebuiesc studiate și în afară de clasă cu ocaziunea unor plimbări pe câmp, în pădure, prin vizitarea fabricilor, clădirilor publice, minelor și altele. Cunoștințele căpătate numai din cărți se pot uita cu vremea, pe când ceea ce ei singuri au observat, impresiunile și cunoștințele acestea le rămân pentru întreaga viață.

Asupra obiectelor ce trebuie să figureze în programa școlii primare mai facem observările următoare. În legea din 1864, *art. 74 se prevedea ca instrucția religioasă să se predea de un preot*. Și eu mă unesc în totul cu aceasta, adăugând că preotul la școlile din oraș să fie licențiat, iar la țară absolvent al cursului superior al unui seminar și al unei școli normale superioare după noua organizare și să fi trecut examenul de capacitate. Va avea drept plată un adaus la leafa ce o primește ca preot. Alte obiecte nu va predă. Motivul cel mai însemnat pentru această inovație în învățământul nostru este de a înfrăți cât se poate de mult pe acești doi factori foarte importanți pentru luminarea și moralizarea sateilor, făcând astfel ca preoții să se intereseze mai direct și mai mult de școală. În programă se va face o simplificare înlăturându-se cât se poate tot ce este prea abstract și neconform cu vârsta elevilor. Preotul îi va învăța rugăciuni, scene morale din vechiul și noul testament, lecții de morală înțeleasă, și în fiecare Sâmbătă va fi explicarea evangheliei ce o vor auzi elevii adouazi în biserică. Elevii nu vor fi constrânși de a veni la biserică, ci preotul li va convinge de această necesitate prin povești și explicațiuni clare de serviciul bisericesc.

Limba maternă. Ce este de învățat hotărăște programa acestui curs, și bine s'a făcut că s'a simplificat mult, numai se cere de la învățător să înțeleagă rostul acestei simplificări. La început orele de instrucție să fie scurte și întrerupte cu dese pauze; citirea, scrierea și calculul să se predea într'o oarecare legătură; deabia în anul al doilea să se introducă o variație mai mare de cunoștințe și aceasta succesiv cu tendințe de complectări ulterioare. Învățătorul să nu fie străin de ceea ce se numește învățământ progresiv și programe *concentrice*. În cl. IV pentru variațiune care place mult elevilor, să nu se întrebuițeze numai cărțile de lectură de clasă, *din când în când să se citească de elevi pe rând din cărțile bibliotecii școlii*; această lectură improvizată dă ocaziune la

conversație, la instrucție obiectivă, rodnică. Negreșit că învățătorul va îngriji ca lectura să fie conformă cu înaintarea în cunoștințe și cu vârsta elevilor și că e în adevăr susceptibilă de a escita interesul și plăcerea elevilor. Prin aceasta se câștigă pe nesimțite obicinuința de a citi curent, clar; se câștigă dibăcia de a citi cu ușurință, cu animație, fără a obosi auditorul. Maxima cunoscută: *puține reguli, multe aplicări* să nu se piardă din vedere de învățătorul conștiincios. Elevii din școala primară să învețe a vorbi și a scrie corect prin lectura raționată ce o fac, prin formele de expresiuni la care le atragem atențiunea și la care trebuie mult insistat; prin corectarea fără încetare a greșelilor făcute de acord, de întrebarea cuvintelor, de valoarea lor. Cât despre învățământul gramatical sistematic sunt de părere să se învețe numai atunci, când școlarii sunt deja în stare a înțelege și a aprecia această știință. Printr'o îndrumare inteligentă ajungem ca compozițiunile elevilor în ultima clasă să fie mulțumitoare. Ele vor avea ca copris în prima linie afacerile zilei, ajungându-se astfel ca elevii să urmărească cu interes și cu pricepere întâmplările locale, apoi ale țării și chiar știri străine vor intra în cercul lucrărilor lor. Totul depinde de la buna metodă a învățătorului. Această procedură s'a probat de toți ca un mijloc minunat ca pe lângă formă să câștige elevii și cunoștințe din economia politică, din învățământul civic, din istoria contemporană română și străină și chiar din științele naturale.

Calculul. Ca acest studiu să fie de un adevărat folos elevilor pentru viață nu trebuie niciodată să se facă numai de paradă; nu trebuie să depășească demonstrațiunea ușoară, simplă asupra chestiunilor fixate în programă; să se lucreze probleme din viața reală și să se facă exerciții multe la regulile învățate; iar în ultima clasă să se dea noțiuni de comptabilitatea ușoară, practică cu privire la agricultură și gospodărie în genere.

Istoria. Scopul învățării istoriei este de a deșteptă simțul național și iubirea de patrie; de a innobilă sentimentul moral și de a întări judecata elevilor. Limba maternă câștigă mult în predarea istoriei, atât în modul de exprimare în vorbire, cât și în scriere, în compunere. Predarea nu se va face într'o ordine sistematică, ci într'o bună carte de citire va fi expus tot ce poate interesa pe elevi. Și istoria noastră națională nu este lipsită de icoane mărețe, care înalță sufletul copilului de școală.

În predarea acestui obiect ar fi de dorit a se pune mai mult interes, să fie însoțit când trebuie cu Geografia și să se îngrijiască de mijloace intuitive ca hărți geografice și tablouri istorice.

Geografia. Un obiect înrudit cu istoria din multe puncte de vedere e *geografia*. Nimic să nu se învețe mecanic; totul prin

ajutorul hărtei; comparațiuni prudente să lămuriască și întăriască lecția făcută, și *viața culturală a noastră ori a altor popoare ce au legături cu noi să nu fie de loc neglijată*. Ca și la istorie tot așa și la geografie să se înfrumuseze și animeze cursul prin împletirea vre-unei poezii potrivite, ori al vre-unui cântec. Aceasta dă viață învățământului, producând plăcere și gust de lucru elevilor.

Științele naturale. Din științele naturale să se dea elevilor noțiuni simple și juste despre natură, om, animal, plante, cunoscându-se bine raporturile dintre ele. Nimic n'are valoare dacă nu e scos din observațiune și experiența directă a vieții; nici un învățământ nu poate fi durabil și util, dacă nu e sprijinit pe intuiția naturei și a oamenilor.

Cu privire la cantitatea de materie din științele naturale, arătăm primele noțiuni de fizică și chimie, dobândite prin ajutorul experiențelor simple și prin explicațiuni elementare. Răspândindu-se aceste cunoștințe printre țărani, se va combate credulitatea poporului, care va fi pus astfel la adăpost de înșelăciunile șarlatanismului și a miraculelor false.

Și învățământul agricol în școala primară se ajută prin lecții, lecturi, grădină și plimbări școlare, dar mai cu seamă prin experiențe simple, relative la dezvoltarea vegetalelor.

Pentru științele naturale ajută mult și muzeul școlar. Inceputul acestui muzeu se poate face de copii înșiși. În total el va cuprinde producțiuni vegetale și minerale ale regiunii, produsele industriei, și animale, pasări, insecte.

Să se folosească și sâtenii de el și să fie îndemnați să contribuiască la mărirea lui.

Cu privire la științele naturale la noi măsura este uitată și vina cea mai mare cade asupra cărților de lectură introduse cu așa paradă mare în învățământ. Aceste cărți din nefericire păcătuiesc și în privința limbei și în privința alcătuirii, dar mai cu seamă în privința coprinsului unor bucăți, cari sunt numai niște goale prescurtări, ori compilări nedibace din cărți mai mari destinate nu pentru cursul primar. Se înțelege ușor că asemenea cărți mai mult încurcă de cât ajută pe învățător, și noi n'avem cuvinte de desaprobare și revoltă sufletească în contra alcătuirilor unor asemenea cărți, cum și în contra acelora ce cu ușurință le-au aprobat. Este rușine pentru școală, pagubă pentru învățământ și chin pentru bieții copii!

Igiena. Igiena merită de asemenea mare atențiune. Copilul ce ese din școală și intră ca ucenic, adultul care după terminarea cursului intră în atelier, în industrie, în fabrică, ori cel care se dedă la sănătoasa muncă a câmpului, toți trebuie să învețe încă din școală prescripțiile igienice. Studiul sănătății este indispensabil pentru toți. Neglijarea lui se resimte pretutindenea. Ignoranța care lu-

crează orbește, ignoranța care are credință numai în cură miraculoasă produce mai cu seamă la țară alătea rele, cât știința medicală nu e în stare să le vindece. De învățământul igienic ține și educația fizică, al cărei scop este de a ajuta dezvoltarea fizică, de a întreține vigoarea și sănătatea și de a inspira gustul pentru petreceri salutare și nevinovate. Aci e locul de a spune că pentru exercițiile fizice să se introducă obligator în programe innotatul, patinatul, cu convingerea că prin acestea se pot preveni multe accidente regretabile, devenind copii mai întreprinzători și mai prudenți.

Lucru manual. O continuitate consequentă a învățământului intuitiv în școala primară este lucru manual, care este o chestie principală școlară-politică, dar și o necesitate pedagogică și socială. Este cunoscut că nu numai prin întrebuițarea în mod intuitiv a sensurilor noastre putem câștiga noțiuni, ci un izvor și mai bogat în aceasta este întrebuițarea forțelor noastre fizice, munca. Insușirile cele mai importante ale multor lucruri nu se pot cunoaște numai prin simpla privire, anume la metale, la lemne, la varietățile pământului. Nu știm prin simpla intuiție dacă metalele se tolesc, dacă sunt ductile, maleabile; dacă diferitele feluri de pământ sunt combustibile, dacă sunt susceptibile de modelare, dacă se distrug prin foc, prin apă, dacă n'am află aceasta prin prelucrarea lor. Intuiția trebuie să fie dar însoțită de prelucrare, de modelare a lucrurilor. Lucrul manual mai are și o importanță socială, nimicind contrastele dintre clase.

Dacă lucrul manual este considerat ca un eminent factor de cultură, oare nu crește cu aceasta și aprecierea morală a muncii? Și dacă aceasta crește, nu se va ridica oare și valoarea morală a lucrătorului? Cine mai poate să stea la îndoială? Când toți au învățat în școală să respecte și să iubiască lucrul, de sigur că mai târziu vor privi cu mai mare stimă pe lucrători de cum se face acum! Ei știu din experiență câtă atențiune, câtă străduință, câtă dibăcie și perseveranță trebuie pentru a lucra cum trebuie cel mai mic obiect.

Lucrul manual însă în școala primară este numai un factor (element) pentru cultura armonică, formând mâna, agerind ochiul și dezvoltând gustul copilului, rămânând apoi ca unii din ei să-și aleagă acea meserie care corespunde mai mult îndeletnicirii lor. El formează dar o parte integrantă a unui bun sistem de educațiune, contribuind de a dezvoltă puterea și dorința de a munci, spiritul de observațiune și puterea de intuițiune. Din această cauză cerem cu insistență a se introduce în toate școloele, având un atelier cum trebuie în care la ora anumită să lucreze elevii din cl. IV și lucrările lor să corespundă cu trebuințele locale. Facem observațiunea însă că lucrul manual să nu fie considerat în cursul primar de cât ca un principiu educativ, să nu se lucreze de cât măsurat, neprefucându-se școala

în atelier. Însist aici, căci din experiența mea ca fost revizor școlar am cunoscut școli unde pentru câștig material, s'a neglijat cu totul învățământul, lucrându-se numai pâlării ori alte obiecte ce aduceau un bun venit învățătorului.

Pentru fete se recomandă lucrul de mână în ore anumite, și anume după prânz.

La sate, în orice școală se vor găsi zece eleve, se va numi o maistră de lucru titrată în specialitatea ei, care să se ocupe serios cu elevele și care va fi îndatorată a le predă și celelalte dexterități, ca desemnul, caligrafia, cântul și gimnastica. Alte obiecte n'au dreptul a predă. Plata lor se va face de comune și vor fi numite după recomandarea revizorului școlar și aprobarea Ministerului.

Acest obiect și-l numesc așa, căci vreau să fie trecut în programă, are de scop de a exersa ca și lucru manual la băieți ochiul și mâna elevelor, de a le întări simțul de ordine și de a le îndemna și deprinde să lucreze totdeauna curat și bine executat, afară de folosul practic ce-l va aduce mai târziu.

Câteodată s'au adus plângeri în contra lucrului de mână în școlile de fete. Aceste plângeri erau îndreptate în contra lucrărilor ce nu corespundeau trebuințelor familiilor, fiind mai cu seamă la școlile din oraș numai niște obiecte de lux. Acest abuz trebuie înlăturat ori câte scuze ar aduce institutoarele că mamele cer aceasta. Lucrul să fie împletitul și facerea ciorapilor, cusutul, torsul, reparatul rufelor și a altor îmbrăcăminte. O deosebire va fi în programa de sat și de oraș. Fetelor sărace să li se dea material din fondul comunei și obiectele să se vândă tot în folosul elevelor sărace. Cu mașina să nu se lucreze nici un obiect în școală.

Invăț. civic. Iacă un obiect care s'a neglijat foarte mult în școlile noastre. Se uită că o tinerime crescută în ignoranța datoriilor sale mai târziu după împrejurările soartei și după influența mediului înconjurător va deveni sau fanatică, sau sceptică, sau chiar cinică. Ea se va înjosi la orice slugărnicie, nu se va da înapoi de la fapte rușinoase și va arătă dispreț la tot ce merită a fi respectat. Și mai adaug că nu e de ajuns să facem cunoscut elevilor cari sunt datoriile lor către părinți, familie, patrie, societate și către ei înșiși; ci trebuie a-i prepara la orice ocazie să devie oameni de bine, a-i face în adevăr oameni sociabili; trebuie a-i înarmă pentru lupta vieții, a-i pregăti cum să înlătore pericolele, cum să îndure și învinge suferințele, trebuie cu un cuvânt a-i face oameni de caracter. Fără tărie de caracter instrucția duce la peire și poate fi mai periculoasă de cât ignoranța absolută.

Dexterități. Cu privire la dexterități să se insiste mai mult de cât se face până acum la caligrafie și desemn; cântul, jocul și mișcări gimnastice, toate acestea se practică cât se poate de mul-

țumitor în școlăle noastre, și de aceea ar fi de prisos a mai în-
sistă acum asupra lor.

* * *

Cu o programă bine chibzuită, cu cărți bune și cu un personal didactic conștiincios și bine format toate aceste cunoștințe ce intenționat le-am trecut în revistă, pot în curs de 4 ani să fie însușite de copii, spre binele lor și spre lauda educatorilor români. La țară în privința împărțirii timpului s'a vorbit la început, mai adăogăm aci că într'o școală cu un singur învățător să nu fie mai mult de 60 de elevi. Indată ce trece peste acest număr se va numi negreșit un al doilea învățător, care e bine să fie învățătoare.

Sunt în contra ideei ca în școlăle numite de cătun să se plătiască învățătorul numai cu 40 lei lunar, și prinurmare și în contra dispozițiunei de a fi numiți *învățători ajutori* fără pregătire normală. Examenul ce-l dau acești tineri este fără nici o valoare și puțin ne putem aștepta de la cecece ei lucrează în școlă de cătun.

Cursuri complimentare. Cursul complimentar va avea ființă numai la țară, orașul având după împrejurări diferite categorii de școlăle.

Acest curs este anexat la școlă primară, fiind pus sub aceeași direcțiune și având acelaș personal didactic. Durata lui va fi de trei ani și va fi obligator pentru toți elevii ce au absolvit cursul primar și nu urmează o altă școală.

Cursurile vor funcționa regulat în fiecare an timp de șase luni, de la 15 Octombrie—15 Aprilie, câte o oră în fiecare zi, după terminarea lecțiilor de după prânz ale cursului primar.

Pe lângă învățătura practică nu se va neglija educațiunea fizică, morală și intelectuală a elevilor.

Materiile de învățat sunt: I. maternă, mai mult compoziții, istoria, geografia, calculul, comptabilitatea, caligrafia și desemn industrial.

Totul însă va fi bine ales și mai mult sub o formă de conversație. Cărți speciale nu se vor da, afară de o bună carte de lectură, făcută anume pentru acest curs, precum și hărți și tablo-uri intuitive diferite. Lucrări practice multe, atât în atelier cât și în grădină și la câmp. Din produsele acestea cea mai mare parte o vor lua elevii.

Absolvenții vor primi un atestat în urma unui examen public și Statul va avea grija de a-i încuraja.

Cursuri de adulți. După necesitate se vor înființa și cursuri de adulți cu două secțiuni: pentru analfabeși și pentru ceice doresc a-și complectă cunoștințele. Aceste cursuri nu se pot reduce la un tip uniform în toată țara. Buna chibzuință a învățătorului, a preotului și a altor persoane competente va întocmi

cum se va crele mai folositor pentru țărani aceste cursuri, cari sunt facultative și n'au o durată fixă. Ele se vor ține Duminica și sârbătoarea îndată după eșirea din biserică, căci e mai folositor pentru țăran de a auzi și învăța tot ce e bun aci de cât a-și ruina sănătatea și a-și pustii sufletul prin cărciumi.

Acolo unde nu s'au putut înființa școale regulate de menaj, vor fi și cursuri de adulte spre a-și câștiga cunoștințele necesare unei bune gospodine.

Cât privește școalele de meserii elementare și inferioare, școalele agricole și cele de comerț sunt de părere a se lua de la Ministerul de Instrucție și a se trece unele la Ministerul de Lucrări publice, iar altele la Ministerul de Domenii. Aceasta este calea cea firească, aceste înalte autorități pot să se intereseze mai bine atât de pregătirea tinerilor, cât și de întrebuițarea lor după terminarea școalei. Lor dar le incumbă organizația mai practică și mai cu folos a școalelor. Ministerul de Instrucție are destul câmp de activitate spre a nu se mai amestecă direct în atribuțiile altor Ministerii, căci de educația poporului trebuie a se interesa toate Ministerii, iar nu numai cel de Instrucție publică. Negreșit că ele se vor înțelege oricând va fi nevoie pentru măsurile necesare de luat pentru prosperitatea instituțiilor. La alcătuirea programelor spre a fi în concordanță cu ceace se face în cursul primar, vor lua parte și inspectorii învățământului primar.

La orașe cursurile de adulți vor avea de scop de a completa instrucția tehnică a ucenicilor și a lucrătorilor, fără a pierde și cunoștințele generale din cursul primar.

Inspecția școalelor.

Progresul depinde mult de la conducătorii instituțiilor noastre culturale, dar și de la accia cari indrumază și controlează aceste instituții.

Diriginții școalelor rurale și directorii școalelor urbane se vor numi dintre ceice au dat probe de îndeplinirea conștiințioasă a datoriilor, dintre ceice au scrieri didactice și cari s'au distins în diferitele adunări învățătoarești. Numirea va dură pe timp de patru ani. La închierea acestui timp se va înaintă Ministerului un memoriu de tot ce s'a lucrat la școală în acest timp de patru ani.

Revizorii școlari se vor numi dintre învățătorii și institutorii definitivi distinși și cari s'au supus unui examen din pedagogie și legislație școlară.

Inspectorii să fie aleși numai dintre foștii institutori definitivi, cari prin silință au obținut titluri universitare în științe ori litere, cari s'au distins prin scrieri pedagogice și cari au depus și un examen pentru inspectorat, înscris și oral din pedagogia generală

și istoria pedagogiei, precum și din legislația școlară a Franței Germaniei, Austro-Ungariei și a țării noastre.

Prudență și iar prudență se recomandă organelor de control; scopul e de a îndrumă și a îndreptă, iar nu de a spionă, nu de a căută numai răul cu dinadinsul. Aci e locul de a repetă că lucrările de cancelario trebuie simplificate și nu încetez de a arată că regulamentele prea minuțioase pot fi vătămătoare progresului în școale! Trebuie lăsată și învățătorului oarecare inițiativă în munca sa, căci altfel el este privat de sentimentul responsabilității devenind mașină, și noi avem trebuință nu numai de inteligențe formate, dar și de voințe ferme, oameni de caracter!

Chestiuni speciale. Obligativitatea. Când și în țara noastră s'a recunoscut necesitatea răspândirii culturii în masa poporului, a fost nevoie a se introduce în legislația noastră școlară și *constrângerea*, spre a se nimici ignoranța.*) Un analfabet, un om neformat nu poate fi capabil să-și formeze o opinie independentă, să-și facă o idee justă de condițiunile, de nevoile țării în care trăește și de datoriile sale de cetățian; el nu poate aprecia valoarea dreptului, nici înțelege cum trebuie responsabilitatea ce o are față de legi, față de altul. Statul și-a înțeles datoria sa de a mări prin instituțiile sale capitalul intelectual și moral al societății, făcând din fiecare individ un membru folositor comunității. Spre a ajunge aci a fost nevoie de o *constrângere, cu intenția de a face bine individului*. S'ar părea că această constrângere atacă libertatea individului, dar nu este așa; și mai mult ea asigură drepturile generațiunii viitoare. Ea proteje pe copil și-l apără de mulțorii de lăcomia părinților, căci țăranul consideră pe copil ca un capital din care voește să tragă imediat foloase, fie măcar și paza unei găște; de aceea țăranul a privit școala cu ură, și încă pe unele locuri o mai privește tot așa, căci îi răpește acest capital și se încăpățânează și nu trimite copilul la școală, cu toate amenzi ce i se impun, și pe care de mulțorii nici nu e în stare să le plătiască. Și iată una din cauzele pentru ce aceste mijloace n'au corespuns în totul așteptărilor. Să vedem ce ar fi deschibat, ce ar fi de îndreptat.

Gratuitatea este o urmare a obligativității și un ajutor indispensabil al ei, și coroana acestei binefaceri este cantina școlară, care contribuie mult la înlesnirea frecventării regulate. Afară de acestea mai sunt și alte elemente care ajută ori împedică la venirea regulată la școală. Aplicațiunea legii *obligativității* va fi împedată din cauza defectuoșității localurilor. Degeaba dai zorul cu

*) Art. 6 din legea de la 1864 zice: „Instrucțiunea primară elementară este obligatoare și gratuită.”

Acelaș lucru îl consfințește și constituția de la 1866 prin art. 23.

constrângerea, când n'ai localuri. Ar fi și un păcat mare de a năpusti copii în localuri rele. S'ar plăti știința prea scump cu pierderea sănătății elevilor. Localul de școală fără a fi luxos să fie comod, atrăgător. Și când cu toate aceste înlesniri țaranul tot se dă în dărăt, atunci să urmeze îndemnările; somările, așișarea numelui părintelui la ușa școlii și a primăriei, îndemnurile de preot în biserică, citire la eșirea din biserică a numelui părinților în dărătnici, făcându se astfel apel la opinia publică; și în fine vor urmări amenzile. Aceste amenzi să fie aplicate prudent și să se execute riguros, spre a avea efect o măsură dictată de necesitate. Se vor pedepsi cu amendă mare toți, cari vor primi în serviciu copii de școală.

Dar se va recurge nu numai la pedepsirea părinților, ci și la încurajările, recompensele elevilor ce urmează la școală regulat, astfel: vorbe bune, mențiuni la diferite ocaziuni; dăruii de cărți ori ale obiecte și cel ce va avea terminat cursul primar și complimentar va face numai doi ani în armată.

Obligativitatea începe de la vârsta de 6 ani, și durează până la terminarea cursului complimentar.

Anul școlar va începe și se va termina ca și până acum după cum se hotărăște în legea în vigoare.

Vacanțe după regiuni nu vor fi, căci e numai o învălmășeală și un timp pierdut pentru școală. Pe timpul școlarității obligatoare e dator să facă părintele oarecari sacrificii și apoi de la copii de cursul primar nici așa mari ajutoare nu pot avea. E mai mult o deprindere rea de cât un motiv serios.

Aci e locul de a se vorbi despre *recensământul* elevilor în vârstă de școală. Eu sunt de părere a se face după legea din 1864 de către autoritatea comunală, care va fi responsabilă de datele adunate. Ea va înainta diriginților școlii numele tuturor elevilor în vârstă de școală.

Nu se mai poate vorbi de greutatea de a face autoritatea comunală acest recensământ, dar asigurăm că pierderea personalului didactic și în prestigiu și în timp, după cum se face acum, este așa de mare că legea ac tuală în acest punct trebuie cât mai neîntârziat modificată.

Examene. Sunt pentru examene la cursul primar și de fienele fiecărui an și de absolvire. În educația modernă e nevoie de oarecare *efort*; trebuie să deprindem pe viitorul cetățean, pe viitorul apărător al patriei încă din copilărie cu *greutatea*, spre a putea mai târziu învinge rigorile vieții. Ba încă cer să se facă cu mai mare pompă de cât până acum, invitându-se părinții, autoritățile și alți prieteni ai școlii. Ziua examenelor să fie o zi însemnată în viața școlii.

Rolul social al învățătorului în comună.

Opiniunea bună ce publicul are despre un învățător constituie puterea sa. Este dar necesar ca învățătorul să câștige stima și

iubirea locuitorilor unde el trăiește. Dar spre ajunge aci el are nevoie de stabilitate; stabilitate de bună voie personală și stabilitate asigurată de înalta autoritate școlară. Numai 10 ani dearându-l să lucreze învățătorul cu iubire și fără preget în acelaș loc și de sigur că va reuși să schimbe fața unui sat. Mijloacele prin care învățătorul poate face un așa mare bine satului unde funcționează și prin urmare țării întregi sunt: *de a ști să se poarte cu părinții, cu sătenii, cu autoritățile*; de a se interesă de conferințele ce trebuie a le ține sătenilor; de a organiza biblioteci sătești; de a organiza sărbări și petreceri în comună; de a face excursiuni nu numai cu școlarii, ci și cu adulții; de a nu neglija cantinele școlare; de a organiza șezători sătești; de a stărui a se face coruri țărănești; de a luă parte la bănci populare și la societățile de binefacere; de a îndemna a se înființa societăți de întrecere și de tir; de a înființa jurii de împăciuire printre săteni și tot ce va crede că e pentru binele obștesc.

Trecem în revistă pe unele din acestea, arătând numai punctele caracteristice, căci complectarea atârnă de fiecare învățător după cum va crede mai bine.

Relațiile învățătorului cu părinții, cu sătenii, cu ceilalți factori culturali, cu autoritățile. Este prudent ca învățătorul să menajeze pe toți, să știe să se poarte cu toți, să fie folositor tuturor. Se va feri de a luă parte la petreceri șgomotoase, nici să se amestece în intrigi și clevetiri. Ingâmfat să nu se arate niciodată. Să nu uite că el este împreună cu preotul educătorul poporului.

În relațiile cu părinții să se feriască învățătorul de două excese, amândouă periculoase: de pedantism și de prea marea familiaritate. De a fi din când în când în contact cu părinții e necesar, dar unde să se întâlnească cu ei? Negreșit că nu la cărciumă!

Învățătorul trebuie să se conducă în toate acțiunile sale cu tact. El va fi bun diplomat față de slăbiciunile părinților, și mai ales ale mamelor, cu privire la copiii lor. Lăcomia e un demon de care ar trebui să se feriască învățătorul, căci cursele ei sunt numeroase. Ar putea alunecă aci și față de săteni primind daruri în bani ori în natură pentru diferite servicii, și față de școlari întrebuițând pe cei mai mari în afacerile gospodăriei sale.

Prudență și rezervă mare să aibă învățătorul cu privire la opiniunile politice. În școală maicuseamă se va feri de a vorbi de turburările satului, de pasiunile politice. Aceasta ar fi otravă pentru școlari!

De câtă mare însemnătate este relația prietenească a învățătorului cu preotul și autoritățile comunale nu cred necesar de a mai trată aci. A daug numai că singur, va lucră în zadar.

Conferințele. Aceste conferințe sunt de două feluri: unele care se țin în cercurile culturale pentru întărirea activității și a

dragostei profesionale și a strânge relațiunile prietenești dintre învățători; iar altele pentru luminarea sătenilor. Conferințele profesionale au nevoie de o regulamentare pricepută, sistematică, spre a nu se pierde un timp prețios în discuțiuni sterile. Inspectorii, împreună cu revizorii școlari au datoria de a se interesa de întocmirea rațională a acestor conferințe. Tot asemenea se vor interesa și de cele anuale, care e bine să se țină de la 20 până la la 28 August inclusiv. Și să fie îndatorirea ca unul din profesorii școlilor normale, sau alți profesori cu studii pedagogice să asiste la aceste conferințe și să facă o minuțioasă dare de seamă de rezultatul lor, făcând și propuneri pentru bunul mers al lor.

Cât privește conferințele ținute sătenilor recomand de la început a se lua în băgare de seamă ca limba să fie curat românească și populară, iar copriusul să fie ușor de înțeles. Aceste conferințe vor fi completate succesiv în curs de mai mulți ani, fiind tratate în mod concentric, așa după cum trebuie a fi alcătuite și programele.

Subiectele vor fi luate din religie, igienă, medicină umană și veterinară, agricultură, grădinărie, datorii cetățenești, istorie, geografie, comerț, științe naturale și fizice, și din tot ce e de actualitate și poate fi de folos pentru viață.

Prin aceste conferințe să facem pe țărani a avea mai mare încredere în știință. Să fugă de descântecile babelor, de ghiocul țigăncei, de cărturărese și de toți șarlatanii. Să-i dăm sfaturi să are mai adânc, să întrebuițeze gunoiul și bălegarul pentru îngrășarea locului dinprejurul casei spre a avea zarzavatul trebuincios; să îngrijiască de nutreț pentru vite, și anume la plantarea trifoiului și a lucernei, și altele.

Ce câmp de activitate pentru un inimos și conștiincios învățator! E datoria lui cea mai sfântă de a demonstra țăranului cum își pierde el din vigoare și din fericirea sa prin nepăsare. Și va îndeplini o operă patriotică combătând toate vișile ce s'au incuibat pe la țară.

Bibliotecile sătești. Bibliotecile populare sunt cele mai însemnate auxiliare ale școlii moderne, de aci nevoia de o organizare pedagogică și de grabnica răspândire a lor. Trebuie însă a nu se primi de cât cărți folositoare pentru tinerime și popor, îngrijindu-se de cărți numai cu bucași alese, căci afirm că multe din cărțile chiar recomandate până acum de Stat trebuiesc imediat aruncate.

Aceste biblioteci sunt sub direcția exclusivă a învățătorului; el e însărcinat cu conservarea cărților și cu distribuirea lor pe la cititori, având în vedere vârsta, sexul, temperamentul, folosul practic al cititorului.

Cantinele școlare. Trebuiesc neconținut înmulțite și pe la

munte pe timp de iarnă a se îngriji și de un dormitor pentru elevii ce locuiesc departe, spre a nu se întâmplă nenorociri. Numai cei de tot sărați să primiască mâncarea gratuit, ceilalți vor plăti cel puțin 5-10 bani pe zi.

Nu numai Statul să dea ajutoare, ci mai mult inițiativa privată să-și arate binefacerile sale, inițiativa privată condusă mai cu seamă de inima generoasă a femeii. Societatea aceasta va cumpăra și cărți, haine și încălțăminte pentru copiii săraci.

Pot mânca la cantină și fiii celor cu dare de mână, plătiind o taxă de 20 bani pe zi.

Plimbări și excursiuni cu adulții. Spre a fi iubit și respectat de toți, învățătorul va face preumblări și chiar excursiuni mai depărtate nu numai cu școlarii, dar când va crede de cuviință și cu adulții. Va îndemna să ia parte și pe alți prieteni ai țărâniei.

În aceste excursiuni are ocazie învățătorul de a apropiă de sine mult tinerimea și satul întreg. El va arăta adulților multe lucruri folositoare și interesante pe câmp și în pădure, le va arăta și vorbi de locurile istorice și de tradițiunile și legendele ce sunt legate de aceste rămășițe ale trecutului nostru și altele multe. Totul va fi însoțit de cântece, jocuri și petreceri, după o programă alcătuită dinainte.

Coruri țărănești. Un mijloc important de a se legă bune relațiuni între săteni și învățător sunt și corurile țărănești. Acestea se vor întocmi din tinerii săteni, cari au terminat cursurile învățătorei din comună. Învățătorul va alege cântece de vitejie, naționale, patriotice și va destina zile anume pentru pregătire. Se vor executa și cântece religioase în biserică, alternând în Dumineci deosebite cu corurile elevilor.

Societățile școlare pentru protejarea animalelor utile. Acestea aduc serioase servicii moralizând copiii, inspirându-le dulceața și bunăvoința către animalele folositoare și deprinzându-se de a nimici pasările și insectele vătămătoare agriculturii.

Societățile de binefacere și ajutor mutual. Iubirea de aproapele este un semn că binefacerile religiunii și ale adevăratei culturi au pătruns adânc în popor. Preotul și învățătorul sunt datorți a contribui la aceasta prin îndemnul de a se înființa societăți de binefacere și ajutor mutual între săteni. Aceste societăți întăresc curajul individului la munca cinstită, dând la necesitate sprijin celui în lipsă.

Se vor ajuta maicuseamă bolnavii și familiile prea împovărate de copii.

Statute și regulamente tipărite vor arăta modul de organizare al acestor societăți.

Societățile de întrecere și de tir. E bine ca și la țară să

se înființeze de asemenea societăți. Cine nu înțelege că ele au un dublu folos : pentru sănătatea, adresa și agilitatea individului, și în grele timpuri toți să fie gata pentru apărarea patriei! Să fie însă bine organizate, spre a nu cădea în discredit.

Băncile populare și sindicatele agricole. Invățătorul și preotul vor fi inițiatorii acestor instituțiuni foarte folositoare pentru buna stare a poporului, pentru ridicarea și întărirea lui economică:

Se vor alege în comitetul conducător numai persoane competente și de încredere. *Invățătorul să nu primiască a fi cassier*, spre a nu-și pierde timpul datorit școalei, ori a altor însemnate îndatoriri ce mai are de împlinit în comună.

Un statut și regulament tipărit va hotărî modul de funcționare al băncilor populare, avându-se în vedere ușurința de împrumut pentru țărani, pentru clădiri de case, cumpărare de vite, unelte, mașini și altele.

Este de laudă intervenirea Statului în conducerea sigură a acestor instituțiuni. Cu aceasta progresul lor este pentru totdeauna asigurat.

Cassele de economii școlare. Cassele de economii s'au înființat pe la unele școli ca un mijloc pentru a se dezvoltă simțul de economie în popor, începând chiar din școală, chiar din frageda copilărie. Nu toți pedagogii însă sunt de acord în privința acestei instituții școlare, din considerațiuni morale. Și realitatea ne probează că au dreptate. La cassa de economie nu depun de cât școlarii cu avere, iar cei săraci sau suferă umiliți și întristați, sau se umplu de ură și pizmă în contra celor bogăți. Și ne-ar dura din suflet când câte un școlar sărac în loc să-și ia pâinea cu gologanul dat, l-ar depune la Cassa de economie spre a avea și el ceva depus și a face plăcere învățătorului său! Și apoi să n'ascundem, *că în unele părți și cinstea învățătorilor s'a acoperit de rușine mâncând banii aduși de copii!* Declară că orice pedeapsă s'ar da acestor nevrednici învățători e prea mică în raport cu răul ce l-au făcut instituțiunii!

E mai bine dar ca în familie să-și aibă copilul pușculița sa și ceeace a strâns să fie depus pe numele său la banca poporului. Invățătorul va îndemna pe părinți să urmeze acest sfat.

Juriile satești. La acestea președenția o va avea preotul, fiind asistat de învățător și de alți fruntași ai satului.

Se va lucra astfel, ca toate hotărârile luate să aibă sancțiunea dorită.

* * *

Prin toate cele arătate învățătorul va câștiga o însemnată situație morală, care va înzeca puterea sa de acțiune.

Munca fiind însă multiplă și variată el are nevoie de cola-

boratori sinceri și harnici în opera cea mare a culturii și fericirii poporului.

Învățătorul cinstit și patriot prin prudența sa va putea câștiga tovarăși de muncă și susținători, care să sprijine cele create și să ajute să se înființeze și alte instituțiuni ce vor face să înfloriaască comuna unde trăesc cu toții.

Leafa învățătorilor.

Dar spre a ajunge idealul dorit de toți, Statul este dator să se îngrijiască de răsplata ce se cuvine acestor muncitori harnici și devotați pentru luminarea poporului.

La oraș situația institutorilor deocamdată mai poate merge, dar învățătorii sunt rău plătiți pentru atâtea servicii ce se cer de la ei !

Fără multă discuțiune cerem ca leafa inițială a învățătorului să fie de 125 lei lunar. Celelalte recompense și speranța de înaintare sunt bine fixate de lege și spre mulțumirea învățătorilor. Alte beneficii ce dorim a se acorda învățătorilor sunt : plata pe jumătate la căile ferate, băi gratuite în stabilimentele Statului, căutarea medicală și medicamentele gratuit, și în caz de boală mai îndelungată suplinitorul va fi plătit de Stat.

Venitul de la grădina școlii primare va fi al învățătorului. Alte ocupații nu sunt permise ! E permisă numai ocupația în mic și în interiorul comunei cu grădiniaria, pomiicultura, apicultura, sericicultura, și acestea numai întrucât sunt de folos și școlarilor. De a se ocupa învățătorul singur cu cultura fie și de două hectare în câmp, afară din sat, este un abuz și e rău că până acum Statul chiar a încurajat aceasta ! Moșia învățătorului să fie școala și numai școala ! Acesta este strigătul nostru de alarmă, este strigătul școlii !

Șșirea la pensie să fie după 30 de ani de serviciu și la orice vârstă. Atunci vor putea învățătorii pensionari să se ocupe cu agricultura mai întinsă după buna plăcere !

Șșcoalele normale

Am arătat de la început că în educația modernă nu se face deosebire după diferitele clase sociale. Fiecare conform individualității, stării și a voinței sale își alege orice școală de pregătire pentru viață, de aci datorita Statului de a se îngriji de instituții deosebite pentru formarea tinerimei. Statul are marea datorie ca aceste instituții să aibă o organizare oportună, cu legi și regulamente bune, la care trebuie a se supune necondiționat fiecare candidat ce voințește să se folosiască de aceste instituții. Unul din aceste institute de specializare este și școala normală, în care se pregătesc viitorii educatori ai tinerimei. Tot progresul învățămân-

tului primar depinde de la aceste școli. De aci nevoia de o rațională organizare a lor.

Pentru o complectă pregătire a viitorilor învățători școlile normale vor fi de două grade. Din motive financiare în gradul I se vor primi elevii ce au terminat două clase gimnaziale, având media 8 la învățătură și 10 la conduită și se va da și un examen de admitere, cercetându-se riguros, dacă elevul este deplin sănătos și are talent muzical. Cursul gradului I va fi de 3 ani în care se vor câștiga cunoștințele generale după o programă bine chibzuită, avându-se în vedere și programa gimnaziului și nu vor trece în gradul al II de cât cei ce în ultima clasă au media generală 8 la învățătură și 10 la conduită. În anul al III elevii vor învăța Psihologia și noțiuni de logică elementară. Limba Franceză ori Germană va fi un obiect obligator al programei. Elevii nu vor fi împiedicați în câștigarea cunoștințelor prin ocupațiuni diverse de gospodărie, cum se întâmplă până acum că pentru brutărie s. e. se neglijează matematica, l. română, ori alte obiecte. Aceste anomalii trebuie să dispară din școala normală. Trebuie a se ști de toți că nu e bun ce e de prisos și nu la timp potrivit. Aceasta a și făcut pe Onor. Ministru actual al școlilor de a hotărî înființarea unui grad superior pentru normaliști.

Gradul al II va avea deocamdată o durată de un an și învățătura se va da în două școli normale superioare, una de băieți și una de fete. Aci elevii se formează pentru cariera profesională și pentru rolul lor de factori culturali în comună; în școala normală de băieți vor fi primiți și seminariștii cu cursul complet, spre a se înfrăți și mai bine pentru viitoarea lor misiune de apostoli ai satelor.

Aci candidatul sub direcțiunea profesorului de pedagogie și a celorlalți profesori, cari ar trebui să fie cu toții pedagogi în felul lor, va putea pătrunde mai ușor în cunoașterea particularităților individuale ale copilului și ale omului în genere, și pricepe puterea influenței împrejurărilor externe asupra omului, găsind ocaziune pentru practica cea mai bună în fiecare obiect de învățământ. Expus însuși unei critice severe se deprinde de a fi observat de aproape de alții și să observe și el la rândul său pe alții, și astfel se mărește în el conștiința unei activități izvorâte din cauze pozitive.

Chestiunile însemnate ale educațiunii naționale se vor studia în legătură cu legile psihologice ale evoluțiunii individului, neuitându-se nici legile evoluțiunii *etnice* a neamului românesc.

Între obiecte de învățământ cităm psihologia în unire cu pedagogia generală, metodică, istoria pedagogiei, legislația școlară, datoriile învățătorilor; limba maternă nu va fi de loc neglijeată, ci se va însoți necontenit cu pedagogia, prin lucrările în scrfs. Pe lângă variate compozițiuni mai lungi, pe lângă caracterizări ale e-

levilor din secția școlii de aplicație, candidații vor lucra și monografiile cu coprins de cultura generală și se vor deprinde cu ținerea de conferințe cu subiecte variate, Monografiile acestea vor fi discutate în conferințe săptămânale, făcându-se dări de seamă și ținându-se protocoale regulate de concluziunile luate. Aceste exerciții de discuțiuni sunt de mare importanță pentru pedagog. Se pune în mișcare un schimb foarte productiv de idei, se dezvoltă spontaneitatea și prezența de spirit, și în exprimare se câștigă concizie de stil, cfaritate, ușurință. Se cere ca aceste școli normale să-și aibă fiecare revista sa proprie unde să se publice și conferințele și monografiile cele mai bune; de asemenea se vor mai publica aci și observațiunile și rezultatul de la lucrările de grădiniarie și câmp de experiență, trimețându-se câte un exemplar la toate școlile normale și primare.

O pregătire sistematică, teoretică și practică vor primi candidații de la maeștrii speciali și în privința agriculturii și a gospodăriei, cu noțiuni de economia politică și domestică, de învățământ civic și comptabilitate generală și agricolă.

Limba franceză ori germană de asemenea nu va fi uitată, căci o limbă străină este un instrument de perfecționare pentru învățator. Dar să nu se ținiască de cât la înțelegerea limbei, atât spre a traduce scrieri pedagogice cu ușurință cât și pentru vorbire.

Toate desteritățile nu vor fi neglijate, ci va fi o continuare la ce s'a făcut în gradul I.

Progresul oricărei școlii depinde de la personalul ei și mai cu seamă de la conducătorii acestor școli. Cerințele cese fac unui director de școală normală sunt înainte de toate de a fi un adevărat pedagog. Pe lângă aceasta el trebuie să aibă și cunoștințe enciclopedice și să fie un om desăvârșit în toată puterea cuvântului, căci de la el se cere a însușeși și pe elevi și pe profesori și pe întregul personal al școlii. El e răspunzător de personalul administrativ, căci de mulțori prin aceștia intră corupția și neregula într-o școală. Pe când în gradul I directorul este ajutat în conducerea școlii de pedagogi de supraveghere și de elevi mai buni, în gradul al II e bine a deprinde pe candidați a se conduce de sine. Directorul va observa numai și va pedepsi cu severitate abaterile.

În timpul școlariității elevii vor vizita școlile deprinprejur și fermele model, cum și gospodăriile sistematice și observațiile lor vor fi trecute în anuarul școlii.

După obținerea diplomei înainte de a fi numiți învățători, în timp de șase luni, vor fi trimeși ca asistenți pe la fermele de model ale Statului și ale Domeniului Coroanei, ori în străinătate și vor fi îndatorați a înainta prin directorat Ministerului memoriile amănunțite de tot ce au făcut și văzut acolo.

Ō jumătate de an vor face serviciu militar la regiment, când vor împlini vârsta cerută de lege.

* * *

Ceeace am zis în acest studiu nu e ultimul cuvânt al unei reforme totale ce o va aduce timpul negreșit. *) Am voit să arăt numai în linii mari că planul general de educațiune din țara noastră nu mai corespunde cerințelor și nevoilor numeroase și mereu în creștere ale vieței moderne. Acest plan n'are un program educativ, care să corespundă concepțiunilor moderne, nu prepară în deajuns pentru viață, n'are în vedere dezvoltarea tuturor înclinărilor și deprinderilor folositoare pentru o muncă cinstită și productivă; nu dă vigoarea și sănătatea, justețea și forța sufletului, foarte necesare pentru fericirea individului și pentru prosperitatea națiunii. De aci urgente măsuri de îmbunătățire, pe care le formulăm în aceste câteva puncte și care cer soluțiunea cea mai dreaptă și mai practică de la toți oamenii de bine și buni Români :

- 1). În prima linie a se continua cu facerea de localuri încăpătoare, igienice pentru aziluri, scoale primare și cursuri complementare. Se naște întrebarea, dacă toate acestea pot sta pe lângă școala primară, sau în locale proprii ?
- 2). Despre atelierele de lucru. Organizarea lor.
- 3). Grădina școalei pentru practica agricolă și horticolă. Reguli de observat în privința locului, timpului și a scopului.
- 4). Dacă e bine ca învățământul sătesc să se deosebiască de cel orășenesc ? Motive pro și contra Timp și programe.
- 5). La țară numărul învățătorilor să fie înmulțit îndată ce a trecut peste numărul de 60 de elevi, și al doilea învățător să fie o învățătoare, care va predă și lucru de mână la fete. Când vor fi însă zece eleve se va numi o maestră de lucru. Discuțiuni.
- 6). Învățători-ajutori pe la cătune nu se admit.
- 7). Prepararea conducătoarelor grădinilor de copii.
- 8). Obligativitatea și gratuitatea nu vor dispărea încă din școala primară. Amenzile. Recensământul școlar.
- 9). Despre partea ce se cuvine femeii în învățământul primar ca învățătoare, ca directoare, ca inspectoare și ca membră în comitetele școlare și în societățile de binefacere.
- 10). Sub ce formă și în ce măsură se poate da învățământul profesional în școala poporului ?
- 11). Școala primară poate ea contribui la dezlegarea chestiei sociale, și cum ?
- 12). Cum trebuiesc organizate școalele complementare și cursurile de adulți. Observațiuni și restricțiuni.

*) Este vorba mai mult de învățământul primar.

13). Bunurile aduse țărâniei de aceste instituțiuni. Păstrarea sentimentului religios străbun; iubirea de patrie și conștiința naționalității; încrederea în știință; noi mijloace de trai și perfecționarea lor; buna stare fizică și igiena locuințelor; și în fine cunoașterea luminată a drepturilor și îndatoririlor cetățenești.

14). Invățătorul, educator al poporului. Răsplata în raport cu serviciile cerute.

15). Școala normală actuală nu mai corespunde cerințelor timpului. Două grade de școale normale. Organizația lor.

16). Controlul necesar în școale. Numai calitățile didactice să hotărască în numirea celor însărcinați cu acest control.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
1987

N. B. *) Acest studiu se publică întocmai așa cum l-am avut gata în comisiunea de anchetă a Ministerului Instrucțiunii publice, servindu-mi de bază la discuțiunile urmate în anul acelei comisii.

Greșeli de tipar :

<u>Pag.</u>	<u>Rândul</u>	<u>In loc de</u>	<u>Se va citi</u>
29	42	locari	loçuri
36	11	lecurile	locurile
37	38	une-	unei
38	39	meriitele	meritele
56	44	acelai	acelui
60	19 și 20	va avea membrii ei	vor avea membrii lor
61	9	e băjbâială	o băjbâială
61	36	încurajare	încurajare
63	12	n zilele	In zilele
69	27	recomendă	recomandă
75	41	arganizare	organizare
76	36	sală de mâncare	loc de mâncare
79	31	li va convinge	ii va convinge

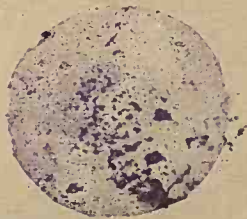

TABLA DE MATERII

1. Invățătorul, educator al poporului	pag. 3—13
2. Rolul școalelor normale în învățământul românesc	» 13—20
3. Sfaturi colegiale	» 20—24
4. Importanța conferințelor didactice săptămânale	» 24—28
5. Excursiunile școlare	» 28—39
6. Școalele în Bosnia și Herzegovina	» 39—52
7. Câteva cuvinte despre Azilurile de copii «Knabenhorte» din München	» 52—54
8. Caritatea și femeia	» 54—66
9. Lectura tinerimei școlare	» 66—68
10. Invățătorul (din punctul de vedere al pedagogiei practice)	» 68—73
11. Reorganizarea învățământului primar și normal-primar	» 73—96

